KABINET DOKUMENTACE A HISTORIE VĚZEŇSKÉ SLUŽBY ČR
HEAD OF THE CABINET OF DOCUMENTATION AND HISTORY - PRISON SERVICE OF THE CZECH REPUBLIC

Historická penologie

VYDÁVÁ INSTITUT VZDĚLÁVÁNÍ – KABINET DOKUMENTACE A HISTORIE VS ČR 3/2009

Pankrácká věznice v období historických změn (1889 – 1993)

PhDr. Aleš KÝR
Alena KAFKOVÁ

Čelní – hlavní budova trestnice (foto: Kabinet dokumentace a historie VS ČR)

Úvod

Vznik a vývoj pankrácké věznice je významně spojen nejen s vývojem českého vězeňství, ale též s historií hlavního města Prahy a těžkým obdobím s tragickými událostmi našich národních dějin. Snaha našich předků o nápravu zločinců na základě spravedlivého rozsudku a výkonu přiměřeného trestu odnětí svobody v 2. polovině 19. století vedla mimo jiné ke zřízení c.k. zemské mužské trestnice na nuselské pláni poblíž starobylého kostela sv. Pankráce. Od zahájení její činnosti uplyne v letošním roce již 120 let.

Po změně trestnice na věznici Zemského soudu trestního v Praze v roce 1926 pokračovala činnost vězeňského personálu v duchu humanistických a penitenciárních (nápravných) tradic. Po rozpadu Československé republiky a vytvoření Protektorátu Čechy a Morava v roce 1939 byla věznice zneužívána německými nacisty pro účely vyšetřovací vazby a k popravování českých vlastenců gilotinou v tzv. sekyrárně. Po skončení 2. světové války se snažilo tehdejší ministerstvo spravedlnosti o obnovu československého vězeňství podle zásad a zkušeností z období první republiky a v tomto úsilí bylo podporováno převážnou většinou zaměstnanců pankrácké věznice. Po uchopení politické moci Komunistickou stranou Československa v únoru 1948 a vytvoření tzv. akčních výborů Národní fronty došlo k rozsáhlému propouštění státních zaměstnanců včetně vězeňského personálu z důvodu politické nespolehlivosti. Zásadní personální změny, politické procesy s odpůrci komunismu, převod vězeňství do kompetence ministerstva národní bezpečnosti a působení sovětského poradce Ponomarenka na Správě nápravných zařízení MV v roce 1953 se negativně projevily i v činnosti pankrácké věznice. Nadějí na změnu k lepšímu se stalo vydání zákona o výkonu trestu odnětí svobody podle Standardních minimálních pravidel OSN v roce 1965, který mimo jiné umožnil působení výchovných specialistů ve výkonu trestu. Vznik Výzkumného ústavu penologického se sídlem v pankrácké věznici a dílčí reformy ve vězeňství tuto naději posílily. Po obsazení Československa vojsky SSSR a dalších států Varšavské smlouvy v roce 1968 a následné politické normalizaci došlo opět k zásadním personálním změnám, k politizaci, militarizaci a byrokratizaci činnosti ve vězeňství. Dopad těchto změn měl svou osobitou podobu též v pankrácké věznici. Politické a společenské změny po 17. listopadu 1989 vyvolaly novou naději na překonání totalitní minulosti a návrat k tradicím českého vězeňství, které spoluvytvářeli naši předchůdci v pankrácké věznici, a to v dobách politicky příznivých i nepříznivých.

Na těchto úvahách je vytvořena periodizace vývoje pankrácké věznice se zaměřením na její specifické využívání, stavební úpravy a opravy objektů, zacházení s vězni a vězeňský personál. V historickém pohledu na minulost pankrácké věznice by neměli chybět lidé, kteří se s větším či menším úspěchem podíleli na vytváření podmínek k výkonu vazby a trestu odnětí svobody, zejména pokud jde o zacházení s vězni. Tento účel by mělo splnit alespoň průřezové uvádění

jmen některých zaměstnanců věznice z dostupných pramenů v rámci jednotlivých období.

V souvislosti se zpracováním uváděné tématiky je milou povinností spoluautorů poděkovat za vstřícnost a odbornou pomoc PhDr. Aleně Šimánkové z Národního archivu v Praze, Mgr. Světlaně Ptáčníkové, Mgr. Martině Kotlíkové a Mgr. Antonínu Slavíčkovi z Archivu bezpečnostních složek v Praze a Brně Kanicích, panu Petru Konvičkovi z Archivu Vězeňské služby ČR ve Skutči a paní Kateřině Horové z Vazební věznice Praha Pankrác. Za poskytnutí některých fotografií patří poděkování PhDr. Evě Drašarové, CSc., ředitelce Národního archivu v Praze, PhDr. Janu Munkovi, CSc., řediteli Památníku Terezín, panu Františku Zahrádkovi z Muzea III. odboje KPV v Příbrami a panu Jaroslavu Čvančarovi.

C. k. mužská trestnice pro výkon trestu žaláře (1889 – 1918)

Objekt trestnice a jeho členění

Objekt byl postaven v letech 1885-1889 ke zřízení zemské mužské trestnice s úředním názvem **K. k. Männerstrafanstalt Prag (C. k. trestnice pro mužské v Praze),** která měla nahradit již hygienicky nevyhovující tzv. Svatováclavskou trestnici, zprovozněnou v roce 1809 v prostorách bývalého kláštera sv. Václava Na Zderaze v Praze.[1] Vedením projektu nové trestnice se ujal Franz Maurus, hlavní inženýr Ministerstva práv (spravedlnosti), který stavbu o celkové rozloze 14,4 ha situoval na nezastavěných pozemcích mezi tehdejšími městskými částmi Pankrác a Nusle. Náklady na stavbu trestnice dosáhly celkové výše 1 mil. 163 tis. 248 zlatých a 41 krejcarů.

V ose areálu trestnice, severovýchodním směrem byla postavena vstupní budova (das Thorgebäude), za kterou následoval dvůr s čelní – hlavní budovou (das Frontgebäude), ze které se procházelo do administrativní budovy (das Administrationsgebäude) a kaple (der Kapallenbau). Za kaplí byla postavena strojní a kuchyňská budova s parní kotelnou, prádelnou a kuchyní. Za touto budovou byla dále postavena nemocnice a kolem ní zřízena zahrada. Napravo od středu areálu vznikla 3 křídla ve tvaru „T" k umisťování vězňů v samovazbě a nalevo obdobná 3 křídla pro vězně ve společné vazbě. Obě vězeňské budovy byly propojeny chodbami do střední části trestnice, kde se nacházela administrativní budova a kaple.

Mezi křídly vězeňských budov byly umístěny vycházkové dvory, 2 pro samovazbu a 2 pro společnou vazbu. Vycházkový dvůr pro mladistvé se nacházel vpravo od dvora mezi vstupní a čelní budovou. K provádění vycházek nemocných vězňů byla určena zahrada. K vycházkám a tělesnému cvičení vězňů bylo k dispozici celkem 6 vycházkových dvorů. V rozích vycházkových dvorů samovazby a společné vazby byly postaveny celkem 4 jednopatrové budovy k zaměstnávání vězňů a v jihovýchodní budově byla zřízena pekárna.

Celý areál byl obehnán 5 m vysokou ohradní zdí se zkosenými rohy, ke kterým byly přistavěny menší objekty. V severozápadním rohu a v jižních rozích objekty sloužily jako sklady a v severovýchodním rohu se nacházela umrlčí komora. Za východní ohradní zdí byla vybudována plynárna k zajištění vlastního osvětlení a za jižní ohradní zdí před vstupní budovou postaveny 2 obytné domy pro dozorce vězňů a jejich rodiny.

Ve vstupní budově se v přízemí nacházela vrátnice s bytem pro vrátného, čekárna a místnosti pro vojenskou jednotku, určenou k zajišťování vnějšího střežení trestnice. V prvním patře byl byt pro vrchního inspektora vězeňské stráže a dále ubytovna pro svobodné dozorce, která pokračovala ve druhém patře.

V suterénu čelní - hlavní budovy bylo 5 přijímacích cel, 5 disciplinárních cel, kotelna horkovzdušného vytápění a sklad na dříví a uhlí. V přízemí byla zřízena

[1] Jan UHLÍK,.*Svatováclavská trestnice*, in: České vězeňství č. 1/1993, s. 19.

přijímací kancelář, oděvní sklad, čekárna, hovorna, malý spisový archív, 2 velké sklady pro suroviny a zboží a dále místnost pro dozorce. V prvním a druhém podlaží bylo ubytování pro mladé trestance (ve věku od 14 do 21 let). K jejich ubytování sloužily 4 velké místnosti, ve kterých se nacházelo celkem 98 drátěných kójí (délka 2,15 m, šířka 1,25 m, výška 2,10 m) s lůžkem a stoličkou, do nichž byli na noc jednotlivě uzavíráni. Další 4 místnosti, vybavené stolky a lavicemi, byly určeny k psaní dopisů, školní přípravě, domácím pracím, osobnímu volnu a též jako jídelny. Pro vězeňskou školu bylo vyčleněno 6 velkých místností.

V jednopatrové administrativní budově byly v přízemí kanceláře, kde sídlil vrchní ředitel a členové úřednické konference, kteří spolurozhodovali o důležitých otázkách, týkajících se vězňů. V prvním patře se nacházely 3 učebny pro dospělé vězně, místnost pro učitele, knihovna a kabinet učebních pomůcek. Do administrativní budovy byli předváděni vězni za účelem úředního řízení, tzv. „raportu". Ve sklepních prostorách byla strojovna parního vytápění.

Ve zvýšeném přízemí budovy kaple byla zřízena lékařská ordinace, kanceláře duchovních, evangelická modlitebna, židovská modlitebna a sklady potravin. Z chodby se vstupovalo do katolické kaple. Z druhého patra se vcházelo na kůr, kde byli soustřeďováni k bohoslužbám mladí vězni. Vězeňský personál se zúčastňoval bohoslužeb v tzv. presbyteriu, tj. ohrazeném prostoru v přední části kaple.

Ve všech třech křídlech společné vazby na třech podlažích byly cely pro 4, 8 nebo 12 vězňů. Ubytovací kapacitu k výkonu trestu žaláře tvořilo 81 ložnic pro celkem 552 vězňů. Na jednoho vězně činila prostorová norma 18-20 m^3. Ložnice společné vazby byly jednotně vybaveny postelemi s kovovou konstrukcí a dřevěnými stoly se snímatelnou deskou, která z jedné strany sloužila k psaní dopisů a z druhé strany ke stravování. Dále lavicemi, závěsnými skříňkami k ukládání osobních věcí a kbelíkem na vodu. Na konci každé chodby bylo stanoviště dozorce, záchody a úklidová cela. Suterén v jednotlivých křídlech měl různé využití. V severním bylo 10 cel – temnic, v jižním celkem 20 umýváren s vanami, oddělenými dřevěnými příčkami a v severozápadním křídle dílny pro domácí práce. Ve všech třech traktech byla kotelna horkovzdušného vytápění a sklad dříví a uhlí.

V budově samovazby bylo v suterénu 12 disciplinárních cel. V prvním a druhém poschodí ve všech třech křídlech byl vybudován celový systém k ubytování jednotlivých vězňů. V centru budovy, kde se protínala jednotlivá křídla, bylo stanoviště dozorce a na konci každého křídla úklidová cela. Kapacita trestních cel samovazby činila celkem 315 míst, přičemž na jednoho vězně připadalo 28 m^3 (při rozměrech cely 4,2 m délky, 2,2 m šířky a 3 m výšky). Každá cela byla vybavena kovovou postelí, která se sklápěla ke zdi, dřevěným stolkem se stoličkou, dřevěnou skříňkou k ukládání osobních věcí, dále kovovým válcovým tělesem horkovodního topení, uzavíratelným kovovým záchodovým vědrem a plivátkem.

Budova nemocnice byla členěna do 3 vězeňských oddělení k umisťování pacientů z řad vězňů ze společné vazby, samovazby a mladých vězňů. Tato oddělení

byla situována do dvou podlaží a nástavby. V přízemí se nacházela místnost pro lékaře a lékárna. K vybavení nemocnice patřily 4 velké sály, 4 větší ložnice a 17 menších ložnic. V prvním a druhém patře se nacházely 2 záchody, 2 umývárny a 2 čekárny. Celková kapacita nemocnice činila 80-90 pacientů, přičemž na každého byl stanoven prostor 30-40 m^3. [2]

S činností c. k. mužské zemské trestnice úzce souvisí i vznik vězeňského hřbitova na Zelené lišce. Na základě intervence obcí v působnosti michelské fary byl začátkem února 1890 na uvedeném obecním hřbitově, v jeho jižní části, zřízen a poté posvěcen samostatný a zcela oddělený hřbitov pro trestance. Zde nalezli poslední odpočinek ti, kteří zemřeli v pankrácké trestnici v důsledku nakažlivé nemoci nebo v letních měsících, popř. ti, kteří si pohřeb předplatili. V ostatních případech byli zemřelí trestanci předáváni patologickému ústavu v Praze k pitevním účelům. Tělo trestance bylo nejprve dopraveno do márnice, která stála v těsné blízkosti vězeňské nemocnice. Odtud byla rakev v den pohřbu vynesena a prostrčena otvorem za ohradní zeď trestnice. Tam již čekalo sedm vybraných trestanců a čtyři muži vězeňské stráže s nabitými puškami, aby pěšky dopravili rakev polními cestami na hřbitov. Zemřelý byl pohřben do připravené jámy a do čela hrobu zasazen prostý dřevěný kříž, číselně označen podle pořadí pohřbu vždy v řadách po dvaceti. Zcela odděleny, vždy stranou od ostatních, byla i v této části hřbitova pohřbívána těla sebevrahů. Pohřeb byl zakončen zvoněním hřbitovního zvonu. Do vězeňského oddělení na Zelené lišce se vcházelo od silnice na západní straně a stopy po tomto vchodu jsou dodnes patrné. Pohřby se konaly bez přítomnosti příbuzných a známých, neboť těla zemřelých nebyla v té době rodině vydávána.[3]

Složení vězňů a početní stav

Nová trestnice byla určena pro výkon trestu odsouzených mužů v žaláři prvního a druhého stupně a k výkonu trestu mladých odsouzených ve smyslu platného trestního zákona.[4] Tito odsouzení byli nazýváni „trestanci“, eventuálně „trestníci“ a „trestanci mladého věku“. Trest žaláře vykonávaly dospělé osoby za spáchané zločiny, které vážně ohrožovaly veřejnou bezpečnost, zejména státní zájmy, bezpečnost jednotlivců, jejich majetek, svobodu nebo jiná práva. Zejména šlo o pachatele trestných činů: velezrady, rušení veřejného pokoje, pozdvižení, vzbouření, veřejného násilí (proti státním institucím, veřejným i soukromým osobám), zneužití moci úřední, padělání (veřejných úvěrových listin a peněz), rušení náboženství, násilného smilstva (včetně zprznění), vraždy, zabití, vyhnání plodu, odložení dítěte, těžkého ublížení na zdraví, souboje, žhářství, krádeže, zpronevěry, loupeže, podvodu, dvojnásobného manželství, utrhání na cti a nadržování

[2] Franz MAURUS, *Die neue k.k. Männerstrafanstalt Prag (in Pankraz-Nusle*). Prag 1890, s. 3-17 a příloha „Ausweis der Baukosten der neuen Strafanstalt Prag“.

[3] Alena KAFKOVÁ, *Trestanecký hřbitov v Praze na Zelené lišce,* in: Historická penologie č. 1/2004, s. 15-19.

[4] Kabinet dokumentace a historie VS ČR (KDH), neuspořádáno, *Domácí řád pro c.k. mužskou trestnici v Praze* (vyjma oddělení pro trestance mladého věku) ze dne 28. května 1889, č. 8091/min.pr., s. 1.

zločincům. Za stejné delikty byli vězněni i mladí trestanci ve věku 14-21 let, avšak v podmínkách odlišného režimu.[5]

Prvními pankráckými trestanci byli nemocní a neduživí, kteří byli přemístěni dne 11.9.1889 ze Svatováclavské trestnice. Následujícího dne byli eskortováni ve třech skupinách ostatní zdraví trestanci. Celkem bylo přijato cca 800 trestanců (k 31.12.1887 činil celkový stav Svatováclavské trestnice 764 trestanců, z toho 38 nemocných).[6] V letech 1893-1894 zde byla vězněna část politických radikálů, souzených v procesu s tzv. Omladinou, která byla považována za tajné spolčení studentů, dělnické mládeže a mladých intelektuálů proti rakouské vládě.[7]

Zacházení s vězni

Trest žaláře byl vykonáván jednak ve dvou stupních dle „tuhosti" jako žalář a těžký žalář, jednak dle trvání jako dočasný (zpravidla od 6 měsíců do 20 let) a doživotní. V žaláři byl trestanec držen v přísném režimu, jehož součástí byla snížená dávka vězeňské stravy s možností zostření. Styk s jinými osobami byl možný jen za přítomnosti dozorce. V těžkém žaláři byl trestanec držen v zostřeném režimu (střídání postu a tvrdého lůžka), kde styk s jinými osobami byl možný jen v případech zvláštního zřetele a za přítomnosti dozorce. Při výkonu trestu žaláře byli trestanci povinni vykonávat přidělenou práci podle potřeb a možností trestnice, a to s přihlédnutím ke stupni trestu žaláře, povolání a vzdělání. Trest žaláře mohl být zostřen postem (jen chléb a voda 3x týdně, nikoliv ve dnech po sobě následujících), tvrdým lůžkem (jen deska bez slamníku 3x týdně, nikoliv ve dnech po sobě následujících) dále samovazbou (s nepřetržitým výkonem do 1 měsíce a dalším výkonem až po uplynutí 1 měsíce), uzavřením v temnici (až na 3 dny s možností opakování po uplynutí 1 týdne do celkové výše 30 dnů v roce) a vypovězením ze země po odpykání trestu.[8]

Trest žaláře byl vykonáván v samovazbě nebo ve vazbě společné. Do samovazby byli umisťováni trestanci s délkou uloženého trestu do 8 měsíců, kteří byli považováni za nepolepšitelné a dále ostatní trestanci k vykonání první části trestu, a to v délce od 8 měsíců do 3 let. Invalidní trestanci se zpravidla do samovazby neumisťovali. O umístění do samovazby nebo vazby společné rozhodoval vrchní ředitel na základě doporučení úřednické konference, ve které zasedal správce, lékař, učitel a duchovní.[9] Při výkonu žaláře v samovazbě

---

[5] Tamtéž, *Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích* ze dne 27. května 1852 č. 117 ř.z., Hl. 6., §§ 56, 57.

[6] KDH, neuspořádáno, *Pamětní kniha Svatováclavské fary c.k. zemské trestnice v Praze*, založená na základě výnosu vysokého zemského presidia ze dne 31. srpna 1835, č.j. 5952, začínající rokem 1836, s. 190, 192.

[7] Jan UHLÍK, *Historie vězнění a vězeňství v Čechách*, Praha 2006, s. 198-200.

[8] Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích ze dne 27. května 1852 č. 117 ř.z., Hl. 2. , § 14-25. Ustanovení o používání železných okovů zrušeno zákonem ze dne 15. listopadu 1867 č, 181 ř.z., § 19 tr.z. s tím, aby byly používány jiné způsoby zostření.

[9] Zákon, jenž se týče vykonávání trestů na svobodě ve vazbě o samotě a zřizování komisí pro vykonávání trestů ze dne 1. dubna 1872 č. 43 ř.z., § 1-3.

neměli být trestanci vylučováni ze zaměstnávání, vzdělávání a návštěv příbuzných nebo osob zainteresovaných na jejich nápravě (učitelé, mistři, duchovní, členové spolků pečujících o trestance). Nad dodržováním zákonem stanovených zásad pro výkon trestu žaláře v samovazbě dohlížela stálá komise, zřízená při Zemském soudu trestním v Praze ve složení: předseda soudu, státní zástupce nebo jeho náměstek, rada zemského soudu trestního, 2 důvěrníci stojící mimo státní službu (jmenovaní spolu s náhradníky ministrem práv na 3 roky) a zapisovatel protokolu.[10]

Při výkonu trestu žaláře byli trestanci zařazováni do tří disciplinárních tříd, přičemž v každé zpravidla setrvávali jednu třetinu uloženého trestu, avšak nejdéle 3 roky. Trestanci, označovaní jako „zpětilí", kteří se opakovaně dopustili stejného druhu zločinu, byli zařazeni k vykonání poloviny uloženého trestu v první třídě. Do druhé třídy byli přeřazeni k odpykání třetí čtvrtiny trestu a do třetí třídy ke zbytku trestu. V těchto případech však nesměli setrvávat v první třídě déle než 5 let a ve druhé třídě déle než 3 roky. Pokud se trestanec od počátku trestu vzorně choval, pilně pracoval a úspěšně se vzdělával, mohl být přeřazen do druhé třídy již po uplynutí jedné čtvrtiny trestu a po uplynutí druhé čtvrtiny do třetí třídy. U „zpětilých" trestanců, kteří se chovali stejným způsobem, mohlo dojít k přeřazení do druhé třídy po uplynutí první třetiny trestu a po uplynutí dvou třetin trestu do třetí třídy. Hrubé odmlouvání, vzdorovitost, vzpurnost, odepření práce, úmyslné ničení pracovních prostředků, šatstva a jiných věcí nebo pokus o útěk z trestnice mělo vždy za následek sesazení do nižší třídy se ztrátou nároku na postoupení do třetí třídy.[11]

Se zařazením do jednotlivých disciplinárních tříd souvisely výhody, které se týkaly termínů k odesílání dopisů, přijímání návštěv a nákupu tzv. vedlejších požitků, výše pracovní odměny a mimořádných vycházek o nedělích a svátcích. Odeslat dopis a přijmout návštěvu (příbuzných nebo přátel s dobrou pověstí) směl trestanec v první třídě jedenkrát za 2 měsíce, ve druhé třídě jedenkrát za 6 týdnů a ve třetí třídě jedenkrát za 1 měsíc. Vedlejší požitky směl nakoupit trestanec v první třídě do výše 20 krejcarů, ve druhé třídě do výše 30 krejcarů a ve třetí do výše 40 krejcarů. Za vedlejší požitky bylo považováno následující zboží: 560 g bílého chleba, 2 housky, 50 g másla nebo slaniny, 100 g sýra, 150 g studené pečeně nebo uzené kýty nebo uzenek, 300 g ovoce, 100 g soli, 150 g cukru, 1 nebo 2 citrony, 50 g koření, 1 slaneček, 3,5 dcl mléka, kávy nebo polévky, 3,5 dcl vína, 7 dcl piva, 2 vejce vařené natvrdo. Z nákupu vína a piva byli vyřazeni trestanci mladší 16ti let. Zakoupené zboží muselo být konzumováno pouze v místnosti výdeje ve stanoveném čase k odpočinku (30 minut). Denní pracovní odměna v závislosti na pracovním výkonu činila pro trestance v první třídě 1-3 krejcary, v druhé třídě 2-4 krejcary a ve třetí třídě 3-6 krejcarů. Mimořádné vycházky o nedělích a svátcích se týkaly pouze trestanců ve třetí třídě.[12] K vnějšímu odlišení trestanců dle disciplinárních tříd

[10] Tamtéž, § 5-11.

[11] KDH, neuspořádáno, *Domácí řád pro c.k. mužskou trestnici v Praze* (vyjma oddělení pro trestance mladého věku) ze dne 28. května 1889, č. 8091/min. pr., § 4-6.

[12] Tamtéž, § 7, 13, 15, 16.

sloužily barevné šátky: bílý šátek pro první třídu, žlutý šátek pro druhou třídu a černý šátek pro třetí třídu. Trestanec samovazby byl navíc označen žlutým štítkem s číslem cely, který nosil na levé straně prsou. Všichni trestanci nosili vězeňský oděv, a to čepici (hrncovitého tvaru s koženým štítkem), blůzu a kalhoty v úpravě pro zimní období (hnědá halina) a letní období (krémový cvilink). Jednotnou obuví byly černé kotníčkové boty vojenského vzoru.

Činnost trestanců upravoval tzv. „Denní pořádek" zvlášť pro všední dny a neděle a svátky. Ve všední dny v letním období (od začátku dubna do září) vstávali trestanci v 5 hodin, v zimním období (od října do března) pak v 6 hodin. Výjimku mohl učinit pouze vrchní ředitel k zajištění nutných prací, souvisejících s provozem trestnice. Po ranním vstávání bylo nařízeno umytí obličeje a rukou, učesání vlasů, vypláchnutí úst, vyčištění šatů a obuvi, úprava lože a náboženská ranní modlitba, kterou ve společné vazbě předříkával tzv. otec (úředně určený trestanec, zodpovědný za dodržování pořádku na ložnici). Poté se vydávala snídaně: dávka chleba, polévka a čerstvá voda.

Všichni dospělí trestanci ve společné vazbě i samovazbě byli povinni pracovat. Z dostupných pramenů vyplývá, že trestanci nebyli zařazováni jen na mechanické práce (např. lepení obálek a obchodních sáčků) nebo řemeslné práce (např. v truhlárně, zahradě apod.), ale i zaměstnáváni mimo trestnici. V letech 1892 až 1893 pracovalo 86 trestanců pod dohledem 12 dozorců a vrchního dozorce na regulaci rakovnického potoka v Senomatech, kde byli po dobu plnění pracovního úkolu ubytováni ve zvláštní kolonii.[13] Dopolední pracovní doba v trestnici trvala v letním období od 6 do 12 hodin a v zimním od 7 do 12 hodin. Ve 12 hodin byl vydáván oběd a čerstvá voda. Před jídlem ve společné vazbě byla nařízena modlitba, kterou opět předříkával „otec". Polední odpočinek trval do 13 hodin, avšak pod trestem bylo zakázáno odpočívat na lůžku. Odpolední pracovní doba trvala od 13 do 19.30 hodin ve všední dny a do 18.30 hodin v sobotu. Pracovní doba byla přerušena za účelem vycházky v trvání 1 hodiny za příznivých povětrnostních podmínek podle rozpisu, vydaného vrchním ředitelem. K přerušení práce docházelo rovněž v 16 hodin, za účelem výdeje a konzumace vedlejších požitků a čerstvé vody. Pouze v zimních měsících byla vydávána večerní polévka. Poté následovala předříkávaná večerní modlitba a po ní v zimní době ve 20 hodin a v letní době ve 20.30 hodin, museli trestanci ulehnout. Čas ke vstávání, začátku a ukončení pracovní doby a uléhání byl vyhlašován zvoncem. Pracovní činnost mohla být nahrazena účastí trestance na školním vyučování, které probíhalo od 8 do 12 hodin a popř. pokračovalo od 14 do 16 hodin. Školní vzdělávání bylo povinné pro mladé trestance ve věku 14 -21 let a negramotné a pologramotné dospělé trestance do 35 let věku.[14]

---

[13] KDH, neuspořádáno, *Pamětní kniha svatováclavské fary c.k. zemské trestnice v Praze*, založená na základě výnosu vysokého zemského presidia ze dne 31. srpna 1835, čj. 5952, začínající rokem 1836, s.195, 197.

[14] Tamtéž, *Domácí řád pro c.k. mužskou trestnici v Praze* (vyjma oddělení pro trestance mladého věku) ze dne 28. května 1889, č. 8091/min. pr., § 31, 36, 37, 39-42.

Ve vězeňské kapli se konaly každodenně bohoslužby, a to v letním období od 6 hodin a v zimním od 7 hodin. Účast na bohoslužbách byla pro věřící trestance povinná dvakrát týdně, tak, aby se na nich střídali. Bohoslužby byly nařízeny též u příležitosti svátku a narozenin rakouského císaře a císařovny. Nekatoličtí věřící trestanci (evangelíci a židé) se zúčastňovali bohoslužeb ve zřízených modlitebnách podle rozhodnutí vrchního ředitele. Odlišný denní režim byl o nedělích a svátcích. Trestanci vstávali v 6 hodin. Každý týden jim bylo vydáváno čisté spodní prádlo a jednou za měsíc čisté ložní prádlo. Koupání celého těla bylo střídáno s koupelí nohou jedenkrát měsíčně. Holení bylo prováděno jedenkrát za týden a stříhání jedenkrát za 2 měsíčně. Pro katolické trestance ze samovazby a vazby společné se konaly bohoslužby (mše s kázáním) v jazyce českém a německém, střídavě od 7.30 a 8.30 hodin. Od 10 hodin byla prováděna všeobecně vzdělávací výuka v českém a německém jazyce. Ve 14 hodin se konaly opět bohoslužby (požehnání), na které navazovalo křesťanské cvičení. V neděli a o křesťanských svátcích nebyla ukládána práce trestancům katolického a evangelického vyznání, zatímco trestanci s židovským vyznáním mohli být zaměstnáváni. V jejich případě nesměli být nuceni k práci o sobotách a židovských svátcích.

Pokud trestanec spáchal v trestnici zločin byl stíhán podle platného trestního zákona. Za jiná provinění, zejména porušení ustanovení domácího řádu byl disciplinárně (kárně) potrestán v souladu s příslušným nařízením Ministerstva práv:

- důtkou v soukromí nebo před jinými trestanci,
- přidělením nepříjemné nebo těžší práce,
- dočasnou ztrátou práva na přilepšení a výhody,
- úplným nebo částečným propadnutím úspor,
- odepřením ranní polévky,
- půstem o vodě a chlebě,
- tvrdým ložem,
- vazbou o samotě v kárné cele,
- vazbou v temnici,
- sesazením do nižší třídy,
- spoutáním na dobu až 3 měsíců.

Prchliví, vzpurní a nebezpeční trestanci mohli být spoutáni na dobu delší než 3 měsíce řetězem k zemi nebo ke zdi nebo svěrací kazajkou. Trestanci ze společné vazby byli po dobu spoutání umístěni osamoceně. Kárné tresty ukládal vrchní ředitel po projednání v úřednické konferenci a stížnost proti nim neměla odkladný účinek. Stížnosti trestanců proti rozhodnutí vrchního ředitele byly projednávány tzv. domácí komisí, která se scházela každý měsíc nebo komisí pro vykonávání trestů, pokud šlo o trest v samovazbě.[15]

[15] KDH, neuspořádáno, *Domácí řád pro c.k. mužskou trestnici v Praze* (vyjma oddělení pro trestance mladého věku) ze dne 28. května 1889, č. 8091/min. pr.,.§ 8, 9,33, 43, 44.

Vězeňský personál dbal přísně na dodržování domácího řádu trestnice, který byl za tímto účelem vyvěšen v každé cele, ložnici a na každém pracovišti. Přes nesporný pokrok při výkonu trestu žaláře ve srovnání s podmínkami ve Svatováclavské trestnici nebyl ani život pankráckých trestanců bez problémů. Podle dobového tisku byla pankrácká trestnice líčena na jedné straně jako „fešácký kriminál", kde je vše dovoleno a na druhé straně jako místo zoufalství, ponižování a bídy hmotné i duševní.[16]

Dozor nad výkonem trestu vykonával příslušný vrchní státní zástupce, jemuž se ze své činnosti zodpovídal ředitel trestnice. O délce výkonu trestu žaláře v samovazbě rozhodovala stálá komise, která kontrolovala též dodržování stanovených podmínek. V komisi zasedal prezident zemského soudu, státní zástupce nebo jeho náměstek, rada zemského soudu a dva důvěrníci, jmenovaní ministrem spravedlnosti na dobu tří let.[17]

Vězeňský personál

První vězeňský personál byl patrně složen z úředníků, dozorců a vojáků, kteří přešli spolu s trestanci ze zrušené Svatováclavské trestnice v Praze. Ve 2. polovině 19. století vykonávalo v této trestnici dozorčí službu 50 dozorců a strážní službu 10 rotmistrů, 4 kaprálové a nezjištěný počet vojska. V roce 1890 bylo systemizováno v pankrácké trestnici celkem 93 zaměstnanců, z toho 9 úředníků správní služby (vrchní ředitel, správce, kontrolor, 2 adjunkti, ústavní lékař, 2 učitelé a 1 dílenský mistr), 2 úředníci strážní služby (inspektor stráže a jeho zástupce), 6 vrchních dozorců (3 v I. platové třídě a 3 ve II. platové třídě), 55 dozorců (38 v I. platové třídě a 17 ve II. platové třídě) a 21 dozorců ve zkušební době (na zkoušku). Vrchní ředitel se jmenoval Eduard Fischer. Jako správce působil Eduard Axmann. Kontrolorem byl Ferdinand Göbelt a funkci adjunkta zastával Josef Heintl a Josef Bednář. Správce a kontrolor zodpovídali za řádné hospodaření, účetnictví a pracovní záležitosti, adjunkti vypomáhali vrchnímu řediteli a samostatně plnili svěřené úkoly v oblasti správní a hospodářské. Ústavním lékařem byl MUDr. Josef Slavík, který vykonával hygienický dozor, poskytoval trestancům potřebné vyšetření a ošetření, spravoval ústavní nemocnici a řídil činnost ošetřovatelů a dozorců, kteří zde působili. Ústavní učitelé Johan Kudrnáč a Josef Mrha vyučovali v ústavní škole především mladé trestance, měli na starosti ústavní knihovnu a také hudbu a zpěv při bohoslužbách. Římsko-katolickou duchovní správu vykonávali na základě smlouvy v letech 1889 - 1895 P. Jan Matouš a P. Jiří Bayerle a v letech 1896 - 1908 P. Josef Boch a P. Emil Stárka. V roce 1904 se zvýšil systemizovaný počet na 99 zaměstnanců, zejména navýšením počtu vrchních dozorců o 4 místa. Vrchní ředitel byl odpovědný za činnost trestnice, mohl přijímat výpomocné zaměstnance a dozorčí stráž na uvolněná místa. Do stavu dozorčí stráže

[16] Karel Ladislav.KUKLA, *Pražské bahno*, 2 díl, Typy a figurky staré Prahy, Praha 1927, s. 117-120.

[17] Zákon, daný dne 1. dubna 1872, jež se týče vykonávání trestů na svobodě ve vazbě o samotě a zřizování komisí pro vykonávání trestů, částka XVII ř.z. č. 43/1872.

byli vybíráni jen svobodní uchazeči ve věku do 35 let a přednost měli ti, kteří byli propuštěni z vojenské služby po splnění víceletého závazku (7-15 let). Noví dozorci skládali služební přísahu (tzv. přísežní formuli), která je zavazovala ke svědomitému výkonu služebních povinností a poslušnosti vůči nadřízeným. Přísaha se opakovala při jmenování do funkce vrchního dozorce. Úředníci trestnic, zejména inspektor vězeňské stráže, správce a vrchní ředitel, byli vybíráni z řad vojenských osob, které měly maturitní vzdělání a ve vojsku dosáhly důstojnické hodnosti. Všechny úředníky trestnice jmenoval ministr spravedlnosti (práv). Od roku 1914 byla činnost vězeňské dozorčí stráže upravena zákonem, který stanovil postavení, působnost a úkoly Sboru stráže vězeňské a podmínky výkonu služby.[18] Stabilizace personálu byla řešena přidělováním služebních (naturálních) bytů ženatým dozorcům z vlastní výstavby v blízkosti trestnice.

Vězeňští dozorci vykonávali službu v předepsaném stejnokroji černé barvy s fialovými manžetami a fialovým stojacím límcem, který byl u inspektora vězeňské dozorčí stráže lemován zlatou stuhou. Na levé straně blůzy pod límcem často nosili vysloužená vojenská vyznamenání. Na čepici (kadetce) byl umístěn rakouský státní znak kulatého tvaru (tzv. jablíčko). Uvnitř trestnice mohli být vyzbrojeni šavlí a na vnějších strážních stanovištích vykonávali službu se střelnou zbraní (puškou).[19]

[18] Národní archiv (NA) Praha, fond (f.) Vrchní státní zastupitelství (VSZ), sign. V A 1, 1901 – 1920, A-B, č. 663 ze dne 4.7.1890, *Verzeichnis über die jährlichen Gebühren der k.k. Beamten und der Zivilwachmannschaft der Strafanstalt porag in Pankrác-Nusle*, Marz 1890, s. 1-3, dále č. 1093 ze dne 30.3.1904, *Verzeichnis über die järlichen Gebühren der k.k. Beamten, Angestellten der Strafanstalt und Zivilwachmannschaft in Prag-Pankrác-Nusle*, s. 1-4.
KDH, neuspořádáno, *Pamětní kniha svatováclavské fary c.k. zemské trestnice v Praze*, založená na základě výnosu zemského prezidia ze dne.31.8.1835, č.j.5952, začínající rokem 1836 (opis), s. 192, 193, 195, 201, 204.
Jiří MASTEJ, *Trochu historie*, in: Zpravodaj SNV ČSR, červen 1977, s. 28-30.
Karel KAŠPAR a kol., *Soubor názorných pomůcek a fotografií z historie vězeňství – služební poměr*, 1. část (1860-1918), ÚSNV Plzeň, 1988, s. 2, 7.
Zákon o Sboru stráže vězeňské č. 16 ř.z., ze dne 21.1.1914.
[19] NA Praha, f. MV/R 1870-1918, sign. 4/7, kart. 154, *Předpisy pro nošení úředních uniforem*.

C.k. trestnice z čelního pohledu (foto: Kabinet dokumentace a historie VS ČR)

Ložnicové drátěné kóje pro mladé trestance (foto: Kabinet dokumentace a historie VS ČR)

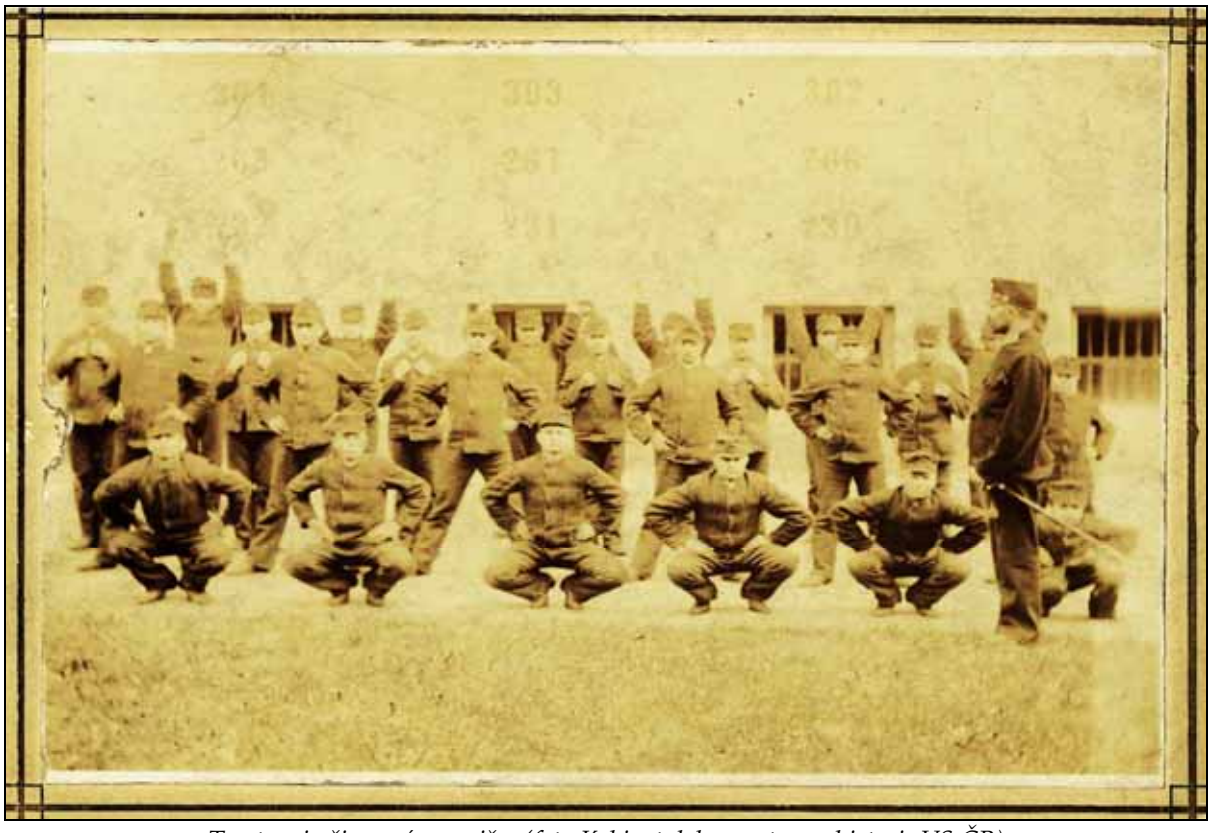

Trestanci při ranní rozcvičce (foto Kabinet dokumentace a historie VS ČR)

Krejčovská dílna pro mladé trestance (foto: Kabinet dokumentace a historie VS ČR)

Ústavní kaple (foto: Kabinet dokumentace a historie VS ČR

Od trestnice k československé soudní věznici (1918 – 1939)

Objekt trestnice (věznice) a jeho úpravy

V roce 1918 přešla pankrácká trestnice do majetku československého státu a sloužila původnímu účelu s názvem **Trestnice pro muže v Praze.** V roce 1926 se stala věznicí pro výkon vazby s názvem **Věznice Zemského soudu trestního v Praze,** který měl sídlo na Karlově náměstí. V roce 1929 pokračovala ve své činnosti jako **Věznice Krajského soudu trestního v Praze**, jehož sídlem se stal v roce 1933 nový justiční palác, postavený v bezprostřední blízkosti podle projektu architekta Bedřicha Bendlmayera. Tento architekt vypracoval též projekt na adaptaci věznice (budovy vyšetřujících soudců, budovy vstupní brány věznice) a adaptaci dvou obytných domů.

Po překonání hospodářských potíží státu bylo započato s modernizací věznice. V roce 1920 byla zrušena vlastní plynárna, vyrábějící plyn především k osvětlení areálu věznice i jednotlivých budov. Současně byla věznice připojena na městský rozvod plynu a elektřiny a došlo k elektrifikaci všech osvětlovacích těles ve vnějších prostorách i uvnitř budov. V průběhu roku 1922 byly upraveny cely pro oddělení mladistvých vězňů a vzniklo oddělení vězeňské nemocnice pro těhotné ženy a matky po porodu, které bylo využíváno pro trestanky z celé republiky. V průběhu roku 1926 bylo upraveno křídlo „A" společných vazeb pro trestanky, 24 cel v křídlech „C" a „A" samovazeb přestavěno na společnou vazbu a suterén kancelářské budovy využit ke zřízení přijímacích cel. V letech 1928 – 1930 byly dokončeny stavební úpravy věznice. Ubytovací kapacita se zvýšila z 811 na 1169 míst, vzniklo 13 dílen, pokračovaní škola a vstupní (čelní) budova byla adaptována pro kanceláře vyšetřujících soudců. Z této budovy vedla podzemní chodba do nově vybudovaného justičního paláce.[20]

Složení vězňů a početní stav

V letech 1918 -1926 byli v pankrácké trestnici nadále umisťováni odsouzení muži (trestanci) k výkonu trestu žaláře a těžkého žaláře a mladí (nedospělí) odsouzení ve věku od 14 do 21 let k výkonu trestu zavření**.** Se vznikem soudní věznice zde byly umisťovány osoby k výkonu vyšetřovací vazby a zjišťovací soudní vazby. Dále odsouzení muži a ženy (trestanky) k výkonu všech druhů trestů odnětí svobody podle stupně přísnosti (vězení, tuhé vězení, žalář, těžký žalář), avšak v případě trestů žaláře nejdéle do 1 roku. Muži byli odděleni od žen, vyšetřovanci od trestanců a mladí odsouzení ve výkonu trestu zavření od starších

[20] NA Praha, f. VSZ, sign. V A1, 1901-1920.
KDH, neuspořádáno, *Domácí řád pro mužské trestnice*, Ministerstvo spravedlnosti v Praze, 1921.
Tamtéž, *Vězeňství v Československé republice*, Ministerstvo spravedlnosti, Praha 1930, s. 3.
Jan UHLÍK, *Historie vězнění a vězeňství v Čechách*,.Praha 2004, s. 237-238.
AVS, f. SSNV, Praha – Pankrác, zemská trestnice – adaptace ve společné vazbě, samovazbách a v kancelářském křídle – povolení k užívání ze dne 8.10.1926. Praha – Pankrác, adaptace vstupní budovy věznice Krajského soudu trestního – povolení k užívání ze dne 16.10. 1930.

vězňů. Vězněné ženy s novorozenci byly umístěny ve zvláštním oddělení nemocnice, kde byly pod dohledem odborného lékaře a ošetřovatelky. Na základě zákona č.123/1931 Sb., o státním vězení vzniklo oddělení pro výkon trestu tzv. politických provinilců s uloženým trestem odnětí svobody do 6 měsíců. Domácí řád pro věznice krajských soudů též umožňoval umisťování osob dopravovaných k soudům, k výkonu pořádkových trestů, uložených pro svévoli a neposlušnost v řízení trestním a civilním a osob, na které byla uvalena zjišťovací nebo exekuční vazba v civilním řízení. V roce 1927 se v pankrácké věznici nacházelo celkem 701 vězňů, z toho 624 mužů a 77 žen.[21]

Zacházení s vězni

Vězni ve vyšetřovací vazbě byli ubytováni odděleně pokud se jednalo o spolupachatele, dále od vězňů v zjišťovací a exekuční soudní vazbě, ostatních vězňů a trestanců. Mladí vyšetřovanci ve věku od 14 do 21 let byli ubytováni vždy jednotlivě. Všem vyšetřovancům byly ponechány osobní věci s výjimkou předmětů, které mohly být použity k maření účelu vazby, pokusu o útěk nebo ublížení na zdraví. Bylo jim dovoleno používat vlastní prádlo a oděv, ale k pokrytí hlavy museli nosit vězeňskou čepici (muži) nebo bílý šátek (ženy). Od roku 1929 byli označováni červenými páskami na levém rukávu a pokrývky hlavy byly zrušeny. Mohli používat též vlastní ložní prádlo. Praní prádla a čištění oděvů však uhrazovali z vlastních prostředků. Celodenní stravu nebo jednotlivé pokrmy pravidelné stravy si směli opatřovat mimo věznici rovněž vlastním nákladem nebo nákladem svých příbuzných. Tato strava byla nakupována do výše stanoveného finančního limitu a dodávána prostřednictvím správy věznice. Osobní hygiena byla umožňována denním mytím na cele, koupelí nohou nejméně jednou týdně a koupelí celého těla nejméně jednou za měsíc. Úprava vlasů a vousů mužů musela odpovídat stavu, ve kterém byli dodáni do věznice, u žen byl vyžadován hladký účes s copem svinutým na temeni hlavy. Pohyb vyšetřovanců na čerstvém vzduchu byl zajišťován prováděním hodinové vycházky ve všedních dnech a dvouhodinové vycházky o nedělích a svátcích. V případě onemocnění vyšetřovance mohl být povolán k vyšetření a ošetření jiný, než vězeňský lékař, ale jeho nařízení musela být v souladu s domácím řádem. Vyšetřovanci mohli být zaměstnávání na základě vlastní volby v rámci pracovních činností ve věznici, pokud nebyly námitky ze strany vyšetřujícího soudce, popř. předsedy hlavního líčení nebo referenta. Z jejich mzdy byla provedena srážka ve výši 30 % na správní výlohy a zbytek z jedné poloviny zadržen k úhradě nákladů výkonu vazby a z druhé poloviny poskytnut k volnému použití. Nákup věcí osobní potřeby byl vymezen vyhláškou z hlediska sortimentu

Věra ŠPALKOVÁ, *Justiční palác Praha – Pankrác*, Praha 2001, s. 13-17, 25 – 27.

[21] NA Praha, knihovna, *Domácí řád pro věznice krajských soudů*, Ministerstvo spravedlnosti, Praha 1936, § 1. Zemský archiv (ZA) Opava, f. Výnosy prezídia Vrchního soudu v Brně, Zatímní předpisy k provedení zákona ze dne 16.7.1931, čís. 123 sb.z. a n. o státním vězení.

František FLANDERKA, *Z našich trestnic*, in: týdeník Soudní síň, roč. IV, čís. 6 ze dne 5.2.1927.

KDH, neuspořádáno, *Vězeňství v Československé republice*, Ministerstvo spravedlnosti, Praha 1930, s. 3.

a množství a denně umožňován do výše stanoveného finančního limitu. Nákup kuřáckých potřeb byl povolen osobám, které dovršily 20 let věku, pokud tomu nebránily zdravotní a bezpečnostní důvody. Odesílání dopisů příbuzným a známým a přijímání jejich dopisů bylo dovoleno kdykoliv na základě souhlasu vyšetřujícího soudce, popř. předsedy hlavního líčení nebo referenta. Rozmluva vyšetřovanců s obhájcem před uzavřením obžalovacího spisu byla umožňována jen se svolením vyšetřujícího soudce v jeho úřadovně (hovorně) a za jeho přítomnosti. Po podání obžaloby bylo dovoleno rozmlouvat s obhájcem v nepřítomnosti soudní osoby, ale jen na základě písemného povolení vyšetřujícího soudce. O půjčování knih z vězeňské knihovny rozhodoval rovněž vyšetřující soudce a účast na bohoslužbách nebo náboženských cvičeních rozhodoval přednosta soudu na základě stanoviska vyšetřujícího soudce. K ochraně svých práv mohli vyšetřovanci podávat „prosby a stížnosti" vyšetřujícímu soudci.[22]

U vězňů ve zjišťovací vazbě v rámci trestního řízení, zjišťovací nebo exekuční vazbě v civilním řízení a *výkonu pořádkových trestů, uložených v trestním nebo civilním řízení* byly uplatňovány obdobné podmínky věznění jako u vyšetřovanců, pokud šlo o držení osobních věcí, používání oděvu, osobního a ložního prádla, stravování, osobní hygieny, vycházek, lékařského vyšetření a ošetření a nákupu věcí osobní potřeby. Ostatní podmínky byly upraveny přiměřeně podle zásad pro výkon trestu vězení.[23]

Trestanci ve výkonu trestu vězení (1. stupně), tuhého vězení (2. stupně) a žaláře byli ubytováni na společné ložnici (ve společné vazbě), kde byl ustanoven nejspolehlivější trestanec (tzv. dohlížitel), který odpovídal za dodržování pořádku. Těmto trestancům mohlo být povoleno též užívat vlastní oděv, doplněný vězeňskou čepicí a vlastní osobní a ložní prádlo. V opačném případě museli používat vězeňskou výstroj. Kromě vydané výstroje a svěřených předmětů nesměli mít u sebe jiné věci bez zvláštního povolení. Trestanci v těžkém žaláři nastupovali do samovazby, kde setrvávali podle rozhodnutí rady krajského soudu, pověřeného dohledem nad věznicí a teprve potom byli ubytováni na společné ložnici s trestanci téže kategorie. Po celou dobu výkonu trestu nosili vězeňský oděv z hnědé haliny nebo krémového cvilinku a vězeňskou obuv. Stravu připravovanou mimo věznici mohli na vlastní náklady do výše stanoveného peněžního limitu odebírat jen trestanci ve vězení prvního stupně. Vězeňská strava byla vydávána třikrát denně: ke snídani polévka (v neděli bílá káva), k obědu polévka, půl litru sytého příkrmu a k tomu dvakrát týdně maso (140 g v syrovém stavu na osobu), k večeři půl litru příkrmu, který byl v létě třikrát týdně nahrazován hustou polévkou. Denní dávka chleba činila

[22] NA Praha, knihovna, *Domácí řád pro věznice krajských soudů*, Ministerstvo spravedlnosti, Praha 1936, §§ 1 -17, 30.
ZA Opava, f. Výnosy presidia Vrchního soudu v Brně, Výnos ministerstva spravedlnosti ze dne 19. února 1929 č. 4623/29 o označování vyšetřovanců červenými páskami.
[23].NA Praha, knihovna, *Domácí řád pro věznice krajských soudů*, Ministerstvo spravedlnosti, Praha 1936, §§ 1 -17, 30.

400 g. Nemocným trestancům byla vydávána zvláštní strava podle doporučení lékaře. Podmínky k udržování osobní hygieny trestanců byly stejné jako u ostatních vězňů. Trestancům odsouzeným do těžkého žaláře nad 6 měsíců byly týdně holeny vousy a jednou za 2 měsíce stříhány vlasy. Za dobré chování bylo povolováno, aby si v posledních 3 měsících trestu nechali růst vousy a nosili přiměřeně delší vlasy. Z denních vycházek byli vyloučeni trestanci v samovazbě na základě rozsudkového zostření trestu nebo disciplinárního trestu. Pokud samovazba trvala déle než 48 hodin, byli trestanci vyváděni na hodinovou vycházku každý druhý den, odděleně od ostatních vězňů. Všem trestancům poskytoval vyšetření a ošetření pouze vězeňský (ústavní) lékař, který též rozhodoval o způsobilosti k práci a případném přemístění do vězeňské nemocnice.

Všichni trestanci – mimo odsouzených do vězení 1. stupně, kteří se stravovali vlastním nákladem nebo svých příbuzných – byli povinni pracovat ve všední dny nejméně 8 hodin. Do pracovní doby se započítávala školní výuka, pokud se konala v době zaměstnání. Při zařazování do pracovní činnosti bylo přihlíženo ke stupni trestu, povolání, způsobilosti k práci, dosavadnímu zaměstnání a stupni vzdělání. Nekvalifikovaní trestanci vykonávali zpravidla mechanické práce (draní peří, lepení obchodních sáčků nebo úředních obálek) nebo pomocné práce v kuchyni (přebírání hrachu, škrábání brambor). Kvalifikovaní – vyučení nebo zaučení pracovali v kuchyni, pekárně nebo v řemeslnických dílnách (soustružnické, zámečnické, truhlářské, tkalcovské, krejčovské a obuvnické. Do roku 1926 byla v provozu klempířská dílna, kde se centrálně vyráběly kbelíky, jídelní nádobí (tzv. šálky) a umyvadla pro potřebu vězeňských zařízení na území ČSR. Trestancům ve vězení 1. stupně byla přidělována práce podle vlastního výběru a náležela jim celá mzda po srážce 30 % na správní výlohy. Ostatním trestancům se poskytovala pouze pracovní odměna podle sazby stanovené ministerstvem spravedlnosti. Z pracovní odměny, popř. mzdy mohli trestanci polovinu použít k nákupu věcí osobní potřeby (vedlejších požitků), podporování své rodiny nebo příbuzných a jiným užitečným účelům (k nákupu knih, učebních pomůcek, hygienických potřeb, apod.). Nespotřebovaná část první poloviny a druhá polovina se ukládala na úrok ve prospěch fondu pro podporování propuštěných trestanců. Úspory byly využívány k úhradě způsobených škod na majetku věznice a vydávány trestancům při jejich propuštění na svobodu. Nákup věcí osobní potřeby (vedlejších požitků) byl umožňován denně odsouzeným ve výkonu trestu vězení 1. stupně a dvakrát týdně ostatním trestancům podle vyhlášky upravující sortiment a množství jednotlivých druhů zboží a do výše stanoveného finančního limitu. Kouření, pití alkoholických nápojů a donášení potravin od příbuzných a známých bylo všem trestancům zakázáno. Odesílání dopisů a přijímání návštěv příbuzných a známých bylo povoleno jednou týdně odsouzeným ve výkonu trestu vězení (1. i 2. stupně) a jednou měsíčně odsouzeným ve výkonu trestu žaláře (1. i 2. stupně). Odesílání a přijímání dopisů podléhalo cenzuře a návštěvy se konaly za přítomnosti vězeňského úředníka s výjimkou návštěv odsouzených ve vězení 1. stupně. Všichni trestanci ve věku do 20 let a starší s uloženým trestem nad 3 měsíce bez náležitého základního

vzdělání byli povinni pravidelně se zúčastňovat výuky čtení, psaní a počítáni. K sebevzdělávání a účelnému trávení volného času si mohli trestanci půjčovat knihy z vězeňské knihovny. Katolické bohoslužby se konaly pravidelně každou neděli a ve dnech církevních svátků ve vězeňském kostele, evangelické a židovské bohoslužby podle potřeby a okolností v modlitebnách, zřízených k tomuto účelu ve věznici. Účast na bohoslužbě, náboženském vyučování nebo cvičení byla dobrovolná.

K uplatňování a ochraně svých práv mohli trestanci předkládat své „prosby a stížnosti vězeňskému úředníkovi, řediteli věznice nebo radovi krajského soudu, pověřenému dohledem nad věznicí. Za bezdůvodnou, svévolnou stížnost nebo křivé nařčení vězeňské stráže, úřední či jiné osoby hrozil trestanci disciplinární trest.[24]

Mladí odsouzení ve výkonu trestu zavření byli důsledně odděleni od dospělých trestanců nejen z hlediska ubytování, ale též při vycházkách a účasti na bohoslužbách. Pokud nebyli ubytováni jednotlivě, ale na společné ložnici, musel být zajištěn přísný dohled v nočních hodinách. K udržování osobní hygieny měli stejné podmínky jako ostatní vězni a trestanci, mohli používat vlastní hygienické prostředky a byla jim povolena volná úprava vlasů. Kromě těchto věcí jim byly ponechávány rodinné, popř. i jiné vhodné obrázky a fotografie. Pohyb na čerstvém vzduchu byl umožňován pravidelným konáním vycházek a prováděním tělesného cvičení v trvání nejméně 2 hodiny denně pod vedením učitele nebo vybraného dozorce. O nedělích a svátcích se mohli věnovat cvičení celé odpoledne. Všichni byli povinni zúčastňovat se školní výuky, podle vlastního zájmu se mohli zapojovat do vzdělávacích nebo zájmových kroužků (pěveckého, hudebního) a pod kontrolou učitele si půjčovat knihy a časopisy z vězeňské knihovny. Byli též povinni vykonávat přidělenou práci, stanovenou přiměřeně k jejich schopnostem, dovednostem a možnostem, zejména jim byly svěřovány do péče záhony uvnitř věznice. Nejméně jednou za měsíc jim bylo povoleno odeslání a přijetí dopisu a nejméně jednou za 6 týdnů přijetí návštěvy rodičů nebo poručníků, zpravidla v trvání 30 minut. Nad výkonem trestu dohlížel komisař, který měl pravomoc ředitele ústavu a dozorčí rada. Za neplnění stanovených povinností, porušení předepsané kázně nebo spáchání trestného byly ukládány následující kázeňské (kárné) tresty: napomenutí, výstraha před spoluvězni, odnětí všech nebo některých výhod a samovazba (se souhlasem lékaře), popř. zostřená omezením stravy (postem). [25]

---

[24] NA Praha, knihovna,.*Domácí řád pro věznice krajských soudů*, Ministerstvo spravedlnosti, Praha 1936, §§ 1 -16, 22, 28, 30,39.

AVS, f..SSNV, album č. 7, *Věznice krajského soudu trestního v Praze*, 1. republika, nedatováno.

ZA Opava, f. Výnosy prezídia Vrchního soudu v Brně, Kde objednat klempířské součástky zařízení kobek, ze dne 13.11.1926.

[25] NA Praha, knihovna, *Domácí řád pro věznice krajských soudů*,.Ministerstvo spravedlnosti, Praha 1936, § 17.

AVS, f..SSNV, Vězeňské předpisy, část III., Ministerstvo spravedlnosti, Praha 1931, I. Předpisy o výkonu trestu zavření,.§§ 12, 61, 68, příloha k § 53.

Političtí provinilci ve výkonu trestu státního vězení byli ubytováni odděleně od ostatních vězňů a trestanců, zpravidla na společných ložnicích. Mohli používat vlastní oděv, hygienické potřeby, osobní a ložní prádlo a sami rozhodovali o úpravě vlasů a vousů. Směli si opatřovat stravu, připravovanou mimo věznici na své vlastní náklady (do výše 40,- Kč denně, kouřit a dokonce požívat alkoholické nápoje v omezené míře (denně půl litru piva nebo čtvrt litru vína). K odesílání dopisů a přijímání dopisů a návštěv příbuzných a známých měli kratší lhůty, než ostatní vězni a trestanci (odeslání dopisu jednou týdně, přijetí dopisu dvakrát týdně a návštěvy jednou týdně v trvání 1 hodiny). Nemuseli se zúčastňovat školního vyučování a přednášek, vykonávat vězeňskou práci, ani uklízet vězeňské místnosti. Měli delší vycházky (4 hodiny denně) a větší volnost v četbě knih, časopisů a psaní. O poskytnutí dalších výhod rozhodovalo na základě podané žádosti ministerstvo spravedlnosti.[26]

Činnost vězňů a trestanců všech kategorií upravoval s výše uvedenými odlišnostmi tzv. „Denní pořádek". Vstávali denně v 6 hodin a do 6,30 hodin prováděli osobní hygienu, stlali lůžka, čistili si obuv a oblékli se. V 6,30 hodin obdrželi snídani a denní dávku chleba. Od 7,00 do 11,30 hodin nepřetržitě pracovali. Od 11,30 do 12,00 hodin byl vydáván oběd a poté následovala polední přestávka na celách (ložnicích). Od 13,00 hodin pokračovali v pracovní činnosti nepřetržitě do 17,30 hodin a po návratu do cel (ložnic) byla vydána večeře. Nákup věcí osobní potřeby (vedlejších požitků) byl prováděn buď v době oběda nebo večeře. Vycházky byly prováděny v rozsahu jedné hodiny dopoledne nebo odpoledne a započítávaly se do pracovní doby. Do 21,00 hodin se mohli na celách a ložnicích zabývat slušným hovorem, povolenými hrami, učením nebo četbou. Ve 21.00 hodin byla vypnuta světla k nočnímu klidu, který nesměl být svévolně narušován. V neděli a svátky všichni vstávali v 6,30 hodin a v 7,00 hodin byla vydávána snídaně. V průběhu dne se zúčastňovali bohoslužby, náboženského cvičení vzdělávacích přednášek a vycházky. Večeře byla vydávána od 15,30 do 16,00 hodin a další čas trávili na celách (ložnicích), kde se mohli zabývat učením, psaním dopisů, četbou a povolenou zábavou. Za hrubé porušování denního pořádku byly ukládány disciplinární tresty, obdobně jako v letech 1889 – 1918, s výjimkou trestu úplného nebo částečného propadnutí úspor a trestu odepření ranní polévky.[27]

Vězeňský personál

Po vzniku československé republiky v roce 1918 se početní stav a funkční skladba vězeňského personálu podstatně nelišily od předchozího období a tento stav setrvával v průběhu 20. let. V roce 1930 bylo systemizováno ve věznici celkem 134 zaměstnanců, z toho 8 úředníků správní služby (ředitel, tajemník, 2 adjunkti, vrchní justiční lékař, duchovní správce, vrchní ústavní učitel a správce tiskárny),

[26] Tamtéž, f..SSNV, Vězeňské předpisy, část III., Ministerstvo spravedlnosti, Praha.1931, II. Předpisy o výkonu trestu státního vězení, čl. 1-5.

[27] NA Praha, knihovna, *Domácí řád pro věznice krajských soudů*, Ministerstvo spravedlnosti, Praha 1936, §§ 34- 39.

1 úředník vězeňské strážní služby (inspektor vězeňské stráže), 12 vrchních dozorců vězňů, 59 dozorců vězňů – podúředníků (včetně 1 ženy), 38 dozorců vězňů, 16 pomocných dozorců vězňů (včetně 2 žen). Na základě smlouvy byli dále zaměstnáváni 2 lékaři a 3 pracovníci v tiskárně věznice (1 strojmistr a 2 sazeči). Funkci přednosty věznice vykonával Karel Vlasák, vrchní ředitel vězeňské správní služby. Tajemníkem vězeňské správní služby byl Norbert Kühnel, adjunktem Václav Hruška a Stanislav Čulík. Vrchním justičním lékařem byl MUDr. Ludvík Nešvara, duchovním správcem P. Antonín Číhal, vrchním ústavním učitelem František Kedrutek, správcem tiskárny Josef Chlubna a inspektorem vězeňské stráže Jaroslav Lukas. Všichni úředníci byli služebně a disciplinárně podřízeni prezidentovi Krajského soudu trestního v Praze JUDr. Františku Linhartovi a po služební linii též Vrchnímu soudu v Praze a ministerstvu spravedlnosti. Vrchní ředitel řídil výkon služby správních úředníků a inspektora vězeňské stráže a zodpovídal za dodržování příslušných zákonů a prováděcích předpisů pro výkon vazby a trestu. V oblasti správní a hospodářské plnil úkoly tajemník s adjunkty. Vyřizovali zejména korespondenci, denně sestavovali stravovací výkaz, přehled zostření trestů a disciplinárních trestů, vedli deníky surovin a materiálu, finanční konta vězněných osob, prováděli fakturaci zboží, vyúčtování pracovních listů a nákupů věcí osobní potřeby (vedlejších požitků). Vrchní justiční lékař zodpovídal za hygienu, zdravotní stav vězňů, ústavní nemocnici a činnost smluvních lékařů, kterými byli MUDr. Arnošt Kalmus a MUDr. Oldřich Navara. Římsko-katolický duchovní správce vykonával bohoslužby v ústavním kostele, prováděl další náboženské úkony pro vězněné osoby římsko-katolického vyznání (podávání svátostí a duchovní útěcha nemocným a umírajícím), vyučoval náboženství a pečoval o mravní výchovu trestanců. Pro vězně nekatolického vyznání (evangelického a židovského) konali bohoslužby duchovní příslušných církví ve smluvním poměru, pokud projevilo zájem více než 10 vězňů. Vrchní ústavní učitel zodpovídal za ústavní školu a knihovnu a zejména za povinnou výuku trestanců bez základního vzdělání do 30 let věku. Správce tiskárny řídil strojmistra a 2 sazeče, kteří zde pracovali na smlouvu. Inspektor vězeňské stráže byl jmenován z řad kvalifikovaných vrchních dozorců. Byl přímým nadřízeným vrchních dozorců, dozorců-podúředníků a dozorců vězňů. Řídil a kontroloval výkon dozorčí a strážní služby na všech stanovištích ve věznici. Dbal na dodržování Domácího řádu, izolaci vězněných osob v kárné cele za hrubou nekázeň, na řádný výkon disciplinárních trestů a náležité řešení stížností a žádostí (proseb) vězněných osob. Vrchními dozorci se stávali zkušení dozorci – podúředníci po složení příslušné kvalifikační zkoušky. Dozorci vězňů byli ustanoveni z absolventů přípravného tříměsíčního kurzu, ukončeného zkouškou. Noví členové dozorčí stráže byli nejprve ustanoveni na základě smlouvy jako pomocní dozorci vězňů se 14denní výpovědní lhůtou a teprve po splnění zákonných podmínek byli jmenováni do funkce dozorce vězňů v trvalém služebního poměru (obdrželi tzv. definitivu). Nové dozorkyně získávaly praktické zkušenosti

pod vedením Milosrdných sester Kongregace sv. Karla Boromejského, které působily v Zemské ženské trestnici v Řepích již od roku 1865.[28]

Členové vězeňské dozorčí stráže vykonávali službu v předepsaném služebním stejnokroji. Ve 20. letech byl černozelené barvy s funkčním označením stříbřitými šípovitými páskami na fialové nášivce levého rukávu blůzy. Ženy ve výpomocné dozorčí službě nosily tmavé šaty, popř. tmavý kabát bez označení. Ve 30. letech byl zaveden stejnokroj modrozelené barvy s označením platové třídy stříbřitými rozetami (popř. též stříbřitým lemováním) na fialových výložkách límce blůzy. Na čepici (brigadýrce) byl umístěn státní znak Československé republiky. Ženy v dozorčí službě nosily obdobný stejnokroj, ale se sukní. Při výkonu dozorčí a strážní služby uvnitř věznice v denní i noční době používali gumový obušek a mimo věznici též revolver nebo pistoli.[29]

Věznice Krajského soudu trestního v Praze (foto: Kabinet dokumentace a historie VS ČR)

[28] KDH, neuspořádáno, *Konkretalní status personálu soudů a státních zastupitelstev v obvodu vrchního soudu v Praze.*, Presidium vrchního soudu v Praze, 1930, s. 20-23.
NA Praha, fond SSNV, sv. 10.11, *Služební řád pro úředníky věznice zemského trestního soudu v Praze*, Výnos ministerstva spravedlnosti z 26.5.1926, č.24051/26, s.1,5,9,18, 24-46.
KDH, neuspořádáno, *Vězeňství v Československé republice*, Ministerstvo spravedlnosti, Praha 1930, s. 4-5.
NA Praha, f. VSZ Praha, část 1849-1919, Ženská trestnice v Řepích.

[29] ZA Opava, f. Výnosy prezídia Vrchního soudu v Brně k provedení vládních nařízení a výnosů ministerstva spravedlnosti, Výnos ministerstva spravedlnosti ze dne 14 června 1926, čís. 16872/26, jímž se vydává pro dozorčí stráž ve věznicích sborových soudů předpis služební výstroje, Prováděcí pokyny k vl. nař. č. 113/36 Sb., o služebním stejnokroji státních zaměstnanců vězeňských.

Křídlo A/I samovazby (foto: Kabinet dokumentace a historie VS ČR)

Mužská ložnice pro výkon trestu žaláře (foto: Kabinet dokumentace a historie VS ČR)

Ústavní zelinářská zahrada (foto: Kabinet dokumentace a historie VS ČR)

Ústavní škola (foto: Kabinet dokumentace a historie VS ČR)

Ústavní kaple (foto: Kabinet dokumentace a historie VS ČR)

Ženská ložnice pro výkon trestu žaláře (foto: Kabinet dokumentace a historie VS ČR)

Trestanky při provádění vycházek (foto Kabinet dokumentace a historie VS ČR)

Oddělení pro děti vězněných žen (foto: Kabinet dokumentace a historie VS ČR)

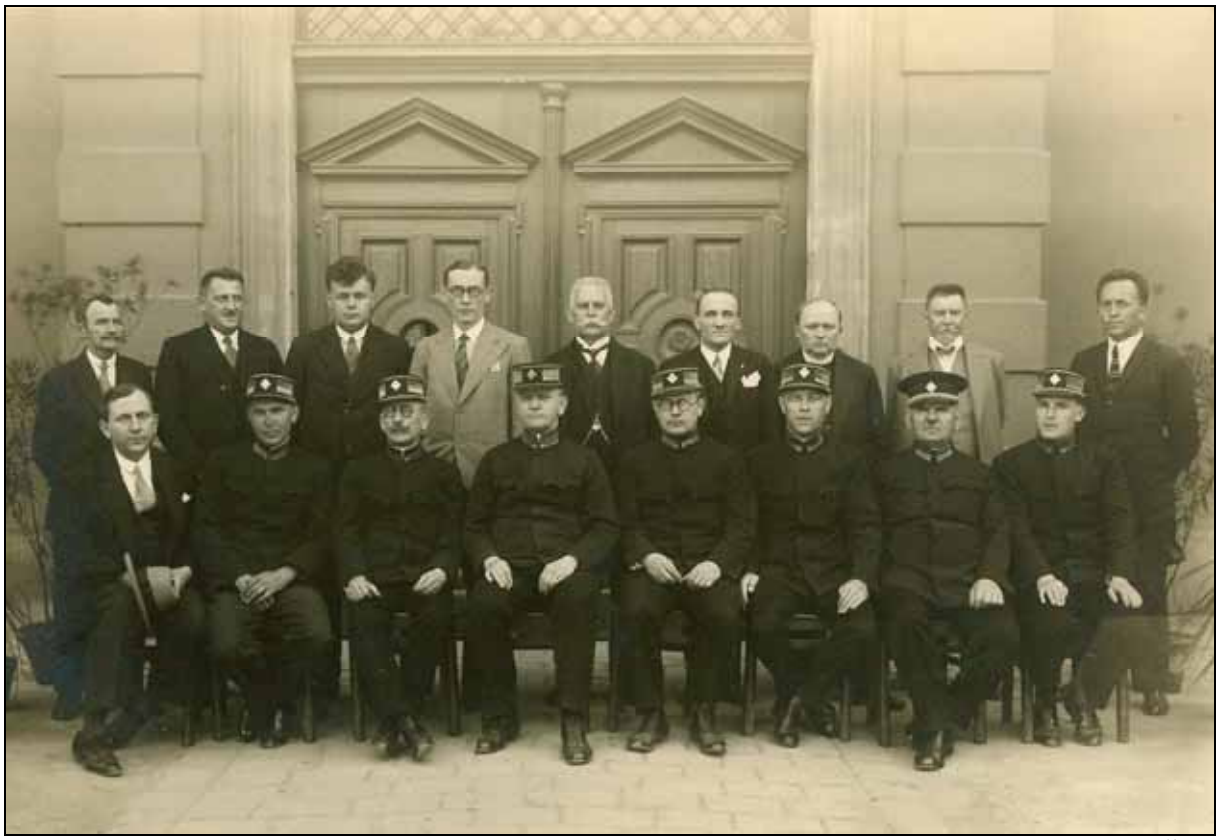

Vedoucí funkcionáři soudní věznice – uprostřed ředitel K. Vlasák (foto: Kabinet dokumentace a historie VS ČR)

Personál soudní věznice – uprostřed ředitel K. Vlasák (foto: Kabinet dokumentace a historie VS ČR)

Německá okupační a protektorátní soudní věznice (1939-1945)

Objekt soudní věznice a její členění

Areál pankrácké věznice s původní ubytovací kapacitou pro cca 800 vězňů byl v průběhu let 1939-1945 upraven k umístění až 2.200 vězňů, čímž se stal největším vězeňských zařízením na území protektorátu. V tomto vězeňském kolosu se nacházela protektorátní česká věznice, německá policejní věznice gestapa a německá soudní věznice, přičemž jejich činnost byla koordinována s ohledem na potřeby nacistické okupační správy.

Protektorátní (česká) věznice s oficiálním názvem **„Věznice krajského soudu trestního Praha XIV“** využívala ke svému provozu prostory bývalého tzv. kontumačního oddělení (prostory k provádění vstupních hygienických opatření, tj. vykoupání, odvšivení, desinfekce, převlečení) v suterénu středního vězeňského traktu, celkem 17 cel. Dále přízemí a první patro tovární budovy č. 1, kde byli umístěni vyšetřovanci a trestanci, vysílaní na práci mimo věznici. Rovněž přízemí a první patro tovární budovy č. 3, kde byli umístěni trestanci zaměstnávaní v dílnách a ve vnitřním provozu věznice. V prvním patře křídla C traktu společné vazby bylo umístěno ženské oddělení společně se ženskou nemocnicí a útulkem pro matky a kojence. Toto oddělení mělo k dispozici celkem 10 cel, z nichž jedna sloužila jako lékařská ordinace, dvě cely jako útulek pro matky s kojenci a tři cely k uložení pacientek.

Německá policejní věznice gestapa s oficiálním názvem „**Polizeigefängnis der Geheime Staatspolizei“** obsadila celý samovazební trakt s křídly A,B,C, která měla suterén, přízemí, první a druhé patro, kde se nacházelo celkem 25 společných cel, 361 cel samovazby a 10 kázeňských (korekčních) cel. V průběhu roku 1944 byly v areálu věznice vybudovány nové garáže pro potřebu gestapa.

Vyšetřovací věznice německého soudu s oficiálním názvem **„Untersuchungshaftanstalt“** využívala trakt společné vazby, a to suterén, přízemí, první a druhé patro křídla A s připojenou přístavbou, dále suterén, přízemí, první a druhé patro křídla B a přízemí a druhé patro křídla C. Celkem měla k dispozici 89 společných cel (projektovaných pro 4-8 vězňů) a 58 cel samovazby. V dubnu 1943 byly v přízemí křídla A zabrány cely č. 29-52 ke zřízení tzv. oddělení smrti s pověstnou gilotinou, pro které se vžil název „pankrácká sekyrárna“. Cely č. 29, 30, 31 byly upraveny na zasedací místnost, popraviště a rakvárnu.[30]

Složení vězněných osob a početní stavy

Vězni, kteří byli umístěni v protektorátní části pankrácké věznice byli vazebně vyšetřováni nebo odsouzeni protektorátními soudy zpravidla za kriminální činnost.

---

[30] KDH, neuspořádáno, *Vězeňství v Československé republice*, Ministerstvo spravedlnosti, Praha 1930, s. 3.
Věra ŠPALKOVÁ, *Justiční palác Praha-Pankrác,*.Praha 2001, s. 86.
NA Praha, f. SSNV, sv. 47, *Výroční zpráva Krajského soudu trestního v Praze za rok 1944*, s. 2, 4-5,11.
Jaromír HLAVÁČEK, Tomáš KAUCKÝ, *Ve spárech nacismu*, Praha 1985, s. 16-18.

Pokud se jednalo o trestnou činnost proti říši, byli pachatelé vyšetřováni gestapem a souzeni německými nacistickými soudy: lidovým soudem (Volksgericht), okresním soudem (Amtsgericht), zemským soudem (Landesgericht), zvláštním soudem (Sondergericht), rychlým soudem (Schnellgericht) a stanným soudem (Standgericht). S výjimkou lidového soudu, který zasedal v Berlíně nebo Drážďanech a stanného soudu, který zasedal v Petschkově paláci, všechny ostatní soudy zasedaly ve Strakově akademii (v současné době sídlo vlády ČR). Podle výnosu náčelníka vrchního velitelství nacistické branné moci maršála Wilhelma Keitla musel být za trestný čin proti říši uložen buď trest smrti nebo trest odnětí svobody, který mohl být vykonáván pouze v Německu.

V letech 1939 – 1945 prošli pankráckou věznicí tisíce vězňů různých národností: Češi, Slováci, Poláci, Rusové, Angličané, Američané, Kanaďané, Jugoslávci, Belgičané, Holanďané, Francouzi a Řekové. Počty vězňů (mužů i žen) se v průběhu roku výrazně měnily masivními nástupy a eskortami do jiných vězeňských zařízení. Např. na počátku roku 1944 činil celkový stav 780 vězňů, z toho 220 vyšetřovanců a 520 trestanců. V průběhu roku 1944 přibylo celkem 2835 vězňů, z toho 1676 vyšetřovanců a 1159 trestanců a zároveň ubylo celkem 2841 vězňů, z toho 1660 vyšetřovanců a 1181 trestanců. Koncem roku 1944 činil celkový stav 734 vězňů, z toho 236 vyšetřovanců a 498 trestanců. V letech 1943 – 1945 bylo popraveno gilotinou celkem 1075 osob, z toho 155 žen. Další osoby, údajně židé, jejíž počet není znám, byly popraveny oběšením na traverze s osmi pohyblivými háky se závěsnými oprátkami.[31]

Zacházení s vězni

Život vězňů v *protektorátní věznici* se řídil Domácím řádem pro věznice krajských soudů trestních, vydaným ministerstvem spravedlnosti v roce 1936. I ve ztížených podmínkách, které nastaly v Protektorátu Čechy a Morava v důsledku nacistické okupace, vyvíjel český personál věznice úsilí o zachování tradičních způsobů zacházení s vězni. Na základě výnosu ministerstva spravedlnosti z roku 1941 bylo stanoveno zaměstnávat i vyšetřovance. V průběhu roku 1944 pracovalo na vnitřních a vnějších pracovištích věznice denně celkem 111 vyšetřovanců včetně žen. Ve stejném období bylo zaměstnáváno denně 493 trestanců, z toho 461 mužů a 32 žen. Vysoká poptávka po levných vězeňských pracovních silách mohla být

[31] Jaromír HLAVÁČEK, Tomáš KAUCKÝ, *Ve spárech nacismu*, Praha 1985, s. 110.
František MATĚJKA, *Zásahy nacistů do výkonu spravedlnosti v Praze*, in: Sborník č. 2, Šest let okupace Prahy, Praha 1946, s. 149-150.
KDH, neuspořádáno. Výnos náčelníka vrchního velitelství branné moci W. Keitla ze dne 12. prosince 1941.
Karel RAMEŠ, *Žaluji – pankrácká kalvárie*, I. díl, Praha 1946, s. 18.
Karel RAMEŠ, *Žaluji – pankrácká kalvárie*, II. díl, Praha 1946, Rejstřík odsouzených k smrti I-XXVII.
Jan UHLÍK, *Historie věznění a vězeňství v Čechách*, Praha 2006, s. 245-262.
NA Praha, f. SSNV, sv. 47, Výroční zpráva Krajského soudu trestního v Praze za rok 1944, s. 6.
Václav BUBEN, *Pankrác – památník českého utrpení*, in: Sborník č. 2, Šest let okupace Prahy, Praha 1946, s. 147.

plněna jen částečně. Vězni byli přednostně vysíláni na práci mimo věznici pro formace SS (2 pracoviště), policejní úřady (3 pracoviště), říšskoněmecké úřady (11 pracovišť), ministerstva (3 pracoviště), protektorátní úřady a podniky (6 pracovišť), soudy (7 pracovišť), zemědělce (9 pracovišť) a soukromé firmy (33 pracovišť), které byly válečně důležité. Činnost duchovní správy nebyla přerušena, nadále byly vykonávány katolické a evangelické bohoslužby a prováděna výuka náboženství a mravouka, zejména pro mladé vězně. Na této činnosti se nejvíce podíleli katolický duchovní Dr. Arnošt Šternberský, profesor náboženství v.v. a P.F. Chrysostom Mastík, katecheta hlavních škol v Karlíně. Vzdělávání zajišťovala ústavní škola pouze v rozsahu 6 hodin týdně se zaměřením na využití poznatků v praktickém životě. Ústavní učitel Josef Eisner zodpovídal též za ústavní knihovnu. K rozšiřování znalostí byla zapůjčována každému trestanci 1 kniha týdně podle vlastního výběru. Jako závadná musela být vyřazena veškerá díla českých spisovatelů, zejména Aloise Jiráska a německé knihy, pokud nacistům nevyhovovaly, a to v celkovém počtu 4000 svazků. Z finančních důvodů nebyl knižní fond doplňován a opotřebované knihy byly opravovány v ústavní knihárně. Vězeňská sociální péče zajišťovala při nástupu trestu peněžitou nebo naturální podporu rodinám trestanců, umístění dětí trestanců v rodinné nebo ústavní péči, vyřizování odkladu výpovědi z bytů a různá jiná šetření osobních, rodinných a sociálních poměrů trestanců. V průběhu výkonu trestu pomáhala řešit zejména možnost návratu trestance do rodiny a opatřování osobních průkazů. Při propouštění z trestu opatřovala peněžitou nebo naturální podporu a pomáhala zajišťovat zaměstnání se zřetelem na situaci na trhu práce. Sociální pracovník (úředník) Josef Wiedner se věnoval hlavně prvotrestaným, u nichž byla reálná naděje na nápravu.[32]

Činnost v *německé policejní nebo soudní věznici* byla stanovena podle nacistických předpisů a požadavků dozorčího personálu. Budíček byl vyhlašován křikem dozorce již ve 04.30 hodin a následovalo hlášení nemocných na ošetřovnu na dotaz dozorce „Gesund ?“ (zdráv ?). Většinou se nikdo nehlásil, neboť nacisté rozdělovali vězně na zdravé a mrtvé. Ranní hygiena se uskutečňovala mytím v klozetu na cele. Ke snídani bývala náhražková černá káva bez cukru a chléb. Vycházky (ranní půlhodinka) se prováděly na vycházkovém dvoře ve dvou okruzích (ve vnitřním se procházeli nemocní) a zpravidla za dozoru protektorátních strážníků. V 08.00 hodin vyjížděly eskorty vyšetřovanců k výslechům do úřadovny gestapa v Petschově paláci. Oběd byl zpravidla vydáván od 11.00 hodin. Večerka byla vyhlašována po ukončení kontroly přítomnosti na celách (apelu) bez přesnějšího časového vymezení. Zatímco protektorátním vězňům byla přiznávána práva a ukládány přiměřené povinnosti s výjimkou pracovního nasazení, v německé nacistické části věznice byla všem vězňům jejich práva upírána a vynucováno plnění celé řady povinností pod hrozbou krutých kázeňských i soudních trestů. Byly používány

[32] NA Praha, f. SSNV, sv. 47, *Výroční zpráva Krajského soudu trestního v Praze za rok 1944*, s. 3,13-21.
Václav KOZLÍK, *Pankrác*, Příspěvek do soutěže vyhlášené Českým svazem protifašistických bojovníků, Praha 1981, s. 44.

zpravidla následující disciplinární tresty: snížení celodenní stravy na kávu a chléb s výdejem jednoho teplého jídla každý třetí den (až na 14 dní), stání v noci na chodbě bez spánku (až na 3 dny), osvětlení cely v noční době, spojené s častým buzením, odnětí povolených výhod (balíčků a dopisů) až na 2 měsíce. Všichni vězni trpěli nedostatkem ubytovacích míst (cely byly několikanásobně přeplněny), špatným vytápěním cel a nízkými stravními dávkami. Denní příděl chleba na vězně činil 350 g a dalšími potravinami byly brambory, kořenová zelenina, kedlubny, tuřín, vodnice, špenát, dýně a řepné listí. Obecně bylo nedostatečné též vystrojování vězňů, hygienické a zdravotnické podmínky. Každé úterý a pátek byli muži centrálně holeni, zpravidla tupou žiletkou. Hromadné koupání (sprchování) pro 20-30 vězňů se konalo jedenkrát za 3 týdny.Vyskytovala se četná úmrtí v důsledku brutálního zacházení vyšetřovatelů a dozorců, onemocnění a sebevražd.[33]

Vězeňský personál

Protektorátní věznici řídil vrchní ředitel vězeňské správní služby Josef Bohdanecký, jemuž bylo podřízeno celkem 166 zaměstnanců, z toho 147 zařazených v dozorčí a strážní službě. Kromě dozorčí činnosti u svěřených vyšetřovanců a trestanců, mužů i žen, byla zajišťována služba, související s provozem celého vězeňského areálu. Protektorátní dozorci vykonávali službu též při vstupu do věznice, příjmu vězňů, v nemocnici, kuchyni, pekárně, prádelně, strojovně a na dalších vězeňských pracovištích uvnitř věznice (obálkárně a sáčkárně, tiskárně, knihárně, krejčovně, truhlárně, obuvnické a zámečnické dílně a zahradnictví) i na pracovištích mimo věznici. Do roku 1944 vykonával funkci vedoucího ústavního lékaře MUDr. Oldřich Navara a po jeho zatčení nastoupili lékaři MUDr. Pípr a MUDr. Ulrich. Podle příslušného výnosu ministerstva spravedlnosti byli všichni zaměstnanci povinni složit zkoušku z německého jazyka, neboť v úředním styku byla dávána přednost němčině. Na druhé straně bylo upuštěno od střeleckého výcviku a zbraně (5 starých karabin a 12 pistolí po 5 nábojích do každé zbraně) byly přidělovány jen k výkonu služby v noční době.

Vězeňští dozorci nadále vykonávali službu ve stejnokrojích z období první republiky s tím rozdílem, že na čepici (brigadýrce) byl umístěn protektorátní znak. I přesto, že všichni dozorci museli složit slib věrnosti vůdci Velkoněmecké říše Adolfu Hitlerovi, snažili se někteří pomáhat osobám, vězněným z politických důvodů.[34] Tato činnost však neunikla pozornosti gestapa. V letech 1942-1945 zemřelo

[33] Antonín MACHT, *Pankrác – Terezín, malá pevnost*, Praha 1946, s. 18-24.
KDH, neuspořádáno, *Celový a domácí řád pro uvězněné v policejním vězení gestapa*.
Václav KOZLÍK, *Pankrác,* Příspěvek do soutěže vyhlášené Českým svazem protifašistických bojovníků, Praha 1981, s. 18.
NA Praha, f. MLS, Výpis ze spisu MLS v Praze č. Ls I. 2213/46 (Lst 177/46 – Lsp I 30/47, Nt I 142/47).

[34] KDH, neuspořádáno, Sbírka zákonů a nařízení Protektorátu Čechy a Morava, Vládní nařízení čís. 218 ze dne 10. srpna 1939 o správě soudních věznic a trestních ústavů, Vládní nařízení čís. 222 ze dne 19. září 1939, jímž se mění zákon.ze dne 30. března 1920. č. 252 Sb.z. a n., kterým se vydávají ustanovení o státní vlajce, státních znacích a státní pečeti.
NA Praha, f. SSNV, sv. 47, *Výroční zpráva Krajského soudu trestního v Praze za rok 1944*, s. 2,4-5,11.

v koncentračních táborech 8 bývalých dozorců: Josef Durdil, Josef Dynda, Václav Fiedler, František Müller, Richard Řepa, František Strejc, Oldřich Tuček a Václav Vaněček. Dne 5.5.1945 osvobodili čeští dozorci 1.286 vězňů, kteří se nacházeli ve vazbě německého soudu a gestapa. Dalších 670 vězňů bylo propuštěno dne 6.5.1945 a mnoho z nich se zúčastnilo bojů na pankráckých barikádách. Při obraně věznice dne 7.5.1945 v prostoru dnešní motorové brány padli 3 dozorci: Antonín Homolka, František Povolný a Jaroslav Vojtíšek.[35]

Německou policejní věznici gestapa zpočátku řídil policejní úředník gestapa Albert Seidl, kterého vystřídal Untersturmführer SS Paul Soppa, jemuž byli podřízeni službu konající příslušníci ochranného oddílu - SS (Schutz Staffel), příslušníci nacistické bezpečnostní služby - SD (Sicherheitsdienst), příslušníci německé ochranné policie - SCHUPO (Schutz Polizei) a protektorátní strážníci, zařazeni k dozorčí výpomoci při vycházkách vězňů. V jeho pravomoci byla i věznice gestapa na Karlově náměstí v Praze, zrušená v červnu 1944 a pobočka vězeňského oddělení gestapa v Malé pevnosti Terezín, zřízená v roce 1940 a užívaná až do května 1945. P. Soppa byl služebně podřízen policejnímu komisaři Adolfu Fuchsovi z pražského vedení gestapa, které sídlilo v bývalém Petschkově paláci. Na oddělení gestapa v pankrácké věznici bylo k výkonu dozorčí služby přiděleno 37 mužů a 5 žen, z toho 2 dozorci pro administrativní práce v kanceláři velitele, 3 dozorci do přijímací kanceláře, 1 dozorce do pokladny a 2 do hospodářského oddělení. Službu u cel zajišťovalo ve třech směnách 9 dozorců a 3 dozorkyně (v noční době pouze 2 dozorkyně) na ženském oddělení. Po 12 hodinové službě následovalo 12 hodin odpočinku a poté 12 hodinová pohotovost ve služebním bytě. Z iniciativy P. Soppy se postupně uskutečnilo 5 výcvikových kurzů pro příslušníky gestapa, kteří byli později zařazováni do vedoucích funkcí v okupačních vězeňských zařízeních, a to nejen na území protektorátu. Němečtí dozorci na oddělení gestapa vykonávali službu v šedivém stejnokroji nacistické ochranné jednotky (Schutzstaffeln – SS) s hodnostním označením poddůstojníků SS na límci blůzy, pouze jejich velitel P. Soppa používal černý stejnokroj SS s hodnostním označením poručíka (Untersturmführer- USF) SS. Na služební čepici (brigadýrce) nosili říšský státní znak

---

Tamtéž, sv. 12, *Věstníky MSp 1939-1949*, Výnos ministerstva spravedlnosti č. 35.579/42-3 ze dne 6.7.1942.

Václav KOZLÍK, *Pankrác*, Příspěvek do soutěže vyhlášené Českým svazem protifašistických bojovníků, Praha 1981, s. 42.

NA Praha, f. Krejčí, kart. 3, Dekret státního prezidenta č. 83 ze dne 8.3.1940, o slibu členů vlády, veřejných zaměstnanců a jiných orgánů veřejné správy.

Tamtéž, f. MLS, sign. 9178/46, Protokol o výpovědi MUDr. Oldřicha Navary ze dne 23. května 1945, s. 1,2.

[35] Jan UHLÍK, *Dne 5.5.1945 kolem 17.00 hodiny byla osvobozena pankrácká věznice*, in: časopis České vězeňství č. 2/1995, s. 15.

Václav KOZLÍK, *Pankrác*, Příspěvek do soutěže vyhlášené Českým svazem protifašistických bojovníků, Praha 1981, s. 50.

NA Praha, f. MLS, sign. 9178/46, Protokol o výpovědi MUDr. Oldřicha Navary ze dne 23. května 1945, s. 1.

(orlici s hákovým křížem) a pod ním lebku se zkříženými hnáty. Všichni byli vyzbrojeni pistolemi a při provádění vycházek, vnějšího střežení a eskort též puškami nebo samopaly.

Vyšetřovací věznici německého soudu řídil vládní rada Sauerbruch, který měl sídlo v pankráckém justičním paláci. Jeho podřízeným byl vrchní dozorce Karl Sauer, který byl velitelem oddělení II/A, kde byli soustřeďováni odsouzení k trestu smrti pod gilotinou. Na tomto oddělení zajišťovali službu 4 němečtí dozorci (die Aussehern). Rada Sauerbruch zasedal v komisi, která dohlížela na provádění výkonu trestu pod gilotinou. Všichni vykonávali službu v šedivém stejnokroji úředníků vězeňské služby (Strafenstaltsbeamte) se zelenými nárameníky a límcovými výložkami stejné barvy s hodnostním označením. Na služební čepici (brigadýrce) nosili říšský státní znak a pod ním červený terčík s bílým okružím.

Ostrahu celého areálu pro případ napadení zvenčí zajišťovaly 3 čety příslušníků Waffen-SS. Čelní stranu od hlavního vchodu zajišťovala 3. četa SS, jejíž stanoviště se nacházelo v justičním paláci a podle potřeby se mohla velmi rychle přemístit podzemní chodbou do pankrácké věznice. Pro okamžitý zásah uvnitř areálu byla určena 2. četa SS, jejíž stanoviště bylo v budově vězeňské nemocnice. K ochraně věznice proti napadení z obou bočních stran a zadní strany byla určena 1. četa SS, jejíž příslušníci měli stanoviště jednak v objektu nuselské sokolovny, jednak v objektu domu NSDAP, který se nacházel v ulici Na Veselí. V průběhu měsíce dubna 1945 byla posílena německá strážní a dozorčí služba včetně příslušníků gestapa a vězeňské stráže, kteří se přemístili z Brna do Prahy v důsledku evakuace před postupující frontou. V souvislosti s vypuknutím pražského povstání dne 5.5.1945 byl německý personál donucen předat věznici do české správy. [36]

[36] Jaromír HLAVÁČEK, Tomáš KAUCKÝ, *Ve spárech nacismu*, Praha 1985, s. 16-18.
Václav KOZLÍK, *Pankrác,* Příspěvek do soutěže vyhlášené Českým svazem protifašistických bojovníků, Praha 1981, s. 36, 49-51.
Jan UHLÍK, *Historie věznění a vězeňství v Čechách*,.Praha 2006, s. 246, 250-253.
KDH, neuspořádáno, *Sicherungsplan Pankratz*.(1:720), 14/41 gh-IV (M).
NA Praha, f. MLS Praha, Výpis ze spisu bývalého mimořádného Lidového soudu v Praze
č. Ls I 2213/46, Lst 177/46, Lsp I 30/47, Nt I 142/47, Pavel SOPA
Tamtéž, Protokol sepsaný u krajského soudu trestního na Pankráci dne 24./V.1945, ZETTEL Rudolf.
L. Brian DAVIS,.Pierre TURNER, *Stejnokroje třetí říše*, Praha 2006, s. 54 – 58, 144 – 146.

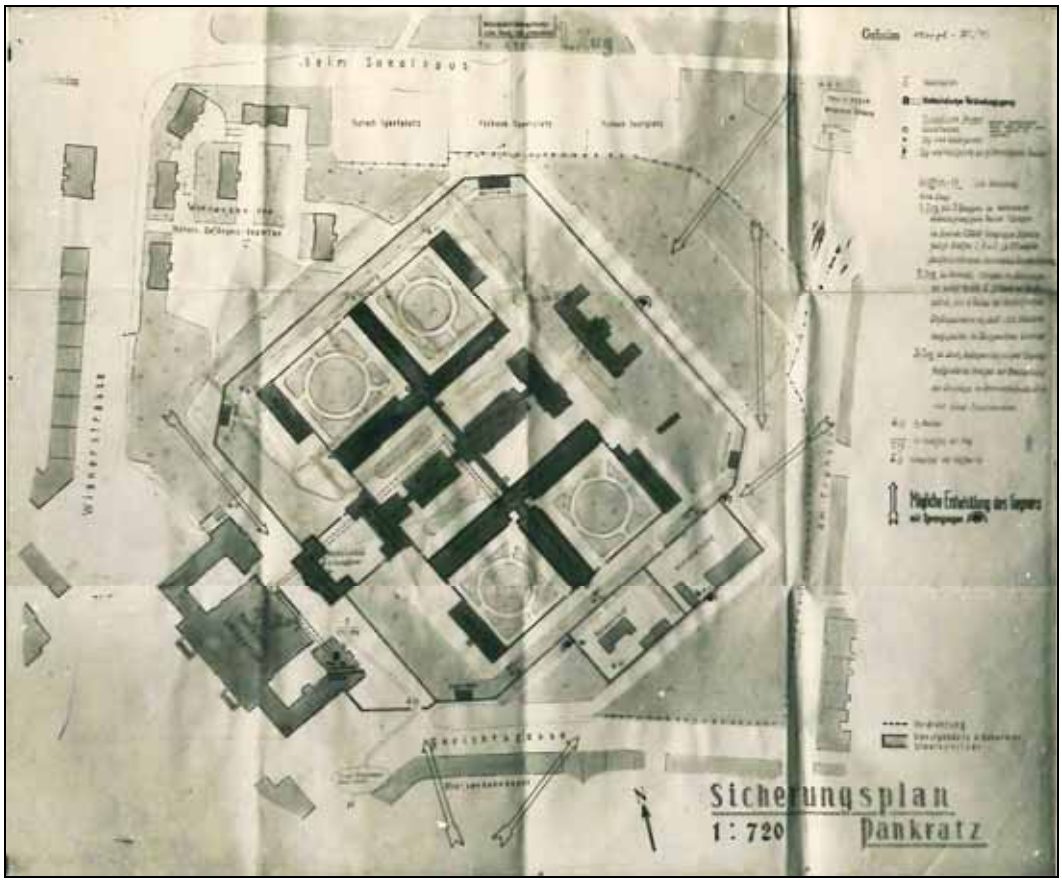

Plán bezpečnostního zajištění pankrácké věznice z roku 1941 (foto: Kabinet dokumentace a historie VS ČR)

Vycházkový dvůr před policejní věznicí gestapa - oddělení A (foto: Kabinet dokumentace a historie VS ČR)

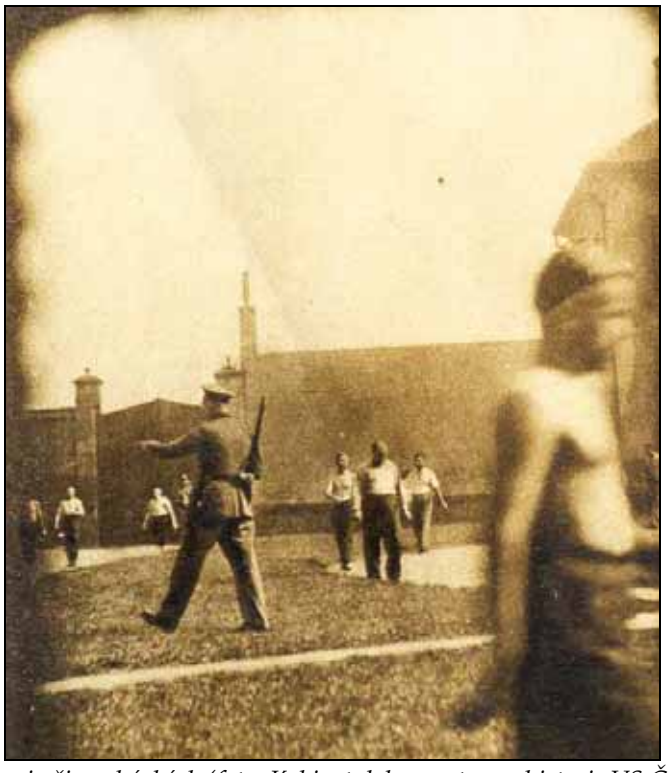

Vězni při vycházkách (foto: Kabinet dokumentace a historie VS ČR)

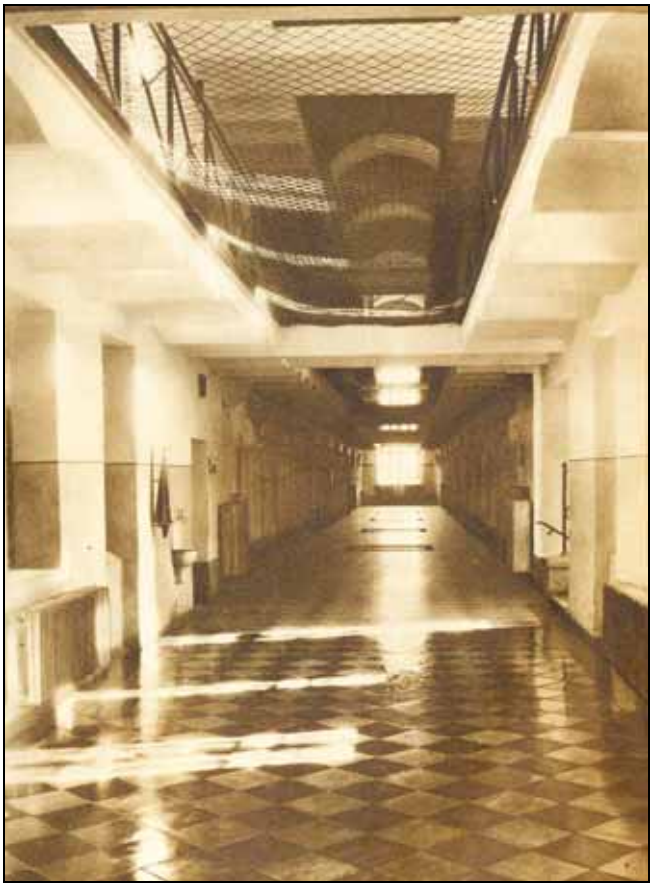

Chodba policejní věznice gestapa - oddělení C (foto: Kabinet dokumentace a historie VS ČR)

Karikatury Josefa Dryáka z cely smrti z roku 1943 (foto: Kabinet dokumentace a historie VS ČR)

Personál policejní věznice gestapa – uprostřed velitel P. Soppa (foto: Kabinet dokumentace a historie VS ČR)

Poválečná obnova krajské soudní věznice (1945 – 1952)

Objekt věznice, jeho využití a úpravy

Po vypuknutí pražského povstání a zvláště po osvobození Prahy od německé nacistické okupace dne 9.5.1945 došlo k živelnému zatýkání válečných zločinců, zrádců a kolaborantů. Umísťováni byli do vyšetřovací vazby pro trestní řízení, kterého se ujal Mimořádný lidový soud (MLS) se sídlem v Praze XIV, zřízený na základě Dekretu prezidenta republiky (DPR). Vazební oddělení MLS se nacházelo v pravém traktu věznice, který v době okupace využívalo gestapo. O umisťování zatčených a činnosti věznice rozhodoval Revoluční národní výbor hl. města Prahy a teprve vydáním příslušného DPR byla obnovena činnost **Věznice Krajského soudu trestního v Praze XIV**. Na základě zákona o zlidovění soudnictví z roku 1948 došlo k odtržení soudnictví od vězeňství a v této souvislosti vznikl dnem 1.2.1949 **oddíl SVS Krajské soudní věznice Praha Pankrác**, který byl přímo podřízen velitelství Sboru vězeňské stráže (SVS) na ministerstvu spravedlnosti.

Od roku 1948 byl trakt vyšetřovací vazby využíván k umisťování osob, obžalovaných za tzv. protistátní činnost na základě zákona na ochranu lidově demokratické republiky a souzených Státním soudem v Praze. V roce 1949 bylo ve věznici zřízeno vazební oddělení pro potřebu Krajského velitelství Státní bezpečnosti (KV StB) v Praze, které mělo k dispozici 78 cel pro 198 vězňů. V roce 1951 iniciovalo ministerstvo národní bezpečnosti (MNB) – velitelství StB zřízení vězeňského (zvláštního) oddělení v pavilonu č. 17 Psychiatrické léčebny (PL) v Praze Bohnicích do správy věznice, k umisťování vězněných osob za účelem zkoumání jejich zdravotního stavu. Toto oddělení mělo průměrnou kapacitu 84 míst a nouzovou 128 míst.[37]

V letech 1947-1949 probíhalo intenzivní provádění oprav a úprav budov věznice k odstranění závad, způsobených nedostatečnou údržbou v období válečných let a vzhledem k novým potřebám, vyvolaným trvalou přeplněností věznice. Nutné opravy se týkaly především kanalizace, střešních okapů, vymalování (bílení) chodeb, cel, dílen, ústavní školy a kanceláří, topných těles (kamen), rozvodů vody, ústředního parního topení a zámků. Potřebné stavební úpravy byly provedeny v kancelářích správy věznice a garážích. Dále byly vybudovány splachovací klosety, skladiště, sklady (kolny) v hospodářském dvoře a instalován nový parní kotel včetně

[37] Dekrety prezidenta republiky Edvarda Beneše.č. 16 ze dne 19.6.1945, o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech, č. 112 ze dne 25.10.1945 o správě soudních věznic a trestních ústavů.
Zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví ze dne 22.prosince 1948.
Zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky ze dne 6. října 1948.
Zákon č. 232/1948 Sb., o státním soudu ze dne 6. října 1948.
NA Praha, f. SSNV, sv. 35/1, *Věznice StB – KV StB Praha*, Dozor nad věznicemi StB, s. 1.
Tamtéž, f. SSNV, sv. 35/2, Zvláštní oddělení soudní věznice v Praze pro duševně choré v Bohnicích, tab. č. 5 ze dne 24.7.1952.
ABS, f. 310-45-10, Spisy MNB-vel. StB o zřízení zvláštního oddělení pro vězně ve Státní psychiatrické léčebně v Praze Bohnicích z roku 1951.

rekonstrukce napájecího a kondenzačního potrubí pro kuchyni a prádelnu. V šesti zaměstnaneckých domech byly postaveny v přízemích předsíňové stěny k zabránění promrzání. V rámci pětiletého plánu bylo započato s výstavbou skladů (skladištních domků) u tiskárny a psince. Na jejich dokončení měla navazovat nástavba dvou továrních budov a nástavba kanceláří (nad přijímací kanceláří a kanceláří konta). Do plánu byly zařazeny i nutné opravy a rekonstrukce zaměstnaneckých domů, zejména opravy okapových žlabů, nátěry oken, vybudování koupelen, výměna topných těles (kamen), kuchyňských sporáků a elektroměrů.[38]

Složení vězňů a početní stav

Přestože se pankrácká věznice řadila ubytovací kapacitou mezi největší v Československu, byla po osvobození trvale přeplněná. Již ve dnech 5.5.-14.5.1945 byli dodáni do vyšetřovací vazby členové bývalé protektorátní vlády a bývalý protektorátní prezident JUDr. Emil Hácha, který zde zemřel dne 27.6.1945. Byl zde uvězněn a popraven (dne 22.5.1946) i čelný představitel nacistické okupační správy, státní ministr Karl Hermann Frank. Na základě DPR o zvláštních nucených pracovních oddílech byly zřízeny tyto oddíly též v pankrácké soudní věznici. Byli v nich zařazováni odsouzení s trestem do 5 let k pracovnímu využití při odstraňování válečného materiálu a trosek, opravách a stavbách veřejných budov a jiných veřejných zařízení, zvláště v dopravě, zemědělství, lesnictví a vodohospodářství. Koncem roku 1946 se ve věznici nacházelo celkem 2734 vyšetřovanců a trestanců, z toho 2218 mužů a 516 žen. Nárůst vězňů pokračoval a koncem roku 1948 činil celkem 3390 vyšetřovanců a trestanců, z toho 2861 mužů a 529 žen. Ve vazebním oddělení KV StB Praha se ke dni 22.4.1949 nacházelo celkem 355 vězňů. Za protikomunistický odpor zde byli vězněni a následně popraveni např. Miloslav Choc, Slavoj Šádek, Boris Kovaříček, Jaromír Nechanský, JUDr. Milada Horáková a další. Za kontakty s politickými vězni byl zde dne 23.5.1950 popraven stržm. Čeněk Petelík, plzeňský dozorce a dne 6.11.1951 stržm. Jan Horáček, pankrácký dozorce. Dále zde bylo vězněno a popraveno 11 funkcionářů KSČ v čele s Rudolfem Slánským. Vyšetřovací a zajišťovací vazba byla vykonávána pro potřebu Krajského soudu trestního v Praze a okresních soudů v Berouně, Českém Brodě, Hořovicích, Kladně, Kralupech, Novém Strašecí, Poděbradech, Příbrami, Rakovníku a Říčanech. V trestničním oddělení byly vykonávány tresty na svobodě delší než 1 rok a nepřevyšující 5 let, uložené mužům a ženám okresními soudy v obvodech krajských soudů v Praze, Karlových Varech, Liberci, Plzni a Ústí n.L.[39]

---

[38] NA Praha, f. SSNV, sv. 47, *Výroční zpráva věznice krajského soudu trestního v Praze za rok 1947*, s. 26-27.
NA Praha, f. SSNV, sv. 47, *Výroční zpráva věznice krajského soudu trestního v Praze za rok 1948*, s. 50-52.

[39] Aleš KÝR, *Zacházení se členy protektorátních vlád v pankrácké věznici*, in: Historická penologie č. 2/2006, s. 1-2.
Dekret prezidenta republiky Edvarda Beneše č. 126 ze dne 27.10.1945, o zvláštních nucených pracovních oddílech.
NA Praha, f. SSNV, sv. 47, *Výroční zpráva věznice krajského soudu trestního v Praze za rok 1947*, s.12., *Výroční zpráva věznice krajského soudu trestního v Praze za rok 1948*, s.12.

Zacházení s vězni

Zacházení s vězněnými osobami bylo upraveno nově vydaným Domácím řádem pro věznice krajských soudů, jehož obsah byl téměř shodný s Domácím řádem z roku 1936. V letech 1946-1948 byli vyšetřovanci i trestanci zařazováni do pracovní činnosti uvnitř věznice ve zřízených dílnách (knihařské, krejčovské, obuvnické, truhlářské, zámečnické, elektrotechnické, autodílně, sáčkárně, obálkárně, tiskárně, fotodílně), dále v písárně, prádelně a při draní peří. Mimo věznici pracovali na stavebních pracovištích a v rámci nucených pracovních oddílů. Např. v roce 1947 bylo z průměrného denního stavu 2790 vyšetřovanců a trestanců (mužů i žen) zaměstnáno na vnitřních pracovištích a mimo věznici celkem 1703 osob. V roce 1952 bylo při věznici zřízeno 11 pracovních útvarů (PÚ): Vinařice, Králův Dvůr, Mořina, Rakovník, Kladno, Libice-Letky, Všetatky, Obořiště, Řepy a Svatý Jan pod Skalou. Léčebná péče o vyšetřovance a trestance se ukázala jako krajně nevyhovující, zejména v důsledku zajišťování lékařské služby formou vedlejšího (smluvního) pracovního poměru, který vykonával MUDr. Grünwald. Tento stav měl za následek řadu úmrtí vězňů a též úmrtí novorozenců vězněných žen.

Dozor nad činností věznice prováděl ústavní komisař, jmenovaný ministrem spravedlnosti, který byl oprávněn řešit žádosti a stížnosti vězňů, ukládat kázeňské tresty, rozhodovat o přemístění vězňů do veřejné nemocnice nebo léčebného ústavu, předvádění trestanců k soudům a nákupu knih pro vězeňskou knihovnu. Od roku 1951 vykonával dozor nad věznicí příslušný obvodní prokurátor a v případě vězňů státního soudu příslušný státní prokurátor nebo jím pověřený zástupce.[40]

S *vyšetřovanci MLS* bylo nakládáno spíše přísnějším, než standardním způsobem, a to vzhledem k revoluční situaci a mimořádným podmínkám, vyplývajících z převážně negativních postojů vězeňského personálu vůči bývalým představitelům německé okupační správy a protektorátních úřadů, výrazné přeplněnosti věznice a všeobecnému materiálnímu nedostatku. Od roku 1949 byli *vyšetřovanci státního soudu* označováni bílou páskou a ostatní vyšetřovanci světle zelenou páskou na levém rukávu uprostřed nadloktí.[41]

Tamtéž, f. SSNV, sv. 4, 5, *Organizace výkonu soudní vazby a ochranné výchovy ústavní*, s. 3-4, 7.

Tamtéž, f. SSNV, sv. 35/1, *Věznice StB-KV StB Praha*, Dozor nad věznicemi StB, s. 1.

Otakar LIŠKA. a kol., *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918 – 1989*, ÚDV ZK Policie ČR Praha 2006, s. 196-207.

[40] NA Praha, f. SSN, sv. 47, *Výroční zpráva krajského soudu trestního v Praze ze rok 1947*, s. 16,19.

KDH, neuspořádáno,.*Instrukce pro ústavní komisaře vězeňských ústavů*, Ministerstvo spravedlnosti, Praha 1949, s. 4.

Tamtéž, *Vězeňský řád*, Výnos ministerstva spravedlnosti ze dne 2. července 1951, služební předpis S-4, s. 20.

NA Praha, f. SSNV, sv. 32/1, *Seznam pracovních útvarů vězňů, rozdělených podle krajů a oddílů SVS podle stavu k 1.7.1952.*

Tamtéž, f. SSNV, sv. 39, *Léčení vězňů*, čj. T 275/50, Smluvní lékaři ve vězeňských ústavech ze dne 20. června 1950.

[41] KDH, neuspořádáno,.*Domácí řád pro věznice krajských soudů*, Ministerstvo spravedlnosti, Praha 1945.

Zásadní změny nastaly až v souvislosti s vydáním Vězeňského řádu v roce 1951. Podle tohoto předpisu měli být *všichni vyšetřovanci* ubytováni zpravidla v samovazbě ve standardních celách. Do podání obžaloby jim nebyl umožňován písemný nebo osobní styk s rodinnými příslušníky. K udržování tělesné hygieny měla být zajišťována koupel nejméně 1x za 14 dní. Mohlo být povoleno užívání jednoho vlastního obleku, obuvi a osobního prádla, v ostatních případech byl povinen nosit vězeňský oblek hnědé barvy (halina), obuv a osobní prádlo. Vlastní ložní prádlo nebylo povoleno a časový interval k výměně ústavního prádla nebyl stanoven. Byla vydávána jen vězeňská strava a denní dávka chleba činila pro mladistvé 500 g a pro dospělé 300 g. V pracovních dnech byly prováděny vycházky v rozsahu 1 hodiny pro dospělé a 2 hodin pro mladistvé. Ve dnech pracovního klidu se konaly vycházky v rozsahu 2 hodin pro dospělé a 5 hodin pro mladistvé s tím, že této doby mohlo být využito k tělesnému cvičení a sportovní činnosti. Možnost účasti na bohoslužbách byla zrušena. Zdravotní péče byla formálně stanovena nařízenou vstupní prohlídkou a opětovně po 6 měsících včetně stomatologického vyšetření.

Na podporu žádoucího chování mohly být uděleny všem vyšetřovancům tyto kázeňské odměny: ústní pochvala, prominutí nebo zmírnění dříve uloženého kázeňského trestu, zvýšení peněžní částky na nákup předmětů osobní potřeby a peněžitá odměna. Za porušení ustanovení domácího řádu mohly být uloženy dospělým tyto kázeňské tresty: důtka, uložené méně honorované práce, snížení peněžité částky na nákup předmětů osobní potřeby, tvrdé lože 2x týdně (nejdéle na 6 týdnů), samovazba po zaměstnání (nejdéle na 1 měsíc) včetně odnětí výhod. Mladistvým mohly být uloženy jen tyto tresty: důtka, méně honorovaná práce, snížení peněžité částky na nákup a odnětí výhod. Kázeňskou pravomoc vykonával velitel věznice. K překonání odporu bylo možno použít poutacích prostředků, avšak jejich druh nebyl upřesněn. K přednesení prosby nebo stížnosti byli vyšetřovanci předváděni k veliteli věznice. Dále se mohli obracet na prokurátora a inspekční orgány. Neoprávněná stížnost byla kázeňsky trestána. V letech 1946-1948 byl zachován dosavadní systém práv a povinností trestanců a na jejich nápravě se nadále podílela duchovní správa, ústavní škola a vězeňská sociální péče.

Nový vězeňský řád, vydaný v roce 1951 podstatně změnil i způsob zacházení s odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody. *Odsouzení v trestničním oddělení* byli zpravidla ubytováni podle čtyř výhodnostních skupin ve společných odděleních. Do nejnižší – I. výhodnostní skupiny byli zařazováni odsouzení, označeni za nepřátele lidově demokratického zřízení, nebo se špatnou pracovní morálkou a neprojevující snahu po nápravě. Do II. výhodnostní skupiny byli přeřazováni ti, kteří prokazovali po určitou dobu zvýšené pracovní úsilí, projevovali lítost nad spáchaným trestným činem a projevovali snahu o polepšení. Do III. výhodnostní skupiny byli přeřazováni ti, kteří ve II. výhodnostní skupině vyvíjeli po určitou dobu zvýšené pracovní úsilí a jejich chování bylo bez závad. Do IV. výhodnostní skupiny byli přeřazováni ti, kteří byli po určitou dobu ve III. výhodnostní skupině, dosahovali mimořádných pracovních výkonů, úspěchu v pracovním soutěžení

a chovali se bez závad. O zařazení odsouzeného do příslušné výhodnostní skupiny rozhodoval velitel vězeňského ústavu na návrh vedoucího výchovy a s přihlédnutím ke stanovisku lékaře. Odsouzení za tzv. protistátní činnost setrvávali zpravidla v I. výhodnostní skupině. Podle jednotlivých výhodnostních skupin byla odstupňována práva odsouzených, týkající se úpravy vlasů, držení věcí osobní potřeby, úpravy cely, četby knih, odesílání a přijímání dopisů a intervalu k přijímání a doby trvání návštěv. Odsouzení muži v I. výhodnostní skupině byli ostříháni dohola, ženy krátce ostříhány a hladce učesány. Věcmi osobní potřeby mohly být jen základní hygienické prostředky, domácí střevíce a výjimečně kuřácké potřeby. Úprava cely byla nepřípustná, k četbě byly povoleny jen knihy z vězeňské knihovny, k odesílání a přijímání dopisů a přijímání návštěv stanoven termín jedenkrát za 2 měsíce. Doba trvání návštěv nesměla přesáhnout 20 minut. Podmínky k udržování osobní hygieny, vystrojování, stravování a poskytování lékařské péče byly pro všechny odsouzené upraveny obdobně jako u vyšetřovanců. Výrazné rozdíly se týkaly především zrušení duchovenské správy, tradiční ústavní školy a vězeňské sociální péče. Tyto činnosti nahradila tzv. mravní a politická výchova, prováděná formou politického a odborného školení, půjčování vybrané literatury, novin a časopisů, promítáním filmů s válečnou a budovatelskou tématikou a povolené zájmové činnosti, organizované za pomoci tzv. vězeňské samosprávy. Již v roce 1950 byl zrušen ústavní kostel a jeho prostory využívány k promítání filmů pro vybrané odsouzené. Počínaje rokem 1951 byli získáváni vhodní odsouzení ke spolupráci s orgány StB, což souviselo se zřizováním tzv. agenturně operativní činnosti na základě smlouvy mezi SVS a MNB. Odsouzení byli všeobecně omezováni vyžadováním bezpodmínečné poslušnosti a vojenského vystupování při styku s příslušníky SVS.

Za mimořádné pracovní výkony, dobré chování, iniciativní a zlepšovací návrhy a jiné záslužné činy mohly být odsouzenému uděleny tyto kázeňské odměny: ústní pochvala, rozšíření některých výhod v rámci příslušné výhodnostní skupiny, povolení kouřit, prominutí nebo zmírnění dříve uloženého kázeňského trestu, zvýšení peněžité částky na nákup předmětů osobní potřeby, přeřazení do vyšší výhodnostní skupiny a peněžitá odměna. Jestliže odsouzený porušil ustanovení Domácího řádu, zejména v souvislosti s dodržováním osobní a pracovní kázně mohly mu být uloženy tyto kázeňské tresty: důtka, odnětí některých výhod v rámci příslušné výhodnostní skupiny (nejdéle na 6 měsíců) nebo odnětí výhod zvlášť povolených, uložení méně odměňované práce, snížení peněžité částky na nákup předmětů osobní potřeby, tvrdé lože (2x týdně a nejdéle na 6 týdnů), samovazba po zaměstnání (nejdéle na 1 měsíc), přeřazení do nižší výhodnostní skupiny, snížení dávky stravy na polovinu (nejdéle na 1 měsíc) a přemístění do jiného vězeňského ústavu s přísnějším režimem. K udělování kázeňských odměn, ukládání kázeňských trestů a vyřizování žádostí (proseb) a stížností byl oprávněn přednosta věznice – velitel oddílu SVS Praha – Pankrác.

Vězeňský personál

Na základě DPR byl dne 1.10.1945 potvrzen Sbor uniformované vězeňské stráže (SVS) k výkonu správní a strážní služby v soudních věznicích a trestních ústavech.[42] V letech 1945-1948 řídil věznici vrchní ředitel vězeňské správní služby Josef Bohdanecký, který zastával funkci přednosty věznice. Jeho nejbližšími spolupracovníky byli: správce, vedoucí kanceláře ředitelství a současně sociální pracovník, vedoucí trestničního oddělení a současně cenzor vězeňské korespondence a dále kontrolor. V kanceláři ředitelství byli zařazeni další 4 úředníci včetně inspektora vězeňské stráže, který zároveň zodpovídal za výkon vyšetřovací vazby. Koncem roku 1947 vykonávalo ve věznici službu celkem 266 zaměstnanců SVS, z toho 9 úředníků vězeňské správní služby, 6 kancelářských úředníků a pomocných sil, 1 lékař, 5 inspektorů vězeňské stráže, 83 vrchních strážmistrů, 39 štábních strážmistrů, 1 strážmistr, 3 podstrážmistři, 123 pomocných podstrážmistrů a 24 výpomocných dozorců. Z uvedeného celkového počtu zajišťovalo 29 zaměstnanců (včetně 3 žen) službu u Okresního trestního soudu v Praze na Karlově náměstí.[43] Dnem 30.9.1948 byl přednosta J. Bohdanecký přeložen do trvalé výslužby a do jeho funkce jmenován Přemysl Jankovský, vrchní strážmistr vězeňské stráže. V rámci personálních změn v důsledku činnosti tzv. akčních výborů Národní fronty po únoru 1948 bylo přeloženo do trvalé výslužby nebo propuštěno celkem 25 zaměstnanců SVS. K výkonu služby do jiných věznic bylo přeloženo celkem 21 zaměstnanců SVS. Početní stavy byli doplněny jednak přeložením zaměstnanců z jiných věznic, jednak náborem mladých uchazečů (od 21 do 30 let, u žen od 17 let) se zřetelem na dělnický původ. Po složení služební přísahy byli povinni absolvovat šestiměsíční výcvik ve věznici nebo tříměsíční základní školu SVS.[44]

V roce 1948 byl velitelem oddílu SVS soudní věznice jmenován Přemysl Jankovský, později Karel Kraml a Alois Svoboda. Podle Zatímního služebního řádu SVS byly rozlišovány 3 služební kategorie: úředníci pro službu právní, správní a strážní, gážisté pro výkon strážní a dozorčí služby v hodnostech srovnatelných se Sborem národní bezpečnosti (SNB) a čekatelé pro výkon správní a strážní služby. Byla zavedena tzv. výchova a osvěta příslušníků SVS v duchu politiky KSČ. Za tímto účelem byla též v oddílu SVS pankrácké věznice zřízena funkce osvětového instruktora, který byl zároveň zástupcem velitele oddílu a přímo řízen velitelstvím SVS. Jeho činnost též nahradila působení učitele a duchovního správce.

V roce 1951 byla nově upravena systemizace v oddílu SVS a náplň činnosti u následujících funkcí: velitel oddílu, zástupce velitele oddílu, zástupce velitele oddílu pro politické věci, vedoucí výchovy, hospodář, vedoucí pracovního provozu,

---

[42] Dekret prezidenta republiky č. 94/1945 Sb., o úpravě některých otázek organizace a služebních a platových poměrů sboru uniformované vězeňské stráže.ze dne 1.10.1945.

[43] NA Praha, f. SSNV, sv. 47, *Výroční zpráva krajského soudu trestního v Praze za rok 1947*, s. 10-11.

[44] Tamtéž, *Výroční zpráva krajského soudu trestního v Praze za rok 1948*, s. 6-11.
Aleš KÝR, *Způsoby zacházení s vězni v ČSR v letech 1945-1955*, Slezské zemské muzeum, Institut vzdělávání VS ČR, Opava 2002, s. 75.

stravovatel, vedoucí evidence, lékař, vedoucí nemocnice nebo ošetřovny, vedoucí oddělení, zástupce vedoucího oddělení a vedoucí dílny. Velitel oddílu SVS byl zároveň velitelem věznice a zodpovídal za bezpečnost a řádný výkon vazby a trestu, politickou a odbornou výchovu vězňů, jejich řádné zaměstnávání, zdravotní péči a za dodržování délky věznění. Byl nadřízen velitelům pracovních útvarů a měl kázeňskou pravomoc nad příslušníky SVS a vězni. Kmenový stav oddílu SVS činil ke dni 1.8.1951 celkem 418 příslušníků SVS včetně 66 žen. Velitelem oddílu byl Alois Svoboda, vedoucím výchovy vězňů Jaroslav Hájek, funkci velitele samovazby mužů (vyšetřovanců státní prokuratury) vykonával Julius Benyo, velitelem ženského oddělení byl Ladislav Šatava, veliteli nemocnice Karel Vavruška (u mužů) a Růžena Heroldová (u žen), velitele strážního oddílu justičních budov zastával Alois Ladra, velitelem samovazby IIIa (u odsouzených k trestu smrti) byl Jiří Havrilko. Za zvláštní oddělení PL Praha Bohnice zodpovídal Ladislav Sokol. Příslušníci SVS určeni k výkonu strážní služby byli zařazováni do směn v denní, noční a celodenní době k vnější a vnitřní ostraze věznice. Při výkonu služby u vězněných žen prováděly osobní prohlídku jen příslušnice SVS. Zřízená eskortní služba zajišťovala ozbrojený doprovod vězňů při jejich předvádění k soudu, přemísťování do jiné věznice nebo zdravotnického zařízení mimo věznici. [45]

Po roce 1945 donošovali příslušníci SVS stejnokroje z předchozích let s tím rozdílem, že na čepici (brigadýrce) byl umístěn vojenský čepicový odznak s malým státním znakem s meči. Od roku 1951 byli vystrojeni v zelené - khaki uniformě s fialovými nárameníky a výložkami ve stejné barvě na límci blůzy. Hodnostní označení hvězdičkami na náramenících bylo provedeno odlišně u strážmistrů a důstojníků. Stejnokroj doplňovala buď brigadýrka s fialovým okolkem a malým státním znakem s meči nebo lodička s fialovou lemovkou a malým státním znakem bez mečů. Příslušnice SVS nosily obdobný stejnokroj (s kalhotami nebo sukní), který byl pro důstojnice doplněn baretem v barvě khaki s fialovou lemovkou a malým státním znakem. Ve výzbroji pro výkon strážní služby na vnějších i vnitřních stanovištích a eskortní služby byly používány pistole, pušky, samopaly a kulomety s předepsaným počtem ostrých nábojů. [46]

---

[45] Zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví ze dne 22.12.1948.
Zákon č. 321/1948 Sb., o Sboru uniformované vězeňské stráže ze dne 22. 12.1948.
NA Praha, f. SSNV, sv. 8, Statistické údaje SVS k 1.8.1951.
Tamtéž, f. SSNV, sv. 35/2, Soudní věznice A,B,C, PÚ, TÚ, TNP – 1952, příloha č. 23, Oddíl SVS Praha /soudní věznice A/ Praha 14. Kázeňské tresty vězňů, Č.: 26674/52-Vel/2 ze dne 19. června 1952.
Aleš KÝR, *Způsoby zacházení s vězni v ČSR v letech 1945-1955*, Slezské zemské muzeum, Institut vzdělávání VS ČR, Opava 2002, s. 73-74.

[46] KDH, neuspořádáno, *Stejnokrojový předpis příslušníků Sboru vězeňské stráže*, II. část, služební předpis S-5, Praha 1952.
Tamtéž, *Služební řád Sboru vězeňské stráže*, služební předpis S-2, Praha 1952.

Pankrácká věznice v roce 1945 (foto: Kabinet dokumentace a historie VS ČR)

Eskorta členů protektorátní vlády do pankrácké věznice (foto: Kabinet dokumentace a historie VS ČR)

Vstupní budova v době Pražského povstání 1945 (foto: Kabinet dokumentace a historie VS ČR)

K.H. Frank ve vazební cele (foto: Památník Terezín)

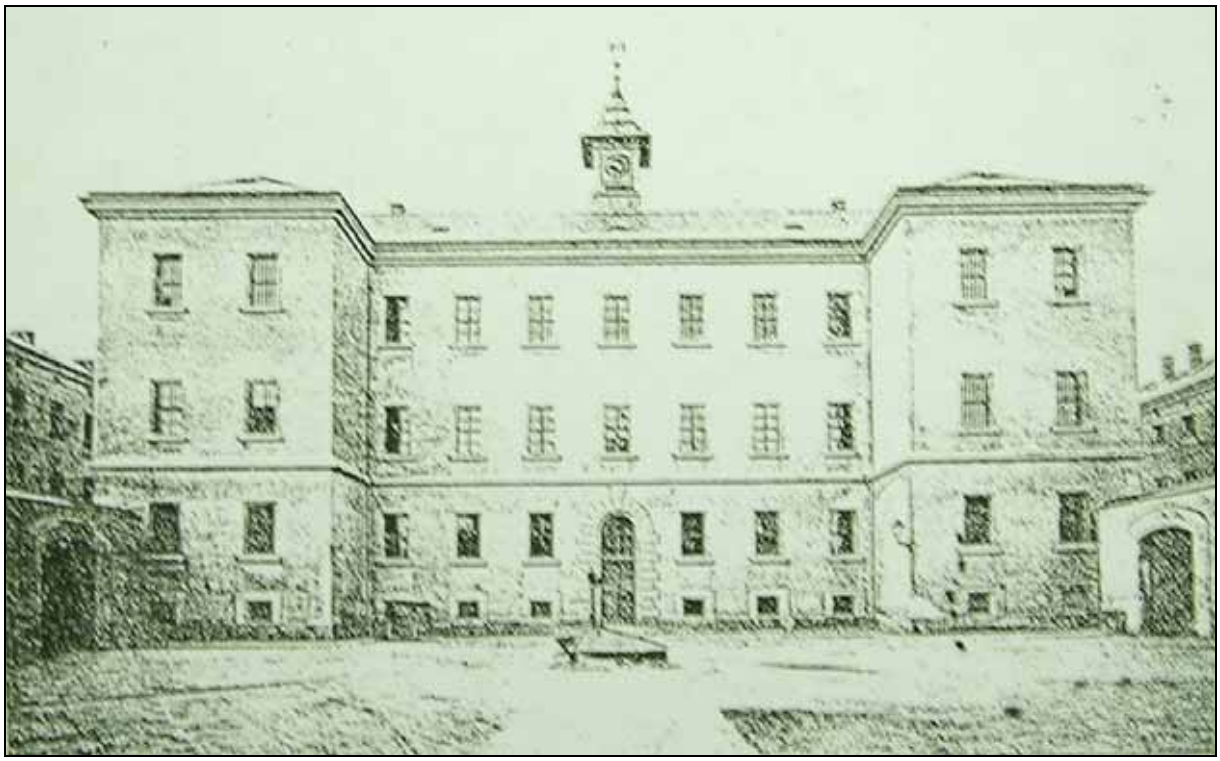

Hlavní budova věznice – kresba vězně po roce 1948 (foto: Muzeum III. odboje KPV v Příbrami)

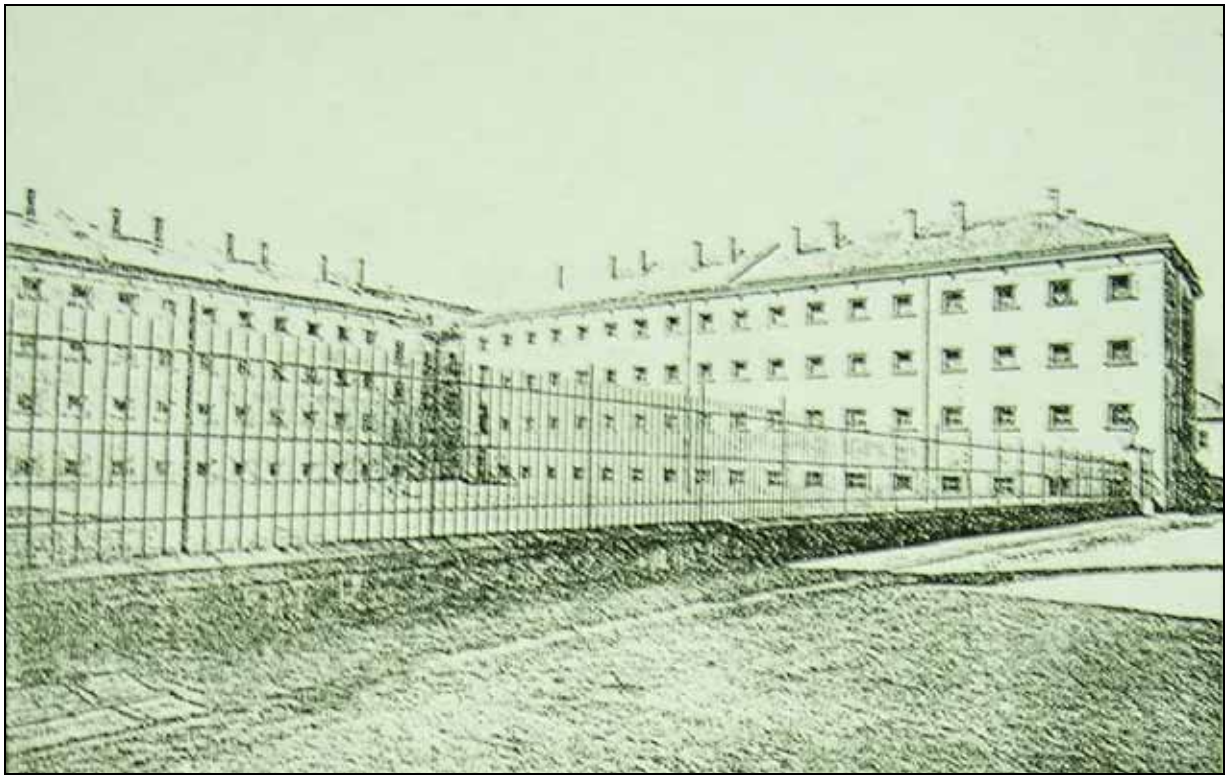

Vazební oddělení B a C – kresba vězně po roce 1948 (foto: Muzeum III. odboje KPV v Příbrami)

Věznice v období sovětizace československého vězeňství (1953-1965)

Objekt věznice, jeho využití a úpravy

Počátkem roku 1953 změnila věznice svůj název a stala se **Ústavem nápravných zařízení (ÚNZ) Praha - Pankrác**. Tato změna souvisela s převodem vězeňství jako celku do působnosti ministerstva národní bezpečnosti (MNB) dnem 1.1.1953 a ještě téhož roku pod ministerstvo vnitra (MV). Název věznice byl odvozen z nového systému vězeňských zařízení, který byl výsledkem politického tlaku na využívání zkušeností Sovětského svazu ve vězeňství. Do ÚNZ Praha – Pankrác byli umísťováni obvinění muži i ženy k výkonu vyšetřovací nebo soudní vazby a dále odsouzení k výkonu trestu odnětí svobody podle stanovených diferenciačních skupin. Na základě rozhodnutí politického sekretariátu ÚV KSČ v roce 1954 zde bylo zřízeno nové popraviště k výkonu všech rozsudků trestu smrti.

Dnem 1.6.1954 byl změněn název ústavu na **Věznici č. 2 Praha**. Celková kapacita věznice k 1.11.1954 činila 1269 ubytovacích míst. Do věznice byl začleněn i nápravně pracovní tábor (NPT) č. 1 Praha, který poskytoval pracovní síly z řad odsouzených pro Stavobyt MV. V důsledku přetrvávajících nedostatků v poporodní péči bylo v roce 1963 zrušeno oddělení pro vězněné ženy s novorozenci. Podle nového služebního předpisu pro výkon trestu, který byl vydán s účinností od 1.7.1964, mohly být ve věznici vykonávány tresty odnětí svobody nebo jejich zbytky nepřesahující 3 měsíce, bez ohledu na určenou diferenciační skupinu. Zároveň bylo zavedeno též používání názvu **Útvar nápravných zařízení (ÚNZ) č. 2 Praha**. Celková kapacita věznice se zvýšila k 1.1.1964 na 2280 ubytovacích míst [47]

V letech 1953 – 1964 byla vybudována požární nádrž a probíhaly adaptační stavební práce v objektu průchozí budovy, administrativní budovy, vězeňské nemocnice, bloku B samovazby, objektu tiskárny, dílny KOVO, pekárny a garáží. Ve většině těchto objektů se uskutečnila rekonstrukce elektroinstalace a ústředního vytápění. V administrativní budově byla rozšířena závodní kuchyně a vybudována trafostanice. Ve vězeňské nemocnici byl instalován výtah, upraveno přízemí, prostory pro rentgen a operační sál. V bloku B samovazby byly provedeny úpravy umýváren a WC. V objektech tiskárny došlo k vnitřním úpravám se zřetelem na potřeby Technického ústavu MV a byla provedena přístavba. V roce 1961 byl

---

[47] Dušan JANÁK, Aleš KÝR, *Nástin vývoje československého vězeňství v letech 1948 – 1989*, in: časopis Historická penologie č. 5/2004, s. 2.

NA Praha, f. ÚV KSČ, sv. 82, a.j. 209, Zpráva o situaci při výkonu trestů smrti s návrhem na novou úpravu výkonu absolutního trestu ze dne 14.4.1954.

www.totalita.cz/seznamy/seznamy-09-02.php ze dne 13.5.2009, věznice Praha – Pankrác.

Archiv bezpečnostních složek (ABS) Praha, f. E-SB-1, Zrušené předpisy MNB z 1.4.1953, NZ-zákl-I-1, Řád nápravných zařízení, hl. I, stať 2. MV z.26.6.1964, NZ-zákl-II-2, Řád pro výkon trestu odnětí svobody v nápravných zařízeních MV, hl. I, odst. 2.

NA Praha, f. SSNV, PT 1960, č.j. IM-0023/60, Zpráva o prověření poznatků o nesprávné činnosti vedoucích funkcionářů věznice č. 2 Praha ze dne 6.7.1960, s. 2.

Tamtéž, f. SSNV, *Rozbor stavu vězňů k 1.8.1964 a vývojové tendence*, Č.j. SNZ – 00128/401-1964, s. 25.

zprovozněn nový vjezd pro motorová vozidla (jízdní brána) a upraven povrch vozovek.[48]

Složení vězňů a početní stav

V roce 1953 se nacházelo ve vazbě mimo jiné též 25 obviněných, které Státní soud v Praze později odsoudil k trestu smrti (např. P. Babík, S. Plichta, J. Vašek a A. Jeřábek). V roce 1954 zde bylo vězněno a popraveno za tzv. protistátní činnost 10 odsouzených (např. Š. Baláž, K. Gruber a Š. Gavenda), v roce 1955 dalších 9 odsouzených (např. A. Lehotský, Z. Janata, C. Novák a V. Švéda), v roce 1957 již jen 2 odsouzení (V. Kvíčera a J. Potoček) a v roce 1960 poslední odsouzený Vladivoj Tomek.

Výkon vazby byl nadále zabezpečován pro potřeby Veřejné bezpečnosti (VB) v rámci kraje, prokuratury a soudů. K výkonu trestu odnětí svobody byli muži přijímáni zpravidla se zdravotní klasifikací B a C a ženy s klasifikací D. Odsouzení muži i ženy byli dále rozdělováni podle povahy trestného činu (státně bezpečnostní – odsouzení státními soudy a mimořádnými lidovými soudy a kriminální), podle délky trestu (do 5 let, od 5 do 10 let, nad 10 let) a podle tzv. třídní příslušnosti (dělnicko – rolnické, maloburžoasní, buržoasní). Podle statistických údajů MV vykonávalo k 1.1.1960 ve věznici č. 2 Praha trest odnětí svobody celkem 3226 odsouzených, z toho 2933 mužů a 293 žen. Z celkového počtu bylo odsouzeno za trestný čin státně bezpečnostní 448 mužů a 24 žen a za trestný čin kriminální 2485 mužů a 269 žen. Trest odnětí svobody do 1 roku vykonávalo 559 mužů a 86 žen, do 5 let 1682 mužů a 192 žen, do 10 let 433 mužů a 6 žen a do 25 let 259 mužů a 9 žen. Z celkového počtu odsouzených bylo 478 dělníků, 22 družstevních rolníků, 33 soukromě hospodařících rolníků, 279 příslušníků inteligence, 320 ostatních pracovníků, 270 příslušníků maloburžoasie, 96 kulaků, 246 ostatních příslušníků buržoasie a 1482 protispolečenských parazitních živlů. Na základě amnestie prezidenta republiky z 9.5.1960 bylo propuštěno celkem 525 odsouzených, z toho 324 za protistátní a 201 za kriminální trestnou činnost. V Psychiatrické léčebně Praze Bohnicích, ve zvláštním vězeňském oddělení pro duševně choré, se k 1.7.1960 nacházelo celkem 65 odsouzených.[49] Zásady tzv. třídního výkonu trestu byly uplatňovány i podle diferenciace z roku 1961, která v podstatě rozlišovala odsouzené z řad pracujících včetně inteligence a živnostníků, odsouzené z řad třídních nepřátel a jejich přisluhovačů a odsouzené z řad protispolečenských, parazitních živlů. Dále byli oddělováni prvotrestaní od recidivistů, odsouzení ve věku blízkém mladistvým, odsouzení za trestné činy vyšší společenské nebezpečnosti, přestárlí a trvale nemocní. K 1.1.1964 činil celkový početní stav 2552 vězňů.[50]

---

[48] Vazební věznice (VV) Praha Pankrác, archiv referátu investic a správy nemovitostí, sv. 001, 003, 007,013,015, 016,019, 021, 024, 038, 047, 048.

[49] Otakar LIŠKA a kol., *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918 – 1989*, Sešity ÚDV ZK č.2, 2. vydání, Praha 2006, s.196-207.

NA Praha, f. SSNV, PT 1960, č.j. IM-0023/60, Zpráva o prověření poznatků o nesprávné činnosti vedoucích funkcionářů věznice č. 2 Praha ze dne 6.7.1960, s. 2.

Zacházení s vězni

Zacházení s obviněnými ve výkonu vazby a odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody upravoval od roku 1953 Řád nápravných zařízení MNB a od roku 1954 Řád pro věznice MV. Aplikace těchto předpisů na konkrétní podmínky věznice byla provedena v tzv. Pravidlech vnitřního pořádku, která však nebyla zpřístupněna vězňům, neboť vždy podléhala určitému stupni utajení. Obvinění i odsouzení byli odkázáni na plnění příkazů a zákazů, vydávaných příslušníky nápravných zařízení (NZ) MV.

Dohled nad výkonem vazby a trestu odnětí svobody nadále prováděli určení prokurátoři okresní, krajské a generální prokuratury. Inspekční prohlídky zpravidla vykonávali funkcionáři NZ MV, pověření náčelníkem odboru NZ krajské správy MV a náčelníkem správy NZ MV.[51]

Obvinění byli umisťováni do cel nejméně po dvou, výjimečně samostatně po určitou dobu na žádost vyšetřovatele. Do samovazby mohli být umístěni též v důsledku vážného ohrožování spoluvězňů. Ve vazebních celách bylo lůžko s lůžkovinami pro každého obviněného, stůl a stoličky, zdroj pitné vody, splachovací záchod, elektrické osvětlení včetně nočního světla, signalizační přivolávací zařízení a těleso ústředního topení. Koupání bylo prováděno zpravidla při příjmu do věznice a dále 1x za 3 týdny, holení 1x týdně a stříhání nejméně 1x měsíčně. Všichni obvinění museli používat jen určený vězeňský oděv a prádlo, které bylo vydáváno 1x týdně. Od roku 1954 byl vězeňský oděv stejný pro muže i ženy, rovného střihu, bez kapes a knoflíků (tmavohnědé barvy). Výjimku o obuvi a prádla mohl povolit ze zdravotních důvodů náčelník věznice. Teplá strava byla obviněným podávána 3x denně. Norma denní dávky chleba činila 400 g a dávka masa včetně kostí 50g. Podle zvlášť stanovených norem a na návrh lékaře měla být připravována strava pro nemocné, dietáře, těhotné ženy, kojící ženy a jejich děti. Strava byla často vydávána nepravidelně, zvláště pak v neděli, kdy byl oběd vydáván již v 10.30 hodin a po něm ihned večeře. Vycházky obviněných s výjimkou nemocných byly prováděny zpravidla denně v trvání 30 minut pro dospělé a 1 hodiny pro mladistvé. Často se stávalo, že některým obviněným byla vycházka zkrácena pro údajnou nekázeň. Rovněž vycházky obviněných žen, zejména cikánských žen s dětmi, byly zkracovány. Tělesná cvičení nebo sportovní činnost v době vycházek nebyla povolována ani obviněným mladistvým. Lékařská péče byla zajišťována kromě

ABS Praha, f. A 2/1 inv. j. 89, TR MNB č. 19 ze dne 2.2.1953, Zásady pro diferenciaci odsouzených, čl. I, II.

NA Praha, f. SSNV, Rozbor stavu vězňů k 1.1.1960, s. 30.

NA Praha, f. SSN, *Zpráva o přípravě a provedení amnestie prezidenta republiky* z.9.5.1960 v nápravných zařízeních, příloha č.1. SNZ-0072/20-1960.

[50] ABS Praha, F. E-SB-1, Zrušené předpisy MV z 10.1.1961, NZ-zákl-II-2, Řád pro výkon trestu odnětí svobody v nápravných zařízeních MV,.hl.II., odst. 10-14.

NA Praha, f. SSNV, *Rozbor stavu vězňů k 1.8.1964 a vývojové tendence*, Č.j. SNZ – 00128/401-1964, s. 25.

[51] Aleš KÝR, *Způsoby zacházení s vězni v ČSR v letech 1945-1955*, Slezské zemské muzeum, Institut vzdělávání VS ČR, Opava 2002, s. 19, 82-83.

nemocnice též na ošetřovnách oddělení samovazeb a oddělení společných vazeb, kde byl denně přítomen lékař. Na ošetřovnách byly prováděny i stomatologické výkony. Zkoumání duševního stavu obviněných pro účely trestního řízení bylo prováděno ve vězeňském oddělení Psychiatrické léčebny v Praze Bohnicích. Obvinění si mohli zapůjčovat knihy a společenské hry z vězeňské knihovny, ale jen se souhlasem vyšetřovatele a prostřednictvím velitele oddělení vazby. Dopisování s příbuznými s výjimkou žijících v zahraničí bylo povolováno opět se souhlasem příslušného vyšetřovatele, který prováděl též cenzuru dopisů. Návštěvy příbuzných povoloval kromě vyšetřovatele také prokurátor a předseda senátu. Byly prováděny v trvání nejdéle 30 minut v průchozí budově věznice za přímého dohledu příslušníků NZ MV. V návštěvní místnosti byl obviněný oddělen od návštěvy drátěnou sítí, ale v případě návštěv s dětmi byl oddělen pouze širokým stolem. Při návštěvě mohl být předán balíček do váhy 5 kg a jeho obsah byl kontrolován.

K dodržování stanoveného pořádku a kázně byli obvinění omezováni celou řadou povinností a zákazů, vyplývajících z Pravidel vnitřního pořádku, vydaných náčelníkem věznice. Za příkladné plnění povinností mohly být obviněným udělovány následující odměny: ústní pochvala nebo děkovné oznámení, povolení zvláštních výhod (mimořádné návštěvy, balíčku nebo dopisu), prominutí dříve uloženého kázeňského trestu a peněžitá nebo věcná odměna. Za neplnění stanovených povinností a porušování zákazů byly ukládány následující tresty: ústní důtka, zákaz půjčování knih a společenských her (nejdéle na 1 měsíc), zákaz přijímání balíčků, návštěv, peněžních zásilek a zákaz nákupu ve vězeňské kantýně (nejdéle na 2 měsíce), odnětí povolení k dopisování s příbuznými (nejdéle na 3 měsíce, u mladistvých na 1 měsíc) a umístění do samovazby (nejdéle na 15 dní, u mladistvých 5 dní). V samovazbě byli obvinění zbaveni všech výhod (knih, společenských her, balíčků, dopisů a návštěv). Teplá strava byla vydávána jen každý třetí den a v ostatní dny jen chléb a 3x denně káva nebo čaj. Samovazbu nebylo možno uložit nemocným, těhotným ženám a matkám s kojenci. K udělování kázeňských odměn a ukládání kázeňských trestů byl oprávněn náčelník věznice a jeho zástupce, a to se souhlasem příslušného vyšetřovatele. V případech násilného chování, při pokusu o útěk nebo sebevraždu a se souhlasem náčelníka věznice mohla být obviněnému nasazena svěrací kazajka. Stížnosti a žádosti obviněných mohly být podávány nejen náčelníkovi věznice, ale též vyšším úřadům (prezidentu republiky, členům vlády, ÚV KSČ a generálnímu prokurátorovi).[52]

Život *odsouzených* byl podřízen účelu výkonu trestu odnětí svobody, který byl spatřován v izolaci od společnosti a tzv. převýchově k dodržování pravidel „socialistického soužití“. Metody převýchovy spočívaly ve vyžadování stanoveného pořádku a kázně, zaměstnávání z důrazem na pracovní soutěžení a v tzv. kulturně osvětové práci. Do konce 50. let byli všichni odsouzení podrobeni stejnému režimu

[52] Aleš KÝR, *Způsoby zacházení s vězni v ČSR v letech 1945-1955*, Slezské zemské muzeum, Institut vzdělávání VS ČR, Opava 2002, s. 20, 23, 25, 27, 30, 33, 39-40, 49, 52, 55, 59.
NA Praha, f. SSNV, sv. 25/3, Záznam o průzkumu bezpečnosti, režimu, eskort, bojové přípravy, zdokonalovacího školení a pracovních čet ve věznici Praha 14 ve dnech 4., 7. a 8.5.1954, s. 10-11.

a způsobu zacházení, které se příliš neodlišovalo od podmínek výkonu vazby. Patrný rozdíl byl v ubytování na společných ložnicích a ve vystrojování. Odsouzeným mužům byla vydávána čepice, blůza a vesta s knoflíky a kapsami a kalhoty, vše pro zimní (tmavohnědé barvy, tzv. halina) a letní období (světlé barvy, tzv. cvilink), dále košile, spodky, onuce a šněrovací boty. Výstroj odsouzených žen se odlišovala jen šátkem na hlavě a spodním prádlem. Ve druhé polovině 60. let byli odsouzení vystrojováni vyřazenými a upravenými vojenskými stejnokroji v barvě modré a zelené – khaki. Odsouzení, kteří byli dopadeni po útěku nebo se o útěk pokusili byli označováni zelenou páskou na levém rameni blůzy vězeňského i pracovního oděvu. Zvýhodňování nebo omezování odsouzených se zřetelem na chování a pracovní výsledky umožnila až vnitřní diferenciace, zavedená po amnestii prezidenta republiky v roce 1960, která rozdělovala odsouzené do tří skupin (A, B, C). Odsouzení mohli být zvýhodňováni náčelníkem věznice, který byl oprávněn odstupňovat intervaly k odesílání dopisů (nejméně jednou za 4 měsíce), k přijímání návštěv (nejméně jednou za 8 měsíců), povolovat balíčky a nákupy věcí osobní potřeby.[53]

Zásadní rozdíl mezi vazbou a trestem odnětí svobody spočíval v zaměstnávání odsouzených, ke kterému byly do roku 1954 využívány pracovní útvary (PÚ), zřízené při n.p. Železárny Králův Dvůr, n.p. RAKO Rakovník a Státním statku v Řepích u Prahy. Do roku 1960 existovaly PÚ v Dolních Beřkovicích a Řeži u Prahy. Ke dni 16.4.1960 bylo 720 odsouzených z NPT č. 1 Praha vyčleněno pro Stavobyt MV k provádění výstavby bytových jednotek. Dalších 600 odsouzených bylo přiděleno Stavební výrobě MV na různé stavební akce v Praze a 330 odsouzených Technickému ústavu MV k projekční a vývojové činnosti pro potřeby národního hospodářství. Pracovní čety odsouzených byly také vysílány do závodu W. Piecka na Smíchově v Praze. Celá řada pracovišť se nacházela uvnitř věznice. Kromě tradičních, k zajišťování provozu věznice, pracovali odsouzení v kinodílně, autoopravně MV a sáčkárně. V prvním čtvrtletí 1960 bylo zapojeno do pracovního soutěžení celkem 504 odsouzených a uzavřeno 125 pracovních závazků. Naproti tomu se vyskytlo 173 neplničů výkonových norem, kteří byli postiženi finančně, snížením dávky stravy a kázeňskými tresty. Ke zvyšování pracovní kvalifikace byly organizovány kurzy pro zedníky – tesaře a další různé krátkodobé kurzy, ve kterých bylo vyškoleno celkem 189 odsouzených.[54] Jedinou

---

[53] Aleš KÝR, *Způsoby zacházení s vězni v ČSR v letech 1945-1955*, Slezské zemské muzeum, Institut vzdělávání VS ČR, Opava 2002, s. 26, 93.
NA Praha, f. SSNV, PT 1960, 0087/60,Teze ze zprávy o prověrce systému řízení práce, agenturně operativní činnosti, převýchovné práce mezi odsouzenými, vyřizování stížností – žádostí, ostrahy a práce v TO, s. 7.
ABS Praha, f. A 6/3, Organizační a vnitřní správa FMV – tajné rozkazy MNB a MV 1951-1956, Tajný rozkaz náčelníka správy č. 6, čl. 33.

[54] KDH, neuspořádáno, *Přehled o archivním fondu uloženém v ústřední evidenci spisů správy Sboru nápravné výchovy ČSR*, MS-SSNV Praha 1986, výtisk č. 21, s. 135.
NA Praha, f. SSNV, PT 1960, Zpráva o prověrce agenturně operativní práce mezi odsouzenými ve věznici č.2 v Praze na Pankráci ze dne 16.4.1960, s. 1.

možnost kulturního vyžití, avšak v omezené míře poskytovala odsouzeným vězeňská knihovna. Byla umístěna v jedné z cel na oddělení společné vazby. Knižní fond zahrnoval úředně vybranou politickou, technickou a zábavnou literaturu a učebnice pro všeobecné vzdělávání. Byly zde k zapůjčování i společenské hry (šachy, dáma, domino). Knihy i společenské hry vyzvedával příslušný velitel oddělení. Za provoz knihovny zodpovídal určený příslušník NZ MV, který byl též pověřen prodejem knih ostatním příslušníkům. Kontrolu vrácených knih prováděli 3 odsouzení, kteří v nich často nacházeli různé vpisované zprávy a protistátní citáty.[55]

Vězeňský personál

Správní i strážní službu vykonával vězeňský personál z řad příslušníků NZ MNB a později MV. Na přelomu 50. a 60. let bylo ve věznici systemizováno celkem 451 služebních míst, z toho 21 míst pro výkon řídících funkcí, 185 míst pro správní (referentskou) službu a 245 míst pro strážní službu. Vedení věznice bylo složeno z náčelníka věznice a 4 zástupců - pro dozorčí a strážní službu (ostrahu), zacházení s vězni (výchovu), ekonomiku (hospodaření) a vnitřní bezpečnost (operativu). Mezi nižší funkcionáře, kteří vytvářeli štáb náčelníka věznice patřil náčelník oddělení výchovy, náčelník technického oddělení, dva velitelé rot, zástupce velitele roty pro HD (hospodářský dvůr), velitel čety, náčelník hospodářského a finančního oddělení a jeho zástupce, náčelník oddělení osobních spisů a evidence, náčelník psychiatrického (zvláštního) oddělení Bohnice, náčelník vězeňské nemocnice, náčelník interního oddělení, náčelník chirurgického oddělení, náčelník gynekologického oddělení, náčelník rentgenologického (Rtg) oddělení a předseda celoútvarového výboru (CÚV) Komunistické strany Československa (KSČ). Vlastní systemizaci měl Nápravně pracovní tábor (NPT) č. 1 Praha, který byl dislokován v areálu věznice. Z celkového počtu 89 míst bylo určeno 5 míst pro členy vedení (náčelník NPT, zástupce pro ostrahu, zástupce pro výchovu, zástupce pro hospodaření a velitel roty), dalších 6 míst bylo vyčleněno pro velitele strážních směn, 60 míst pro strážné a 18 míst pro správní (referentské) funkce. Pozdější změny vedly k začlenění systemizace NPT č. 1 Praha do personálního stavu Věznice č. 2 Praha.[56]

Funkci náčelníka věznice postupně vykonávali v letech 1953-1965 Eduard Skála, Vincenc Komárek, Otto Tvrz a Jaroslav Kolář. Náčelník věznice odpovídal

---

Tamtéž, f. SSNV, PT 1960, 0087/60, Teze ze zprávy o prověrce systému řízení práce, agenturně operativní činnosti, převýchovné práce mezi odsouzenými, vyřizování stížností – žádostí, ostrahy a práce v TO, s. 6.

[55]Aleš KÝR, *Způsoby zacházení s vězni v ČSR v letech 1945-1955*, Slezské zemské muzeum, Institut vzdělávání VS ČR, Opava 2002, s. 59-60.

NA Praha, f. SSNV, sv. 25/3, Záznam o průzkumu bezpečnosti, režimu, eskort, bojové přípravy, zdokonalovacího školení a pracovních čet ve věznici Praha 14 ve dnech 4., 7. a 8.5.1954, s. 11.

[56] Tamtéž, f. SSNV, *PT náčelník*, Systemizační a skutečné stavy věznice č. 2 Praha ze dne 17. června 1960, č.j. IM-0023/60.

za veškerou činnost v souladu s platnými vnitřními předpisy, bojovou přípravu příslušníků, jejich politickou, odbornou a fyzickou zdatnost, za výchovu, vojenskou a služební kázeň všech podřízených. Odpovídal též za dodržování „socialistické zákonnosti", stav a uložení zbraní a hospodaření s materiálními a finančními prostředky. V roce 1960 náčelník věznice Otto Tvrz řídil své zástupce: Josefa Matouše (pro operativu), Vladimíra Šarocha (pro výchovu), Františka Rajtrmana (pro ostrahu), Jindřicha Kubicu (pro hospodaření) a náčelníka NPT č. 1 Praha Jaroslava Koláře. Dále přímo řídil pracovníky na úseku vyřizování stížností, kádrovou skupinu a úzce spolupracoval s předsedou celoútvarového výboru (CÚV) KSČ. Zástupci náčelníka věznice řídili příslušné náčelníky oddělení na jednotlivých služebních úsecích.[57] Velitelé směn odpovídali zejména za výkon strážní služby ve věznici, za kázeň a politickou, odbornou a fyzickou přípravu strážných. Osobně odpovídali za příjem a vydávání obviněných a odsouzených v souladu s platným řádem. V době nepřítomnosti náčelníka věznice a jeho zástupců odpovídali též za činnost věznice a její bezpečnost. Pomocníci velitelů směn plnili pokyny velitele směny, popř. náčelníka věznice a jeho zástupců. Zejména připravovali strážné k rozdílení, zaváděli je na stanoviště a prověřovali výkon strážní služby a eskortní skupiny. V roce 1954 existovaly 4 vnější stanoviště na strážních věžích, 18 vnitřních stanovišť a 23 denních stanovišť. Vchod do věznice byl obsazen 2 příslušníky a v noční době posílen strážným před vchodem. Velitelé oddělení odpovídali za svěřený úsek v budově nebo poschodí věznice zejména v denní době. Zajišťovali evidenci vězňů, režim podle platného denního pořádku, vyvádění vězňů (ke koupání, na vycházku, k lékaři, návštěvám apod.), stravování, osobní hygienu a výměnu prádla, technickou prohlídku cel a vydávání vězňů k eskortám. Velitelé eskort odpovídali za bezpečné přemisťování vězňů mimo věznici, byli povinni zamezit útěkům a nedovoleným stykům během eskorty. Řadoví příslušníci vykonávali službu u vchodu do objektu věznice a vězeňských budov, na strážních věžích, u cel, v korekci, nemocnici, kuchyni, na vnitřních vězeňských pracovištích a jiných prostorách věznice. Prováděli vyvádění vězňů k vyšetřovateli, lékaři, vycházkám nebo návštěvám a zajišťovali eskorty vězňů. Při pokusu vězně o útěk z eskorty mohlo být použito střelné zbraně bez vyzvání.

Přijímání a nábor nových příslušníků do služby prováděl ve věznici zásadně kádrový aparát MV v souladu s vydanými předpisy, které obsahovaly obdobná kritéria pro výběr uchazečů jako pro SNB. Doplňování strážní služby bylo prováděno zejména z vojínů československé armády, pohraniční a vnitřní stráže MV, kteří ukončili základní službu a jiných osob včetně žen „z řad pokrokových pracujících, oddaných lidově demokratickému zřízení" do 40 let věku. Ke zvyšování politických, odborných a vojenských znalostí byla pro všechny příslušníky

[57] KDH, neuspořádáno, *Činnost NZ MV republiky československé v roce 1959*, část: přehled o počtech věznic a nápravně pracovních táborů a o plánovaných stavech příslušníků NZ k 31.12.1959.
NA Praha, f. SSNV, *PT 1960* č.j. IM-0023/60 Zpráva o prověření poznatků o nesprávné činnosti vedoucích funkcionářů věznice č. 2 Praha ze dne 6.7.1960.

organizována pravidelná školení podle učebních plánů, vypracovaných správou NZ MV.[58]

Všichni příslušníci vykonávali službu v předepsaném stejnokroji v barvě khaki s vojenským hodnostním označením na tmavočervených náramenících. Na služební čepici (brigadýrce) nosili rudou skleněnou hvězdu se lvem malého státního znaku uprostřed. Velitel směny a jeho pomocník byli zvlášť označeni na levém rukávu červenou páskou s nápisem své funkce. Při vnějším střežení a eskortách byli příslušníci vyzbrojeni služební zbraní (pistolí, samopalem, popř. kulometem s předepsaným množstvím střeliva), které mohli použít za podmínek stanovených zákonem o SNB. [59]

Věznice č.2 Praha z roku 1959 (foto: Kabinet dokumentace a historie VS ČR)

[58] Aleš KÝR, *Způsoby zacházení s vězni v ČSR v letech 1945-1955*, Slezské zemské muzeum, Institut vzdělávání VS ČR, Opava 2002, s. 77-78.

[59] Josef NEJEDLÝ, *Vybrané stejnokrojové doplňky českého vězeňství*, příloha časopisu České vězeňství č. 1/2003, s. 21-23.

Kinosál ve zrušené ústavní kapli (foto: Kabinet dokumentace historie VS ČR)

Politická desetiminutovka v kurzu pro zedníky (foto: Kabinet dokumentace a historie VS ČR)

Pracoviště projektantů technického oddělení (foto: Kabinet dokumentace a historie VS ČR)

Pracoviště vývojového střediska technického oddělení (foto: Kabinet dokumentace a historie VS ČR)

Hroby pankráckých novorozenců na hřbitově v Praze- Ďáblicích (foto: Kabinet dokumentace a historie VS ČR)

Náhrobek pankráckého novorozence v Praze-Ďáblicích (foto: Kabinet dokumentace a historie VS ČR)

Stavební pracoviště NPT č. 1 v Jeremenkově ulici, Praha 15 (foto: Kabinet dokumentace a historie VS ČR)

Věznice v době reforem a politické normalizace (1965 – 1989)

Objekt věznice, jeho využití a úpravy

V souvislosti s vydáním zákona o výkonu trestu odnětí svobody v roce 1965 se zřetelem na požadavky Standardních minimálních pravidel pro zacházení s vězni podle doporučení Hospodářské a sociální rady OSN z roku 1957 došlo ke změnám v činnosti a názvu věznice, která se stala **Nápravně výchovným ústavem (NVÚ) č. 2 Praha**. Pro potřeby zaměstnanců se používal název **Útvar Sboru nápravné výchovy č. 2 Praha**. Byli zde soustřeďováni odsouzení muži k výkonu trestu odnětí svobody ve II. nápravně výchovné skupině (NVS), ale též obvinění muži a ženy k výkonu vazby pro určené pražské soudy. Vězeňská nemocnice nadále poskytovala léčebně preventivní a odborné lékařské vyšetření a ošetření pro obviněné a odsouzené z českých krajů. V roce 1972 bylo zřízeno v objektu A/A, středisko ochranné protialkoholní léčby (SPOL) s kapacitou 150 míst, které zajišťovalo léčebně výchovné zacházení s odsouzenými se závislostí na alkoholu. Část lůžkové kapacity (25 míst) byla v roce 1989 vyčleněna pro umisťování obviněných a odsouzených všech NVS s onemocněním AIDS. Organizační součástí NVÚ bylo nadále vězeňské (zvláštní) oddělení v pavilonu č. 17 Psychiatrické léčebny (PL) v Praze Bohnicích, do kterého byli umísťováni obvinění ke zkoumání duševního stavu pro účely trestního řízení, zejména pachatelé nejzávažnější trestné činnosti proti životu a zdraví a dále odsouzení k výkonu ochranné psychiatrické léčby. V roce 1978 byla obnovena smlouva s PL s tím, že kapacita oddělení byla stanovena pro 60 vězeňských pacientů. Do roku 1973 byla při NVÚ zřízena pobočka pro místní výkon trestu (MVT) v Říčanech u Prahy pro odsouzené muže, zařazené do I. NVS a od roku 1977 pobočka v Praze-Holešovicích pro odsouzené muže za nedbalostní trestné činy (NTČ). V areálu NVÚ byly v provozu Ústřední automobilové opravny (ÚAO) SNV ČSR a do roku 1979 Ústřední eskortní středisko (ÚES) se služebním názvem Útvar č. 3 Praha. V letech 1967-1980 zde sídlil Výzkumný ústav penologický, který byl odborným pracovištěm SNV ČSR pro výzkum a vzdělávání v oblasti penitenciární psychologie a pedagogiky.[60]

---

[60] Zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody ze dne 17.6.1965.
KDH, neuspořádáno, Rozkaz ministra vnitra č. 23/1965, Zřízení Sboru nápravné výchovy ze dne 13.7.1965.
Tamtéž, Sbírka rozkazů náčelníka správy SNV ČSR, Rozkaz č. 18/1988 o označování organizačních složek Sboru nápravné výchovy ČSR ze dne 18.10.1988.
Tamtéž, materiál pro štáb náčelníka správy SNV ČSR ze dne 18.3.1986, Vyhodnocení vykonávané protialkoholní léčby během nepodmíněného výkonu trestu odnětí svobody v roce 1985, č.j. SSNV-03/11/náč.-86.
Tamtéž, Podklady pro členy komise pro vězeňství České národní rady na výjezdní zasedání komise dne 31.5.1991 v pavilonu č. 17 PL Bohnice ze dne 22.5.1991, IV Spr 42/91.
Tamtéž, Informace pro náčelníka správy SNV ČSR ze dne 30.1.1989, Návrh na zřízení zvláštního oddělení pro všechny kategorie obviněných a odsouzených s onemocněním AIDS v NVÚ č. 2 Praha, včetně kádrového, materiálního a režimového zabezpečení, č.j. SSNV 5/33/náč.89.
Bořivoj NOVÁK, *Jak jsme začínali v Říčanech*, in: Zpravodaj SNV ČSR říjen 1980, s.30-31.

V celém prostoru věznice byla postupně realizována řada investičních akcí. V letech 1965 - 1968 probíhala rekonstrukce ústředního vytápění a vzduchotechniky v severovýchodní výrobní budově (t.č. objekt výrobny II- KOVO), strážních věží a elektroinstalace ústavní kuchyně. Byla postavena nová trafostanice a provedena adaptace bývalé pekárny v jihovýchodní výrobní budově na provizorní kuchyni (t.č. objekt údržby a hlavního skladu). V letech 1970-1979 byla prováděna rekonstrukce elektroinstalace, podlah a příček v jihovýchodním vězeňském traktu (t.č. ubytovna E/C), dále rekonstrukce elektroinstalace a nástavba zubní laboratoře v budově bývalého vězeňského kostela (t.č. objekt kulturního sálu), nástavba a instalace výtahu v objektu prádelny a rekonstrukce umývárny v jihozápadním vězeňském traktu (t.č. ubytovna A/A). V tomto objektu byl v roce 1984 zřízen Památník protifašistického odboje (t.č. Památník Pankrác). Ve sledovaném období došlo též k rekonstrukci elektroinstalace, vybudování operačního střediska, rekonstrukci závodní jídelny a úpravám půdního prostoru v administrativní budově. Rozsáhlé adaptační práce probíhaly ve vězeňské nemocnici a západním vězeňském traktu (t.č. ubytovna A/B), kde došlo zejména k rekonstrukci oddělení výkonu kázeňských trestů. Na vstupní budově (t.č. hlavní objekt) byla provedena rekonstrukce věže a uvnitř instalován výtah a rozvody pro sdělovací techniku. V letech 1981 - 1989 pokračovaly adaptační práce v objektu kulturního sálu a vězeňské nemocnice. Další stavební úpravy probíhaly v jihozápadní výrobní budově (t.č. objekt tiskárny) a uskutečnila se nástavba budovy již dříve přistavené k objektu tiskárny. Byla postavena nová brána (tzv. motorová) pro vjezd vozidel a severozápadní výrobní budova (tzv. objekt lakovny) byla rekonstruována na zdravotnické středisko. Na bývalém jihovýchodním vycházkovém dvoře byla vybudována nová ústavní truhlárna. Průchozí budova (t.č. vstupní objekt) byla přestavěna a přistavena. V jihovýchodní výrobní budově (t.č. objekt údržby a hlavního skladu) byl instalován výtah a rekonstruována elektroinstalace. V severovýchodním vězeňském traktu (t.č. ubytovna E/A) se uskutečnily též adaptační práce a oprava střešní krytiny a rekonstrukcí procházela i ústavní kotelna.[61]

Složení vězňů a početní stav

Po roce 1965 postupně klesal celkový počet vězňů a k 1.5.1968 činil 1898 vězňů, z toho 189 obviněných mužů a žen ve výkonu vazby a 1709 odsouzených mužů ve výkonu trestu odnětí svobody v NVÚ II. NVS. K dalšímu snížení početního stavu došlo v důsledku amnestie prezidenta republiky, vyhlášené k 1.9.1968. Ke dni

---

Libuše DRŠKOVÁ, *První pětiletka*, in: Zpravodaj SNV ČSR prosinec 1981, s.10-13.

Petr GALUŠKA, *Čtvrt století*, in: Zpravodaj SNV ČSR duben 1978, s. 32.

KDH, neuspořádáno, *Přehled o archivním fondu uloženém v ústřední evidenci spisů správy SNV ČSR*, Praha 1986, s.136.

Jiří ČEPELÁK, *Deset let VÚP*, in: Zpravodaj SNV ČSR květen 1977, s.32-35.

[61] Vazební věznice (VV) Praha Pankrác, archiv referátu investic a správy nemovitostí, sv. 001, 002, 003, 004, 005, 007, 009,010,012, 014,015, 016, 018, 019, 021, 022, 024, 026, 027.

1.10.1968 se snížil celkový stav na 1282 vězňů, z toho 151 obviněných a 1131 odsouzených. V souvislosti s demonstracemi na území hlavního města Prahy k prvnímu výročí okupace Československa Sovětskou armádou a vojsky Varšavské smlouvy bylo ve dnech 18.-31.8.1969 zadrženo a dočasně umístěno v NVÚ č. 2 Praha celkem 1182 osob. Z uvedeného počtu bylo vzneseno obvinění jen proti 197 osobám. Následné zpřísnění trestní politiky se promítlo do nárůstu počtu umístěných vězňů, který do 31.12.1971 vzrostl na 1887 vězňů, z toho 651 obviněných. Z tohoto počtu obviněných bylo 459 osob ve vazbě od 1 do 5 měsíců, 117 osob ve vazbě od 6 do 9 měsíců a 75 osob ve vazbě nad 9 měsíců. Od 2. poloviny 70. let narůstal počet odsouzených mužů I. NVS, který k 1.1.1981 dosáhl počtu 216 odsouzených. K uvedenému datu se nacházelo v NVÚ dalších 790 odsouzených mužů II. NVS, 18 mužů III. NVS, 5 mladistvých mužů, 17 žen I. NVS, 9 žen II. NVS a 3 ženy III. NVS. Celkový početní stav 1058 odsouzených (k 1.1.1981) poklesl k 1.1.1989 na 862 odsouzených, z toho 286 mužů I. NVS, 524 mužů II. NVS, 19 mužů III. NVS, 2 mladistvé muže, 27 žen I. NVS a 4 ženy II. NVS. Průměrná vytíženost zvláštního oddělení v PL Praha Bohnice činila 50-55 pacientů. V pobočce Praze- Holešovicích bylo umístěno cca 30 odsouzených za trestné činy spáchané z nedbalosti s průměrnou délkou trestu 22 měsíců. V průběhu 80. let byli v NVÚ umístěni ve výkonu vazby i trestu odnětí svobody též zastánci lidských práv, zejména členové Charty 77 včetně Stanislava Devátého, Václava Bendy a Václava Havla.[62]

Zacházení s vězni

Zacházení s obviněnými ve výkonu vazby nově upravil Řád výkonu vazby (ŘVV), vydaný ministrem spravedlnosti v roce 1969 a doplněný v roce 1970. Tato úprava kladla důraz na řádné zajištění obviněných pro trestní řízení a uplatňování jen těch omezení, která jsou nezbytná z hlediska plnění účelu výkonu vazby. Pravidla vnitřního pořádku stanovená náčelníkem věznice a vydaná se souhlasem správy Sboru nápravné výchovy (SSNV) ČSR již nebyla utajována a naopak měla být vyvěšena na všech celách. Jejich dodržování měly sledovat inspekční prohlídky, ke kterým byli oprávněni příslušné orgány České národní rady, ministr spravedlnosti ČSR a jeho náměstek, náčelník SSNV a jeho zástupce, generální

[62] AVS, f. SSNV, sv. SNV-0048/1968. *Současný stav vězeňství v ČSSR*, s. 15.

Tamtéž, f. SSNV, sv. SNV-64/náč-1969, Informace o počtech zadržených osob ve dnech 18.-31.8.1969, které vzhledem k dané situaci byly umístěny do objektů a zařízení Sboru nápravné výchovy ČSR, ze dne 1.9.1969, Příloha č. 9.

KDH, neuspořádáno, *Ročenka SNV ČSR za rok 1971*, Vývoj počtu vězňů v jednotlivých NVÚ.- věznicích, s. 6, 16-18.

Tamtéž, Výroční zpráva o stavu vězňů k 1.1.1981 a vývojových tendencích ve složení vězňů na území ČSR v roce 1980. Ministerstvo spravedlnosti ČSR - SSNV, Praha 1981, tab. č. 1., Výroční zpráva o stavu a vývojových tendencích ve složení obviněných a odsouzených na území ČSR v roce 1988, Ministerstvo spravedlnosti ČSR - SSNV, Praha 1989, tab. č. 1.

Tamtéž, Podklady pro členy komise pro vězeňství České národní rady na výjezdní zasedání komise dne 31.5.1991 v pavilonu č. 17 PL Bohnice ze dne 22.5.1991, IV Spr 42/91.

Libuše DRŠKOVÁ, *První pětiletka*, in: časopis Zpravodaj SNV, prosinec 1981, s. 10.

prokurátor a jeho náměstek, příslušný krajský prokurátor a jeho náměstek, příslušný okresní prokurátor a jeho náměstek a z pověření uvedených funkcionářů též jiné osoby.

Obvinění byli umísťováni do cel nejméně po dvou bez výjimky. Oddělováni byli nejen muži od žen a spoluobvinění v téže trestní věci, ale také obvinění od pravomocně odsouzených. Odděleně od ostatních obviněných byly umísťovány osoby obviněné z trestných činů podle § 62 trestního zákona (vyjmenované trestné činy vysoce společensky nebezpečné), osoby obviněné z trestných činů podle hlavy I. trestního zákona (trestné činy proti republice), obvinění již dříve odsouzení k nepodmíněnému trestu odnětí svobody a obvinění z nedbalostních trestných činů a nemocní obvinění. Cely byly vybaveny obdobně jako v předchozím období. Podle ŘVV měly být cely denně dostatečně větrány a vytápěny podle obecně platných norem. Dostatečné mělo být též osvětlení cel a v době od večerky do budíčku měla být používána tlumená světla. Stanovenou ubytovací plochu 2,5 m^2 na jednoho obviněného bylo možno dočasně snížit v důsledku přeplněnosti věznice.

K udržování hygieny na celách byly vydávány potřebné čistící prostředky. Pokud obviněný neměl základní hygienické potřeby ani finanční prostředky k jejich zakoupení, bylo mu poskytnuto mýdlo, hřeben a kartáček na zuby. Koupání bylo prováděno jednou za 10 dní a současně výměna přiděleného osobního prádla, včetně košile. Výměna ložního prádla (2 prostěradla a povlak na podhlavník) byla prováděna nejméně jednou za měsíc. Kromě uvedeného obdržel každý obviněný při nástupu do věznice ústavní oděv (hnědou teplákovou soupravu), domácí obuv (pantofle) 3 přikrývky (deky), odlivku na vodu (hliníkový pohárek), ručník a kapesníky. Náčelník věznice mohl ponechat obviněnému vlastní občanský oděv, prádlo a obuv za předpokladu, že byla zajištěna pravidelná výměna prádla a hygienická a „estetická“ nezávadnost oděvu. Postupně byla odstraněna předchozí nepravidelnost ve výdeji stravy, avšak množství a kvalita stravy se výrazněji nezměnily. Nákup potravin nepodléhajících rychlé zkáze, ovoce, kuřiva a jiných věcí osobní potřeby byl umožňován nejméně jednou za 14 dní. Vycházky byly prováděny v rozsahu 30 minut až 1 hodiny denně, přičemž bylo možno konat tělesné cvičení. U nemocných a těhotných žen měly být prováděny jen se souhlasem ošetřujícího lékaře. Z hlediska dostupnosti a úrovně léčebně preventivní a odborné lékařské péče došlo ke zlepšení situace vytvořením příznivějších podmínek pro činnosti vězeňské nemocnice. Půjčování knih a společenských her z vězeňské knihovny se stalo nárokovou záležitostí a každý obviněný mohl mít na cele psací potřeby, knihy, časopisy, noviny, právní předpisy a fotografie rodinných příslušníků, popř. i další věci, které mu byly ponechány při nástupu do věznice, zaslány v balíčku nebo zakoupeny, pokud jejich držení nenarušovalo pořádek na cele. K odesílání a přijímání dopisů byl stanoven termín jednou za 14 dní, pokud příslušný orgán činný v trestním řízení (vyšetřovatel nebo soudce) neurčil jinak. Na korespondenci s advokátem a obhájcem se omezení nevztahovalo. Povolování návštěv zůstalo nadále v kompetenci příslušných orgánů činných v trestním řízení a byly prováděny v jejich přítomnosti, přičemž doba jejich trvání nebyla stanovena. Obviněný mohl

mluvit se svým obhájcem bez přítomnosti třetí osoby, pokud nebyla vazba uvalena z důvodu obavy z maření vyšetřování nebo se dosud nepřikročilo k seznamování s výsledky vyšetřování. K přijetí balíčku s povolenými potravinami a jinými věcmi osobní potřeby do hmotnosti (váhy) 3 kg byl stanoven termín jednou za měsíc.

Podle pravidel vnitřního pořádku ve věznici byla denní činnost obviněných následující: budíček, úklid cel, osobní hygiena a úprava v 06,00 hodin, výdej snídaně v 07,00 hodin, výdej oběda ve 12,30 hodin, výdej večeře v 18,00 hodin, odpočinek na lůžku v době od 19,00 hodin a večerka od 21,00 hodin nebo 22,00 hodin. Doba od večerky do budíčku byla určena k zajištění nerušeného, nejméně 8 hodinového spánku. Jestliže došlo k narušení denního pořádku u některého obviněného z objektivních důvodů (např. v důsledku jeho účasti na procesním úkonu), bylo nutno dle ŘVV zabezpečit jeho náhradní stravování, popř. mu poskytnout možnost náhradního spánku.

Jestliže obviněný porušil stanovený pořádek nebo kázeň, mohlo být vůči němu použito některé z následujících pořádkových opatření: ústní důtka, odnětí práva na přijetí balíčku a zároveň zákaz nákupu věcí osobní potřeby (s výjimkou hygienických potřeb), a to až na 1 měsíc a umístění do samovazby až na 15 dnů. Odnětí práva na přijetí balíčku se zákazem nákupu věcí osobní potřeby nebylo možno použít vůči těhotné ženě. V samovazbě nebylo povoleno přijímat a psát dopisy, přijímat balíčky a návštěvy a nakupovat věci osobní potřeby s výjimkou nejnutnějších hygienických potřeb. Nepovolení korespondence a návštěv se nevztahovalo na kontakt s obhájcem. Obviněnému nebylo povoleno kouřit a odpočívat na lůžku v době před večerkou. Oprávnění k použití pořádkového opatření měl náčelník věznice a dozorci (referenti režimu), kteří mohli uložit nejdéle 5 dnů samovazby. Stížnost proti druhu pořádkového opatření a jeho trvání nebyla přípustná. K překonání fyzického odporu bylo možno použít vůči obviněnému mimořádná pořádková opatření (donucovací prostředky), a to předváděcí řetízky, pouta, služební obušek, slzotvorný prostředek, chvaty a poutací popruhy. Obviněný mohl k uplatnění svých občanských práv a oprávněných zájmů podávat stížnosti, žádosti, podání a podněty následujícím institucím: Federálnímu shromáždění, Kanceláři prezidenta republiky, České národní radě, Slovenské národní radě, vládě Československé socialistické republiky (ČSSR), vládě České socialistické republiky (ČSR), vládě Slovenské socialistické republiky (SSR), jakož i prokurátorovi nebo soudu a dále věcně příslušným a jim nadřízeným orgánům. Obviněný též mohl požádat o rozmluvu s náčelníkem věznice, dozorovým prokurátorem, orgánem činným v trestním řízení nebo s orgánem právě provádějícím inspekční prohlídku věznice. Při vstupu příslušníků SNV, popř. osob provádějících inspekční prohlídku ve věznici na celu, byl obviněný povinen povstat a pokud byl k tomu určen, podat příslušné hlášení.[63]

[63] Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon ze dne 29. listopadu 1961, §§ 62, 91-115.
KDH, neuspořádáno, *Služební předpis SNV ČSR, Zákl. 1,* Řád výkonu vazby, Praha 1970, §§ 1, 19, 20, 22, 23, 38, 39-43, 46, 49, 50, 53-55, 58, 59, 61-63, 66, 68.
Tamtéž, *Služební předpis SNV ČSR, Týl – 1,* Vystrojování obviněných a odsouzených, Praha 1980.

Zacházení s *odsouzenými* nově upravil zásadním způsobem zákon o výkonu trestu odnětí svobody (ZVTOS), vydaný v roce 1965 a Řád výkonu trestu odnětí svobody (ŘVTOS), vydaný ministrem vnitra k provedení citovaného zákona. Účel výkonu trestu podle nových právních předpisů spočíval v zabránění odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a jeho soustavné výchově, aby vedl řádný život pracujícího člověka. Za prostředek k jeho dosažení byla považována nápravně výchovná činnost (NVČ), která zahrnovala působení stanoveného pořádku a kázně v místě výkonu trestu, pracovní výchovu a kulturně výchovnou práci. Podle stupně kriminální narušenosti a možností nápravy byli odsouzení zařazováni soudem k výkonu trestu do tří nápravně výchovných skupin (NVS). K výkonu trestu do I. NVS soud zařadil pachatele zpravidla tehdy, pokud nebyl v posledních 10 letech před spácháním trestného činu ve výkonu trestu odnětí svobody za úmyslný trestný čin. K výkonu trestu do II. NVS byli zařazováni ostatní pachatelé, kromě zvlášť nebezpečných recidivistů (podle § 41 tr. zák.) nebo pachatelů některých z trestných činů vysoce společensky nebezpečných (podle § 62 tr. zákona), kteří byli zařazováni do III. NVS.

Odsouzení bez rozdílu NVS měli stejné podmínky, týkající se ubytování, hygieny, vystrojování, stravování, vycházek a poskytování zdravotnických služeb. Ubytování bylo zajišťováno na společných ložnicích, kde měl každý odsouzený vlastní kovovou postel, skříňku k ukládání osobních věcí a ke společnému použití sloužil stůl s potřebným počtem sedaček bez opěradla. Ubytovací norma na 1 odsouzeného byla stanovena na 2,5 m^2. K udržování osobní hygieny bylo nařízeno ranní a večerní mytí, pravidelné holení, koupání nejméně jednou za 10 dnů a stříhání vlasů na délku 2 cm 1x za měsíc. Od 2. poloviny 70. let byl odsouzeným poskytován ústavní oděv (čepice, blůza, kalhoty) šedomodré barvy (tzv. sintr), černé pracovní boty se šněrováním, domácí obuv (pantofle), košile šedomodré barvy a spodní prádlo. Strava byla vydávána třikrát denně (snídaně, obědy, večeře) a její kvalitu a množství určoval stanovený finanční limit. Stravní dávky byly odstupňovány formou přídavku k základní stravě podle namáhavosti vykonávané práce, dosahovaného pracovního výkonu a zdravotního stavu. Vycházky se konaly denně nejméně v trvání 1 hodiny na volném prostranství, pokud tomu nebránilo nepříznivé počasí nebo jiné vážné důvody. Kromě vycházek byla denně prováděna rozcvička v trvání 10-15 minut a povinná tělovýchova v rozsahu 2 hodin týdně. Zdravotnické služby byly poskytovány v rozsahu a za podmínek stanovených obecnými zdravotnickými předpisy. Lékařské vyšetření bylo nařízeno při nástupu odsouzeného do výkonu trestu a před jeho propuštěním a dále poskytováno v rámci léčebně preventivní péče. Odborné lékařské ošetření ambulantní nebo ústavní (nemocniční) bylo poskytováno podle aktuálních potřeb odsouzených. Půjčování knih, popř. společenských her z ústavní knihovny bylo umožňováno jako u obviněných. Nákup zboží v ústavní prodejně, jehož sortiment stanovil náčelník NVÚ, mohl být prováděn jen za ústavní peněžní poukázky. Prodej alkoholických nápojů byl zakázán.

Všichni odsouzení byli po přijetí do NVÚ umístěni na nástupní oddělení, kde setrvali 3 až 28 dní a nejdéle 2 měsíce s přihlédnutím k délce uloženého trestu. Zde byli seznamováni s účelem výkonu trestu, právy a povinnostmi dle ústavního řádu a prošli základním školením technického minima a školením bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, a to podle předpokládaného pracovního zařazení. Specialisté NVÚ (sociální pracovník, pedagog a psycholog) zpracovávali na odsouzené sociální anamnézu, pedagogicko-psychologickou charakteristiku a návrh výchovných opatření (reedukační list). V průběhu pobytu na nástupním oddělení byli zařazováni na práci nevyžadující zvláštního zaškolení. O zařazení odsouzeného do příslušného kolektivu vedeného vychovatelem, realizaci výchovných opatření a pracovním zařazení (s přihlédnutím ke zdravotní klasifikaci, vzdělání a povolání) rozhodovala zařazovací komise, které předsedal náčelník oddělení NVČ. Na základě rozhodnutí soudu o výkonu ústavní protialkoholní ochranné léčby byli odsouzení zařazováni do výchovného kolektivu SPOL. O změně zařazení do NVS nebo podmíněném propuštění z výkonu trestu rozhodoval na návrh náčelníka NVÚ příslušný soud v místě dislokace ústavu. K dodržování stanoveného pořádku a kázně byli všichni odsouzení povinni zachovávat ústavní řád, vydaný náčelníkem NVÚ a schválený správou SNV ČSR. Ve všech prostorách museli udržovat čistotu a pořádek, dodržovat časový rozvrh dne, zásady organizovaného pohybu po ústavu, plnit individuální výchovný program a ve styku s příslušníky SNV zdravit (sejmutím čepice) a podávat hlášení stanoveným způsobem (hlásit se jako odsouzený s uvedením jména a příjmení), strpět osobní prohlídku a prohlídku osobních věcí. Výslovně jim bylo zakázáno navazovat styky s civilními osobami na pracovišti k získávání neoprávněných výhod, kouření v místech, kde to nebylo povoleno, hrát hazardní hry (karty, aj.), způsobovat si újmu na zdraví včetně držení hladovky, požívat alkohol nebo drogy a nechat se tetovat. V oblasti pracovní výchovy byli všichni odsouzení povinni vykonávat přidělenou práci, plnit stanovené výkonové normy, dodržovat stanovenou pracovní dobu včetně přestávek, dodržovat stanovené technologické postupy, zásady ochrany bezpečnosti a zdraví při práci a aktivně přistupovat ke zvyšování pracovní kvalifikace a podílet se na organizovaném pracovním soutěžení o titul „Vzorný pracovník“ a „Brigáda vzorné práce“ a uzavírání pracovních závazků. V oblasti kulturně výchovné práce (KVP) byli všichni odsouzení povinni zúčastňovat se všech plánovaných akcí, prováděných vychovatelem, specialisty nebo externími lektory. Zejména se jednalo o účast na provádění přehledu tisku, politických aktualit, občanské nauky, kurzů základního všeobecného a odborného vzdělávání v terapeutických skupinách (skupinovém poradenství a sociálním výcviku) a v zájmových kroužcích (kulturních a sportovních). K zajišťování NVČ vypomáhala vychovateli samospráva odsouzených, která zahrnovala skupinu kázně a pořádku, pracovní výchovy a KVP.

Časový rozvrh upravoval činnost odsouzených v pracovních dnech následovně: budíček, rozcvička v 04,30-04,45 hodin, snídaně v 04,45-05,00 hodin, úklid a osobní hygiena v 05,00-05,20 hodin, doprava do zaměstnání v 05,20-06,00 hodin, zaměstnání od 06,00 do 14,30 hodin (30 minut na oběd), doprava

ze zaměstnání, osobní hygiena v 14,30-15,30 hodin, vycházka v 15,30-16,30 hodin, akce KVP v 16,30-18,00 hodin, osobní volno v 18,00-18,30 hodin, večeře, osobní hygiena v 18,30-19,30 hodin, sledování televizních novin v 19,30-20,00 hodin, osobní hygiena, příprava na večerku ve 20,00-20,30 hodin, večerka, noční klid od 20,30 do 04,30 hodin. Ve dnech pracovního volna a pracovního klidu byly konány akce KVP zpravidla v dopoledních hodinách a odpoledne bylo věnováno povolené činnosti v rámci osobního volna. K aktivnímu a iniciativnímu plnění individuálního výchovného programu byli odsouzení motivováni udělováním těchto kázeňských odměn: pochvala, mimořádné povolení dopisu, mimořádné povolení návštěvy, mimořádné povolení balíčku, zvýšení kapesného, peněžitá nebo věcná odměna a přerušení výkonu trestu až do 15 dnů. Za porušování stanovených povinností byli trestáni ukládáním následujících kázeňských trestů: důtka, omezení účasti na zájmové činnosti až na 3 měsíce, snížení kapesného až do 3 měsíců, zákaz přijetí balíčku, umístění do uzavřeného oddělení v mimopracovní době až na 30 dnů, celodenní umístění do uzavřeného oddělení až na 30 dnů, umístění do samovazby až na 30 dnů a umístění do zvláštního oddělení. Úplnou kázeňskou pravomoc měl náčelník NVÚ a odstupňovaně omezenou náčelník NVČ, velitel oddílu a vychovatel. Proti druhu a výši uloženého kázeňského trestu nebylo přípustné odvolání. K překonání fyzického odporu odsouzeného bylo možno použít obdobné donucovací prostředky jako u obviněných s tím, že zákonnost jejich použití měla být prověřována náčelníkem NVÚ a příslušným dozorovým prokurátorem. Zneužití těchto prostředků bylo podle závažnosti případu řešeno kázeňsky v pravomoci náčelníka NVÚ nebo předáno příslušnému vojenskému obvodovému prokurátorovi. Odsouzení mohli k uplatnění a ochraně svých práv podávat stížnosti těmto orgánům: funkcionářům NVÚ, prokurátorovi, správě SNV ČSR, správě SNV SSR, ministerstvům spravedlnosti ČSR a SSR, předsednictvům vlád ČSR a SSR, Kanceláři prezidenta republiky, České národní radě, Slovenské národní radě, Federálnímu shromáždění, Sněmovně lidu a Sněmovně národů.

Zvláštnosti výkonu trestu v I. NVS spočívaly především v tom, že odsouzení nebyli uzamykáni na ložnicích ani v ubytovacím objektu a měli v rozsahu stanoveném ústavním řádem povolen pohyb v určeném prostoru. Pracovali převážně na pracovištích mimo ústav, která nebyla oplocena a střežena. V roce 1977 vykonávali práce pro následující hospodářské organizace a státní instituce: Pozemní stavby Plzeň (Třebešín), Bytostav Ostrava, Pozemní stavby Karlovy Vary, Stavební výroba Federálního ministerstva vnitra (FMV), Obvodní národní výbor (ONV) Praha 4, generální prokuratura a soudy v Praze, NVÚ – vlastní výrobní provoz a vnitřní provoz. Celkem bylo pracovně zařazeno 290 mužů. V roce 1987 pracovali odsouzení na pracovištích těchto organizací a institucí: Závody průmyslové automatizace, n.p. Košíře, Montované stavby, n.p. Praha, Pozemní stavby, n.p. Karlovy Vary, Pozemní stavby, n.p. Hradec Králové, Stavební výroba FMV, ONV Praha 4, NVÚ – vlastní výrobní provoz, vnitřní provoz, pracoviště vlastní investiční výstavby a generálních oprav, tiskárna SNV, projekční kancelář SNV, Ústřední automobilní opravny SNV a písárna k přepisování rozsudků a rozhodnutí pražských soudů,

zejména Městského soudu v Praze. Celkem bylo pracovně zařazeno 432 mužů a 35 žen I. NVS.

Návštěvy rodinných příslušníků byly povolovány jednou za 3 měsíce ve vymezeném prostoru v trvání nejméně jedné hodiny a bez přímého dozoru příslušníka SNV. Odsouzenému mohl být při návštěvě povolen občanský oděv. Zpravidla při návštěvě docházelo k přijetí balíčku s povolenými věcmi do hmotnosti 3 kg. Jednou týdně mohl odsouzený odeslat příslušníkům své rodiny jeden dopis.

K prohloubení výchovného vlivu výkonu trestu byla zřízena v objektu n.p. Praga v Osadní ulici č.10 v Praze 7 - Holešovicích *Pobočka pro odsouzené za trestné činy spáchané z nedbalosti* (NTČ). Již v prvním týdnu po zahájení činnosti zde bylo umístěno 30 odsouzených s průměrnou délkou trestu 22 měsíců. Většina z nich pracovala v dílně při výrobě součástek pro převodovky spalovacích motorů ve třísměnném provozu. Menší část odsouzených prováděla výkopové práce na staveništi bytovek SNV v Praze 4 - Lhotce. Pracoviště nebyla střežena a v případě potřeby se tam odsouzení přepravovali sami veřejnou hromadnou dopravou. Dále se značnou měrou podíleli na rekonstrukci objektu pobočky, kde byla časem zprovozněna kuchyně, prádelna, sušárna, žehlírna a malý bufet s občerstvením. Měsíční výdělek se pohyboval kolem 2.500,- Kč a výše kapesného, které bylo vypláceno ve státní měně, dosahovala až 1.000,- Kč měsíčně. Nákupy podle konkrétních požadavků obstarával určený odsouzený. Nákup alkoholických nápojů byl zakázán, jejich případné požití se přísně kázeňsky postihovalo a bylo zpravidla důvodem k přemístění odsouzeného z pobočky do NVÚ. Po pracovní době byly odsouzeným povolovány společné vycházky za sportem a kulturou ve vymezeném teritoriu městské části Praha 7. Kromě toho se odsouzení věnovali činnosti v zájmových kroužcích (hudebním, výtvarném, akvaristickém, kutilském, šachovém a sportovním) a týdně byly konány přednášky z občanské nauky. Návštěvy rodinných příslušníků byly povolovány každý měsíc a odsouzení je mohli přijímat v objektu pobočky nebo opustit objekt až na 48 hodin. Ve většině případů byli odsouzení podmíněně propouštěni po vykonání poloviny uloženého trestu.

Zvláštnosti výkonu trestu odsouzených ve II. NVS spočívaly ve větším omezení v porovnání s úpravou výkonu trestu v I. NVS. Odsouzení byli zásadně uzamykáni v objektech a odděleních a v případě potřeby mohli být uzamčeni i na ložnicích. Jejich pohyb po NVÚ byl prováděn pouze organizovaně a pod přímým dohledem příslušníka SNV (referenta režimu nebo vychovatele). Odsouzení pracovali na pracovištích uvnitř ústavu nebo mimo ústav a též na neoplocených pracovištích, která však byla střežena. V roce 1966 vzniklo výrobní středisko ministerstva vnitra – MIVEX, které zaměstnávalo odsouzené výrobou botníků, ozdobných šroubků, žlabových háků, okapových spon, okapových žlabů, kramlí, krmítek pro králíky, kontejnerů, palet kovových regálů a kovových podnoží. V roce 1969 bylo vyčleněno 300 odsouzených pro výrobu MIVEX a 500 odsouzených pro Stavební výrobu FMV. Dalších 190 odsouzených bylo určeno pro výrobní potřeby VI. (spojovací) správy FMV a Automobilových závodů, n.p. Mladá Boleslav. V roce 1977 byli převážně zařazeni na pracovišti Stavební výroby FMV a dále ve výrobním provozu

(zámečnické výrobě a tiskárně) a vnitřním provozu NVÚ. Celkem bylo pracovně zařazeno 850 odsouzených mužů II. NVS. V roce 1987 byli většinou zařazeni ve vlastním výrobním provozu a vnitřním provozu NVÚ a v menší míře na vnějších pracovištích pro hospodářskou organizaci Výstavba kamenouhelných dolů, k.p. Kladno. Celkem bylo pracovně zařazeno 615 odsouzených II. NVS. Vychovatel mohl povolit vybraným odsouzeným provádění zájmové tělovýchovy v době vycházky. Rovněž mohl povolit odsouzenému držení „vhodných" rodinných fotografií a knih. Odsouzeného mohli navštívit příslušníci jeho rodiny jednou za 6 měsíců. Návštěva byla prováděna v návštěvní místnosti za přítomnosti příslušníka SNV a trvala 1 hodinu. Odsouzený mohl přijmout balíček s povolenými věcmi do hmotnosti 1 kg buď při návštěvě nebo formou poštovní zásilky. V rámci korespondence s rodinnými příslušníky mohl odeslat jednou za 14 dnů jeden dopis na jednu ze dvou nahlášených adres. Odsouzení se závažnými sociálními problémy s trestem nad 5 let byli zařazováni v rozmezí 3 až 6 měsíců před ukončením trestu do předpropouštěcího oddělení, kde ji byla poskytnuta potřebná odborná pomoc.[64]

Vězeňský personál

K zajištění úkolů ve vězeňství v souladu s novým zákonem o výkonu trestu odnětí svobody vznikl roce 1965 Sbor nápravné výchovy (SNV), který měl postavení vojensky organizovaného ozbrojeného sboru, podřízeného ministru vnitra a od roku 1969 ministru spravedlnosti České socialistické republiky (ČSR). V souvislosti s plněním nových úkolů, zejména na úseku nápravně výchovné činnosti došlo k přehodnocení početního stavu a složení příslušníků SNV, zařazených k výkonu služby. Na základě kádrového rozkazu náčelníka útvaru Jaroslava Koláře ze dne 1.12.1966 byl stanoven početní stav a složení jednotlivých oddělení a jmenováni jejich náčelníci. Pro nově zřízené oddělení nápravně výchovné činnosti (NVČ) bylo stanoveno celkem 64 funkcí, z toho 3 funkce pedagoga, 25 funkcí vychovatele a 33 funkcí referenta režimu k výkonu dozorčí služby. Náčelníkem tohoto oddělení

---

[64] Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon ze dne 29. listopadu 1961, §§ 39a, 41, 62.
Zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, §§ 1-6, 11, 13-20, 23, 25-28, 30, 31, 35, 36, 42-44, 61a-63a, 72a.
KDH, neuspořádáno, *Řád výkonu trestu odnětí svobody v nápravně výchovných ústavech* – RMV č. 32/1965, v úplném znění RMS.č. 17/1973, čl. 2, 12, 14-17, 30, 33-36, 39-50, 102.
Tamtéž, *Služební předpis SNV ČSR, Týl – 1*, Vystrojování obviněných a odsouzených, Praha 1980.
AVS, f. SSNV, *Porady štábu náčelníka správy SNV 1967-1969*, Informativní zpráva o složení vězňů k 1.1.1967, č.j. SNV-006/405-67, Příloha : Výsledky a činnost výrobního střediska MV Praha 4, s. 1.
Tamtéž, *Plány SNV 1969*, Harmonogram k realizaci materiálu o pracovní činnosti odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody ze dne 10.3.1969, s. 2.
KDH, neuspořádáno, Plán bilance pracovních sil z řad odsouzených pro rok 1977 v jednotlivých rezortech národního hospodářství a útvarech SNV ČSR, č.j. SSNV 02557/2500-76, s. 31.
AVS, Bilance pracovních sil z řad odsouzených na rok 1988, č.j. SSNV – 02479/25025-87, s. 29.
Jiří MASTEJ a kol., *Diferencovaný výkon trestu odnětí svobody v ČSR*, Správa Sboru nápravné výchovy ČSR, Praha 1988, s. 17-21 a příloha č.7.
Libuše DRŠKOVÁ, *První pětiletka*, in: časopis Zpravodaj SNV, prosinec 1981, s. 10-13.
Vojtěch SUDA, *Vlastní výrobní provozy v SNV*, in: časopis Zpravodaj SNV, červen 1988, s. 25.

byl jmenován Karel Šašek a prvními pedagogy se stali Jaroslav Heim, Vladimír Jaroš a Vladimír Mocek. Náčelníkem oddělení ostrahy byl jmenován Jan Vršecký a náčelníkem zvláštního nemocničního oddělení v Bohnicích Vojtěch Zamykal. K zajištění výkonu vazby bylo stanoveno 6 funkčních míst, z toho 1 psycholog věznice, 1 vychovatel a 2 referenti režimu. Náčelníkem věznice (vazební) byl jmenován Rudolf Říha a prvním psychologem věznice se stala PhDr. Helena Čápová.

V průběhu 70. let dochází k výrazným změnám v početním stavu a funkční skladbě personálu. Funkci náčelníka útvaru postupně vykonávali JUDr. Stanislav Výborný a Jan Bárta. Ve druhé polovině 70 let je zřízena funkce zástupce náčelníka útvaru (ZNÚ) pro věci služební, ZNÚ pro věci politické, ZNÚ pro ekonomiku. Dále jsou zřizovány příslušné funkce v rámci oddělení ochrany a obrany k zajištění agenturně operativní činnosti mezi odsouzenými (k zajištění této činnosti vzniklo později samostatné oddělení vnitřní ochrany). Z celkového počtu 435 příslušníků útvaru bylo k 1.1.1977 plánováno 20 tabulkových míst pro vnitřní oddělení, 67 míst pro oddělení NVČ (včetně 4 míst k pozdějšímu zřízení pobočky pro NTČ, 145 míst pro oddělení ochrany a obrany, 66 míst pro týlové oddělení, 22 míst pro finanční oddělení, 14 míst pro výrobní oddělení, 79 míst pro věznici, 4 místa pro SPOL a 18 míst pro zdravotnické středisko. V roce 1977 vykonával funkci náčelníka útvaru Vladislav Pátek a jeho nejbližšími spolupracovníky ve vedení útvaru byli jeho 3 zástupci a předseda Celoútvarového výboru (CÚV) KSČ. Funkci náčelníka oddělení NVČ vykonával Petr Pitro, funkci náčelníka pobočky pro NTČ PhDr. Jiří Mastej, funkci náčelníka oddělení ochrany a obrany Vlastislav Jordán a funkci náčelníka nemocnice MUDr. Jitřenka Bartoňová. V roce 1984 se celkový stav personálu snížil až na 362 tabulkových míst avšak do roku 1989 opět vzrostl na 436 tabulkových míst. K přechodnému snížení počtu tabulkových míst docházelo především z důvodu jejich dlouhodobého nenaplnění pro malý zájem uchazečů (zejména žijících na území Prahy) o službu v SNV.

Ve druhé polovině 80. let vykonával funkci náčelníka útvaru František Chlupáč, náčelníkem oddělení NVČ byl JUDr. Emil Parízek, náčelníkem pobočky pro NTČ Pavel Vlasák, náčelníkem ochrany a obrany Vlastislav Jordán a funkci náčelníka nemocnice vykonávala MUDr. Eva Kořísková. Na oddělení NVČ v pobočce pro NTČ a oddělení SPOL dlouhodobě působili pedagogové PhDr. Milada Vimrová, PhDr. Blanka Gračková a PhDr. Lubor Burda, psychologové PhDr. Vlasta Makariusová, PhDr. Milena Štruncová, PhDr. Jiří Mastej a PhDr. Jan Maršálek, dále terapeut PhDr. Jiří Štraub, sociální pracovnice Marta Satrapová a Oldřiška Součková. Tito specialisté se podíleli na zpracovávání výchovných (reedukačních) programů a ve spolupráci s vychovateli organizovali a prováděli akce KVP se zaměřením na vzdělávání a zájmovou činnost. V součinnosti s externími odborníky (psychiatry, psychology a lékaři) se podíleli na aplikaci léčebně výchovných (terapeutických) metod.

V letech 1965 – 1989 procházeli všichni noví příslušníci SNV povinným školením ve výcvikovém středisku MV, které bylo zaměřeno na politickou, služební, vojenskou a tělesnou přípravu. Od roku 1970 byli vysíláni do nástupních kurzů

Střední odborné školy (SOŠ) SNV, která byla zřízena v Ostrově nad Ohří a později přemístěna do Brna. K naplňování kvalifikačního požadavku všeobecného a odborného vzdělání mohli příslušníci SNV dále absolvovat 4letou SOŠ SNV, která byla ukončena maturitní zkouškou. Maturanti si mohli zvolit další odbornou přípravu v 18. měsíčním kurzu se zaměřením na právní a pedagogicko-psychologickou problematiku výkonu trestu odnětí svobody. Pro pedagogy a psychology NVÚ bylo organizováno postgraduální studium pod záštitou pedagogické fakulty a filosofické fakulty UK v Praze. Zřízení katedry penologie na Vysoké škole SNB v Praze umožnilo maturantům získat právnické vzdělání, aplikované za problematiku vězeňství (penitenciární problematiku). Krátkodobé odborné kurzy k používání diagnostických a terapeutických metod pro specialisty NVÚ pořádal Výzkumný ustav penologický SNV. Ve druhé polovině 80. let byli všichni příslušníci SNV ve funkci s plánovanou důstojnickou hodností povinni složit důstojnickou zkoušku před komisí, kterou jmenoval náčelník správy SNV ČSR.

Všichni příslušníci SNV vykonávali službu v předepsaném služebním stejnokroji olivové barvy a tmavě červenými nárameníky s hodnostním označením, které odpovídalo praporčickým a důstojnickým hodnostem, používaným ve Sboru národní bezpečnosti a Československé lidové armádě. Čepice (brigadýrka) stejné barvy se smaltovaným malým státním znakem byla koncem 80. let doplněna tmavočerveným okolkem a zlatavou podložkou pod čepicový odznak. Příslušnice SNV používaly obdobný stejnokroj s kalhotami nebo sukní a čepici (tzv. letušku) se stejným čepicovým odznakem. Při výkonu dozorčí služby uvnitř NVÚ byli příslušníci vyzbrojeni donucovacími prostředky (služebním obuškem, slzotvorným prostředkem, pouty a předváděcími řetízky) a při výkonu strážní a eskortní služby též střelnými zbraněmi (pistolí a samopalem s předepsaným množstvím ostrých nábojů). Pro zvláštní účely byl ve výzbroji též lehký kulomet. [65]

[65] ABS, f. A 6/5 – Organizační a vnitřní správa FMV, *Rozkazy ministra vnitra 1959-1968*. RMV č. 23/1965 o zřízení Sboru nápravné výchovy ze dne 15. července 1965.
NA Praha, f. SSNV, *Kádrové rozkazy ÚSNV č. 2 Praha 1966*, Kádrový rozkaz náčelníka Útvaru sboru nápravné výchovy MV Praha 4 č.52/1966 ze dne 24. listopadu 1966.
Tamtéž, *Kádrové rozkazy ÚSNV č. 2 Praha 1977-1985*.
Tamtéž, Ú SNV č. 2 Praha, *Zápisy ze štábu NÚ – 1977*, Zápis ze společného štábu náčelníka útvaru a členů CÚV KSČ.SSM ze dne 27. ledna 1977.
Aleš KÝR, *Vězeňský personál*, in: Způsoby zacházení s vězni v ČSR v letech 1945-1955, Opava 2002, s. 78.
Týž, *Kontinuita a diskontinuita tradic vzdělávacího procesu (1852-1989*), in: Pamětní almanach Institutu vzdělávání VS ČR ve Stráži pod Ralskem – příloha časopisu České vězeňství č. 6/2006, s. 9-12.
KDH, neuspořádáno, *Služební předpis SNV ČSR. Týl – 2*, Stejnokroje příslušníků SNV a zásady jejich nošení, Praha 1974 a 1988.

Hřiště pro odsouzené (foto: Kabinet dokumentace a historie VS ČR)

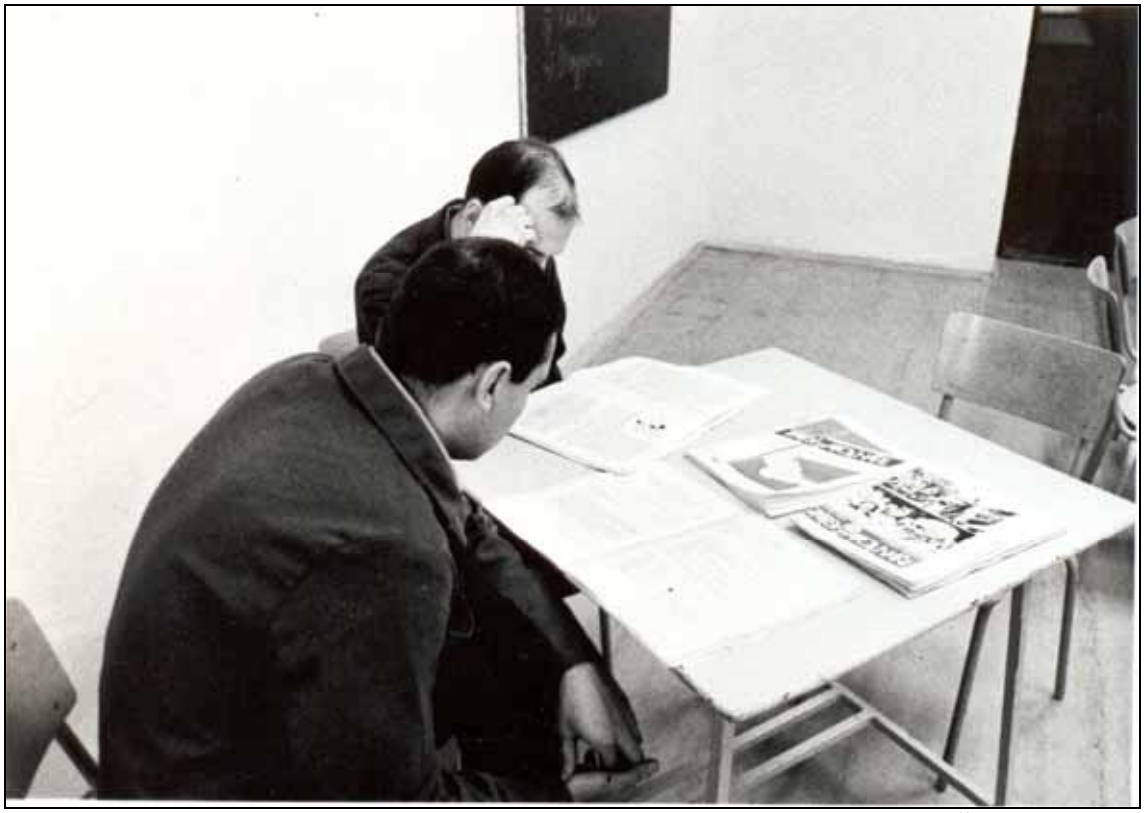

Kulturní místnost pro odsouzené (foto: Kabinet dokumentace a historie VS ČR)

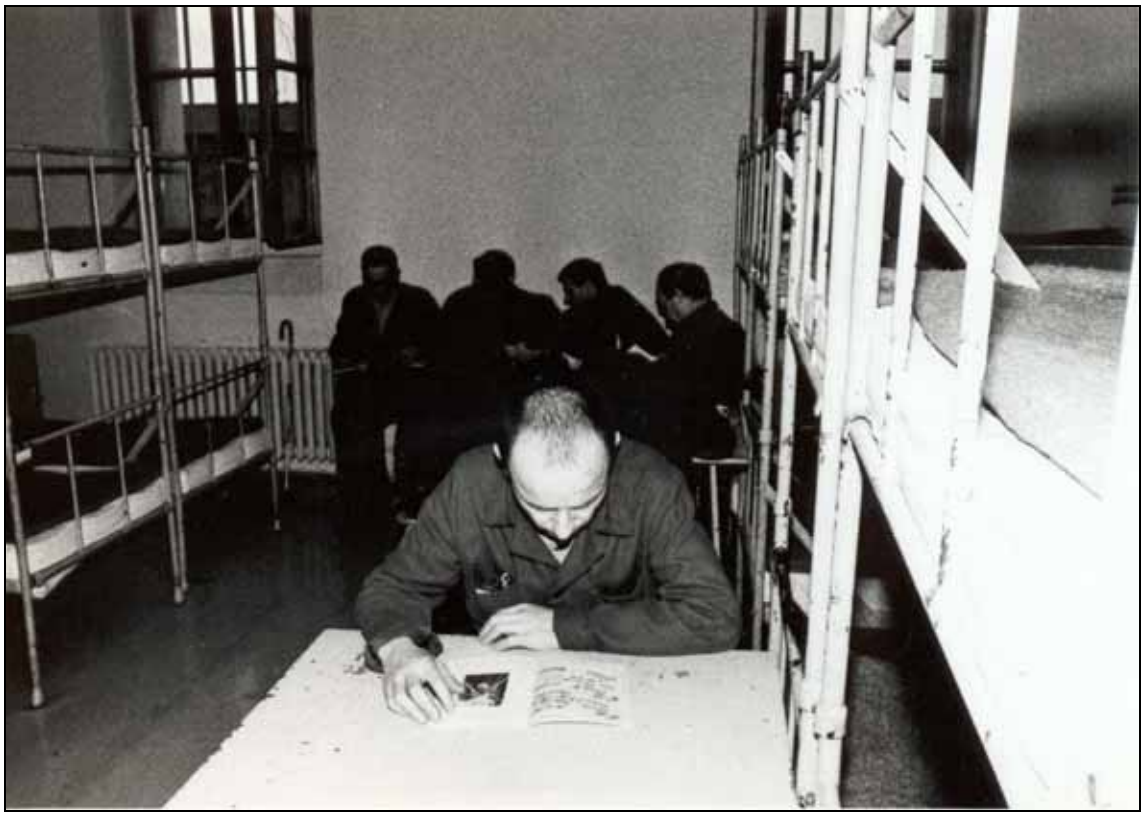

Ložnice odsouzených (foto: Kabinet dokumentace a historie VS ČR)

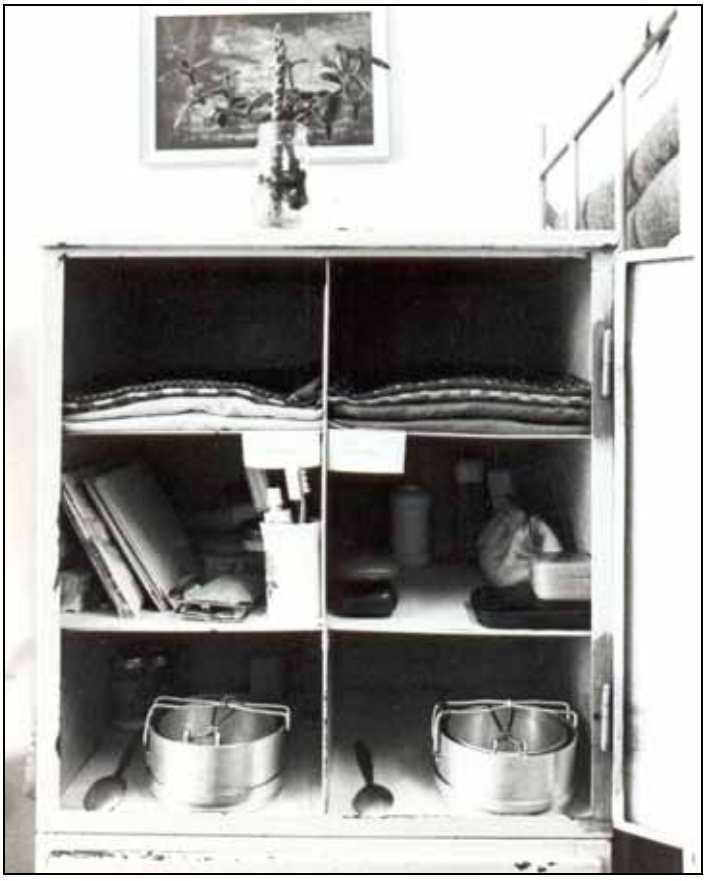

Ukládání osobních věcí na ložnici (foto: Kabinet dokumentace a historie VS ČR)

Terapeutická skupina SPOL (foto: Kabinet dokumentace a historie VS ČR)

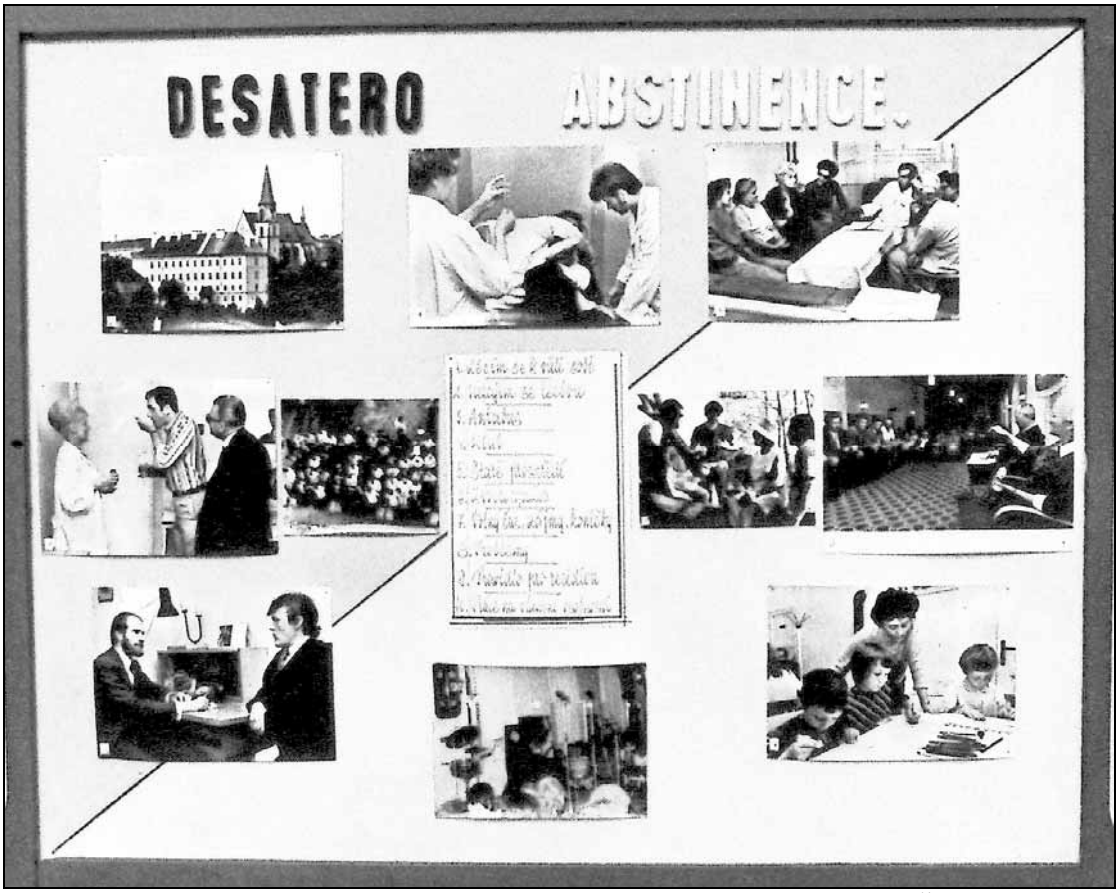

Nástěnka na oddělení SPOL (foto: Kabinet dokumentace a historie VS ČR)

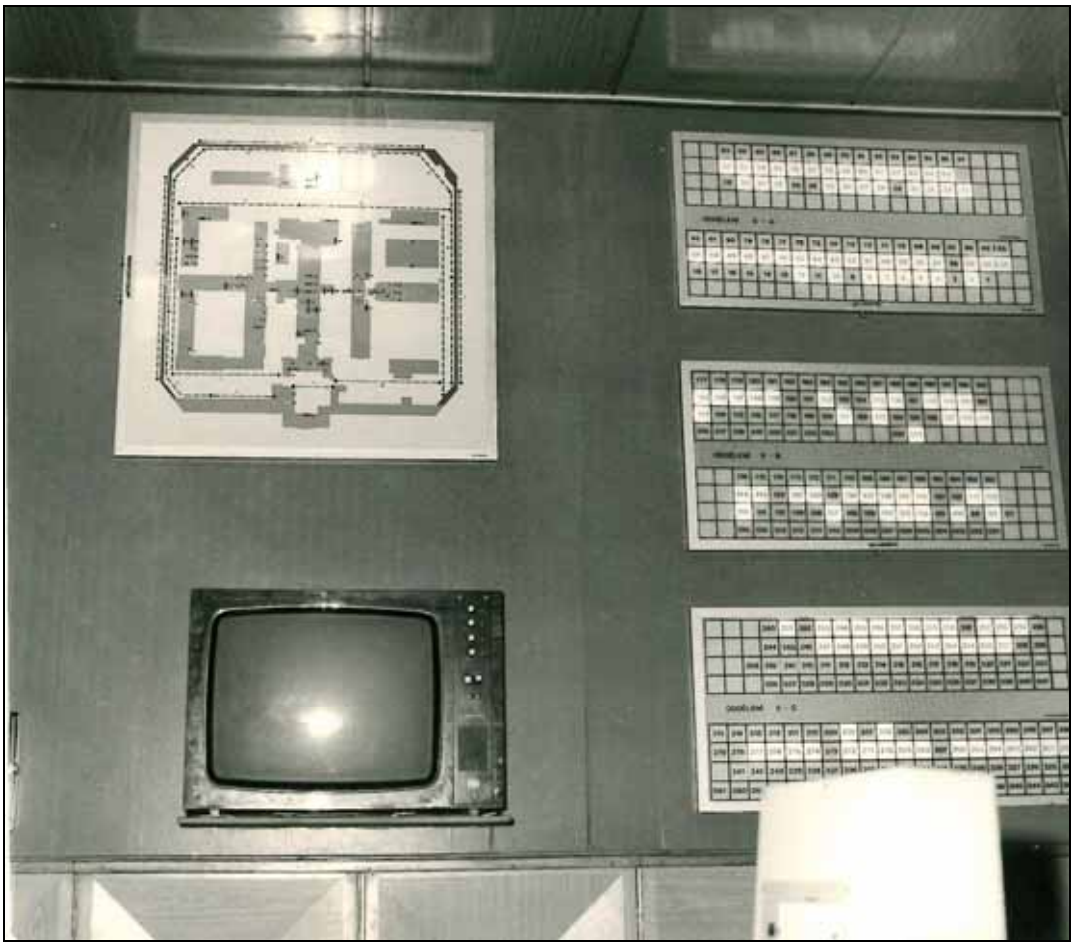

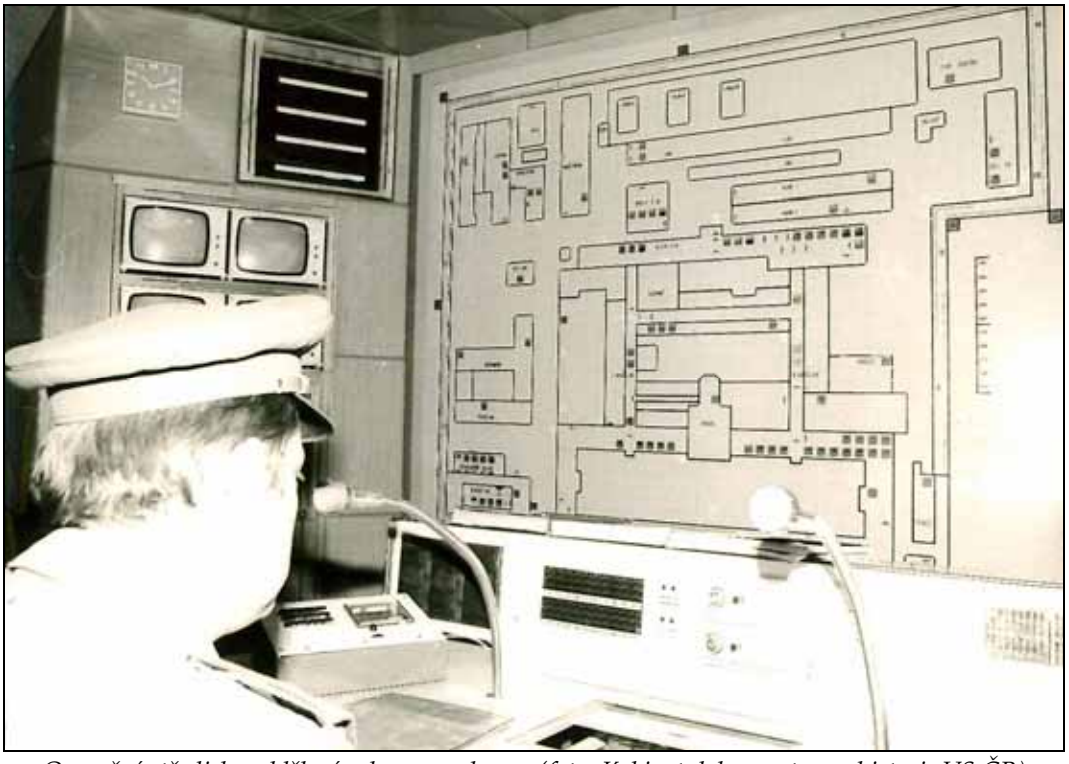

Operační středisko oddělení ochrany a obrany (foto: Kabinet dokumentace a historie VS ČR)

Rozdílení strážní směny (foto: Kabinet dokumentace a historie VS ČR)

Výkon strážní služby (foto: Kabinet dokumentace a historie VS ČR)

Věznice v duchu nové koncepce českého vězeňství (1990-1993)

Objekt věznice, jeho využití a úpravy

Politické a společenské změny v roce 1989, které se promítly do činnosti vězeňství, si vyžádaly i plnění úkolů věznice v nových podmínkách. Podle nové koncepce českého vězeňství, zpracované se zřetelem na plnění Evropských vězeňských pravidel a poučení z vlastních tradic, se prosadilo využití věznice především pro výkon vazby ve standardním a zmírněném režimu s možností výkonu trestu. V této souvislosti byl nový název **Ústav pro výkon trestu Praha Pankrác** změněn na **Ústav pro výkon vazby Praha Pankrác,** ale používal se i název **Věznice č. 2 Praha** a v souvislosti se zaměstnanci (příslušníky SNV) též **Útvar SNV č. 2 Praha.**

K výkonu vazby byla vytvořena ubytovací kapacita pro 648 obviněných dospělých a mladistvých mužů, z toho pro 154 obviněných v standardní (tzv. pevné) vazbě a 494 obviněných ve zmírněné (tzv. volné) vazbě s tím, že mladiství byli umístěni odděleně od dospělých. K výkonu trestu odnětí svobody byla vyčleněna kapacita pro 310 odsouzených mužů, zařazených do I. a II. NVS a odsouzených cizinců všech tří NVS. Léčebně výchovné zacházení s odsouzenými se soudem nařízenou protialkoholní léčbou v oddělení SPOL bylo ukončeno. Do vězeňské nemocnice byli přijímáni k léčbě obvinění i odsouzení muži, ženy a mladiství. Rovněž ve zvláštním nemocničním oddělení PL Bohnice byli přijímáni k psychiatrickému vyšetření a léčbě všichni obvinění a odsouzení, ale v roce 1991 byla snížena kapacita pouze na 22 míst. Na základě nového zákona o výkonu trestu odnětí svobody, vydaného v roce 1993, který mimo jiné upravil i názvy vězeňských zařízení, došlo k přejmenování věznice na **Vazební věznici Praha Pankrác**.[66]

Rozsah a význam stavebních úprav a oprav objektu věznice byl ve srovnání s předchozím obdobím znatelně menší. V letech 1990-1991 byly zřízeny vycházkové boxy a uskutečnila se rekonstrukce střešního pláště kulturního sálu. V letech 1992-1993 byla provedena rekonstrukce elektroinstalace v operačním sále nemocnice, došlo ke zřízení pracoviště projekce a kanceláře stavebně ubytovací služby, k rekonstrukci motorové brány a strážní věže č. 2. V roce 1993 byla zahájena výstavba nové vězeňské nemocnice vedle původního objektu, která se stala jednou

[66] Aleš KÝR, *Vývoj situace ve vězeňství po 17. listopadu 1989*, in: časopis Historická penologie č. 3/2005, s. 1-3.
KDH, neuspořádáno, *Evropská vězeňská pravidla*, Doporučení č. R (87) 3, Strasbourg 1991.
Tamtéž, *Koncepce rozvoje vězeňství v ČR*, příloha časopisu České vězeňství č. 1/1998.
Tamtéž, *Profilace vězeňských zařízení v České republice,* Ministerstvo spravedlnosti ČR, ředitelství SNV ČR, odbor výkonu trestu, Praha , květen 1992, s. 4 a 6.
Tamtéž, Podklady pro přípravu publikace „Vězeňství v České republice" z roku 1992, s. 77- 78.
AVS, f. SSNV, sv. PL Praha – Bohnice, Podklady pro členy komise pro vězeňství ČNR na výjezdní zasedání komise dne.31.5.1991.v pavilónu č. 17 PL Bohnice, č.j. IV Spr 42/91 ze dne 22.5.1991 s. 2.

z nejvýznamnějších investičních akcí nejen v rámci věznice, ale i celé Vězeňské služby ČR.[67]

Složení vězňů a početní stav

Vývoj ve složení a početním stavu vězňů výrazně ovlivnila amnestie u příležitosti zvolení Václava Havla prezidentem republiky, vyhlášená dne 1.1.1990. Jednalo se o amnestii v nebývalém rozsahu, která zahrnovala nejen odsouzené I. NVS, jak tomu bylo dříve, ale fakticky se týkala odsouzených všech NVS i obviněných. K uvedenému datu se ve věznici nacházelo celkem 287 odsouzených, z toho 286 mužů (80 ods. v I. NVS, 171 ods. ve II. NVS, 26 ods. ve III. NVS a 9 mladistvých) a 1 žena ve II. NVS. Řada amnestovaných odsouzených však nevyužila příležitost k řádnému životu na svobodě a opět páchala trestnou činnost. V celkovém nárůstu kriminality se zvýšily i počty tzv. prvopachatelů a tyto okolnosti ovlivnily četnost nástupů do trestu odnětí svobody i výkonu vazby. V průběhu roku 1990 nastoupilo do věznice k výkonu trestu celkem 696 odsouzených, z toho 688 mužů a 8 žen a během roku 1991 bylo zaznamenáno 1180 nástupů, z toho 1177 mužů a 3 ženy. Většina těchto odsouzených byla eskortami rozmístěna k výkonu trestu do příslušných věznic a k 1.1.1992 činil celkový počet odsouzených v pankrácké věznici 360 mužů, z toho 144 ve výkonu trestu I. NVS, 190 ve výkonu trestu II. NVS, 18 ve výkonu trestu III. NVS a 8 mladistvých. V roce 1992 činil průměrný stav 1113 vězňů, z toho 776 obviněných a 337 odsouzených. Vazba obviněných dospělých mužů byla zabezpečována pro Vojenský obvodový soud Praha, Vyšší vojenský soud Praha a Nejvyšší soud ČR – vojenské kolegium. Nástupy do výkonu trestu z civilního života se uskutečňovaly pro muže z obvodu Městského soudu v Praze a Krajského soudu v Praze. Ke dni 31.12.1993 dosáhl celkový počet 1171 vězňů, z toho 872 obviněných (813 mužů, 49 mladistvých mužů a 10 žen) a 299 odsouzených včetně 10 cizích státních příslušníků (v I. NVS 185 mužů, ve II. NVS 103 mužů a 1 žena, ve III. NVS 7 mužů a 3 mladiství muži).[68]

Zacházení s vězni

Zánik totalitního režimu v Československé socialistické republice (ČSSR) koncem roku 1989 vytvořil příznivé politické a společenské podmínky k postupnému odstraňování důsledků deformačního vlivu politické normalizace na vězeňství. Opatření k humanizaci výkonu vazby a trestu odnětí svobody v duchu Evropských

---

[67] VV Praha Pankrác, archiv referátu investic a správy nemovitostí, sv. 002, 004, 007, 019, 024, 032, 049.

[68] Aleš KÝR, *Vývoj situace ve vězeňství po 17. listopadu 1989*, in: časopis Historická penologie č. 3/2005, s. 1-3.

KDH, neuspořádáno, *Výroční zpráva o stavu a vývojových tendencích ve složení obviněných a odsouzených na území ČR v roce 1990*, příloha č. 14 a 15.

Tamtéž, *Výroční zpráva o stavu a vývojových tendencích ve složení obviněných a odsouzených na území ČR v roce 1991*, příloha č. 14 a 15.

Tamtéž, *Ročenka Vězeňské služby České republiky za rok 1992*, Praha, březen 1993, s. 14, 18, *Ročenka Vězeňské služby České republiky za rok 1993*, Praha, květen 1994, s. 18, 21.

vězeňských pravidel se stala podstatnou součástí nové koncepce českého vězeňství, zpracované v letech 1991-1992. Na jejím základě vydala Česká národní rada (ČNR) v roce 1993 zákon o výkonu vazby a novelu zákona o výkonu trestu odnětí svobody.[69]

Vzhledem k celé řadě omezení ve výkonu vazby, přetrvávajících z období sovětizace československého vězeňství a používaných v období politické normalizace, bylo na základě podnětu generálního prokurátora ČSSR JUDr. Tibora Böhma přikročeno k přehodnocení dosavadních práv a povinností *obviněných*, které se promítlo do úpravy pravidel vnitřního pořádku ve věznici. Ubytování obviněných bylo umožněno samostatně nebo zásadně po dvou na jedné cele s tím, že bude zajištěna minimální ubytovací plocha 3,5 m^2 na 1 obviněného. Při rozmísťování obviněných se mělo přihlížet též k věku, zaměstnání, mravní úrovni a životním návykům, zejména oddělovat kuřáky od nekuřáků. Cely byly vybaveny potřebným počtem lůžek – nebylo přípustné jejich nahrazování matracemi a splachovací záchody musely být odděleny neprůhlednou zástěnou. Úpravu vlasů (stříhání) a vousů bylo možno provádět jen se souhlasem obviněného. Bylo povoleno používání vlastního oděvu, prádla a obuvi s podmínkou hygienické nezávadnosti a pravidelné výměny. Interval ke koupání byl stanoven nejméně jednou týdně, u žen a mladistvých nejméně dvakrát týdně, u těhotných žen a žen v době menstruace každý den. Denní vycházky s možností tělesného cvičení se staly právem obviněného a nikoliv jeho povinností. Odpočinek na lůžku byl povolen i v průběhu dne s výjimkou samovazby. Podle rozhodnutí lékaře byla zajišťována odpovídající dietní strava. Nákup potravin a dalších potřeb v prodejně věznice byl zajišťován nejméně jednou týdně se zřetelem na finanční prostředky obviněných. Korespondence obviněných přestala být omezována, pokud se jednalo o četnost odesílaných dopisů. V případě tzv. koluzní vazby z důvodné obavy, že bude obviněný působit na svědky, bylo ponecháno rozhodování o korespondenci příslušnému orgánu činnému v trestním řízení. Korespondence obviněných s výborem čs. veřejnosti pro lidská práva a humanitární spolupráci, s jejich orgány a vedoucími představiteli měla být odesílána, a to i bez cenzury orgánů činných v trestním řízení. Všem obviněným byl povolován balíček o hmotnosti do 5 kg jedenkrát za měsíc a návštěvy rodinných příslušníků jednou měsíčně v trvání 15-30 minut. Návštěvy osob v koluzní vazbě byly nadále konány za přítomnosti příslušného orgánu činného v trestním řízení. Pokud obviněný požádal o návštěvu duchovního, konala se bez přítomnosti třetí osoby s výjimkou koluzních případů. Bylo povoleno držení náboženské literatury a dalších knih (nejvíce 5 knih), které nebyly k dispozici ve vězeňské knihovně. Při vstupu příslušníků SNV nebo inspekčních orgánů na celu nebylo již vyžadováno hlášení. Žádosti a stížnosti obviněných na průběh trestního řízení byly postupovány příslušným orgánům činným v trestním řízení. Do roku 1990 byla vazba vykonávána jen v uzavřených celách. Zavedením výkonu vazby se zmírněným režimem vznikl

[69] Tamtéž, *Evropská vězeňská pravidla*, Doporučení č. R (87) 3, Strasbourg 1991.
Tamtéž, *Perspektivy Vězeňské služby v České republice*, Souhrn koncepčních záměrů, Praha 1992.

ubytovací prostor se společným sociálním a kulturním zařízením, ve kterém se v určeném čase mohli obvinění volně pohybovat a stýkat. Uvedená opatření v podstatné míře legalizoval a rozšířil zákon o výkonu vazby. Upřesnil též rozsah korespondence, zasílané státním orgánům ČR za účelem právní ochrany ve výkonu vazby a stanovil, že pokud obviněný požádá, musí mu být bez zbytečného odkladu umožněna rozmluva s ředitelem věznice nebo jeho zástupcem.[70]

K prosazení požadavků na humanizaci výkonu trestu odnětí svobody, které na základě prošetřování stížností a podnětů *odsouzených* předložila komise ČNR ministryni spravedlnosti JUDr. Dagmar Burešové, byly vydány prozatímní vzorové ústavní řády s přihlédnutím ke specifickým podmínkám výkonu trestu v jednotlivých NVS. V této souvislosti došlo k rozšíření normy ubytovací plochy na 1 odsouzeného z 2,5 m^2 na 3,5 m^2 až 4 m^2. Zlepšily se podmínky k provádění osobní hygieny odsouzených umožněním koupání jednou týdně, popř. i častěji se zřetelem k vykonávané pracovní činnosti. Bylo povoleno používání vlastního spodního prádla, ponožek a sportovního úboru a obuvi při provádění zájmové tělovýchovy. Průměrné denní peněžní limity na stravování byly zvýšeny ze 7,70,- Kč na 12,70,- Kč pro nepracující odsouzené a z 12,00,-Kč na 17,50,- Kč pro pracující odsouzené. Dietní stravování bylo zabezpečeno v peněžním limitu od 15,00,- Kč do 25,00,- Kč jako v zařízeních státní zdravotní správy. Stravní dávky byly upraveny z hlediska druhů a množství potravin dle doporučených výživových dávek pro obyvatelstvo, platných na území České a Slovenské federativní republiky (ČSFR). Omezení k dopisování odsouzených I. a II. NVS bylo zrušeno a zvýšila se povolená hmotnost balíčků do 5 kg pro odsouzené I. NVS a do 4 kg pro odsouzené II. NVS. Interval k návštěvám rodinných příslušníků ze zkrátil u odsouzených I. NVS na jedenkrát za 1 měsíc, u odsouzených II. NVS na jedenkrát za 2 měsíce. Odsouzeným, kteří si řádně plnili svoje povinnosti bylo možno povolit, aby přijímali návštěvy v civilním oděvu. Při návštěvě mohli přijmout ovoce nebo zeleninu do celkové hmotnosti 5 kg , přiměřené množství oděvních součástek (spodního prádla, ponožek, aj.), hygienických prostředků, knih, popř. jiných povolených věcí, a to nad rámec stanovené hmotnosti balíčku. Bylo upuštěno od zásad vojenského vystupování při styku odsouzených s příslušníky SNV a dalšími úředními osobami, zrušena pořadová příprava a povinná rozcvička. Účast na provádění vycházek a tělovýchovy byla ponechána na dobrovolnosti odsouzeného.

V rámci pracovní výchovy byli odsouzení nadále zařazováni do práce u hospodářských organizací na základě rozhodnutí Státní plánovací komise z roku 1989. Odsouzení I. NVS pracovali pro nakladatelství SVOBODA, n.p. Praha, Pozemní a montované stavby, n.p. Praha (investiční výstavba SNV), Stavební výrobu FMV Praha, ONV Praha 4 (úklidové práce) a ve vlastním výrobním provozu

[70] Aleš KÝR, *Vývoj situace ve vězeňství po 17. listopadu 1989*, in: časopis Historická penologie č. 3/2005, s. 1-3.
NA Praha, f. SSNV, Dopis generálního prokurátora ČSSR ministryni spravedlnosti ČSR ze dne 16.3.1990 ohledně humanizace výkonu vazby, č.j. GP 140/90.
KDH, neuspořádáno, Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby ze dne 11. listopadu 1993.

a vnitřním provozu věznice (včetně projekce SNV a ústředních automobilních dílen SNV). Odsouzení II. NVS byli pracovně zařazováni u následujících organizací: Výstavba kamenouhelných dolů (VKD), k.p. Kladno (investiční výstavba SNV), PRAGA, závody K. Gottwalda, n.p. Praha, TESLA , n.p. Praha - Strašnice (pracoviště uvnitř věznice), Pozemní stavby, n.p. České Budějovice (investiční výstavba SNV), Výzkumný ústav FMV Praha, Stavební výroba FMV Praha a ve vlastním výrobním provozu a vnitřním provozu věznice (včetně tiskárny SNV). S privatizací státních podniků postupně zanikalo dosavadní zaměstnávání odsouzených u hospodářských organizací. Účast na pořádaných kulturních akcích nebyla omezována a ve stanovené době bylo umožňováno odsouzeným uspokojovat potřeby náboženského života, zejména návštěvou bohoslužeb, přijetím návštěvy duchovního a četbou náboženské literatury. Odběr denního tisku, časopisů a knih byl umožněn podle zájmů odsouzených s výjimkou tiskovin, obsahujících propagaci násilí, potlačování lidských a občanských práv, pornografii, výrobu výbušnin, jedů a omamných látek. Činnost samospráv odsouzených byla upravena se zřetelem na možnost volby jejích členů a širší pravomoc samospráv při organizování činnosti ve výkonu trestu. V oblasti ukládání a výkonu kázeňských trestů došlo ke zkrácení doby snížení kapesného na 1 měsíc, omezení délky umístění do uzavřeného oddělení (UO) a úpravě podmínek se zřetelem na náležité osvětlení, větrání a vybavení cel. Umístění do UO v mimopracovní době bylo stanoveno pro I. NVS do 10 dnů a pro II. NVS do 20 dnů. Celodenní umístění do UO a umístění do samovazby bylo stanoveno pro I. NVS do 5 dnů a pro II. NVS do 10 dnů a umístění do zvláštního oddělení pro I. NVS až na 1 měsíc a pro II. NVS až na 2 měsíce. V novele zákona o výkonu trestu odnětí svobody byla zapracována humanizační opatření a zařazování odsouzených k výkonu trestu do poboček (NTČ, MVT) a tří NVS bylo nahrazeno umísťováním do čtyř typů věznic: s dohledem, dozorem, ostrahou a zvýšenou ostrahou. Ochrana práv odsouzených byla řešena obdobným způsobem jako u obviněných.[71]

Vězeňský personál

Základem personálních změn po roce 1989 se staly prověrky odborné a morální způsobilosti příslušníků SNV. V důsledku rozhodnutí prověrkových komisí bylo uvolněno ze služebního poměru celkem 498 příslušníků SNV

[71] NA Praha, f. SSNV, *Zpráva o vývoji situace v nápravně výchovných ústavech, věznicích a Sboru nápravné výchovy České republiky* od 1.1.1990, s. 3-5.
KDH, neuspořádáno, *Rozkaz náčelníka správy SNV ČSR č. 6/1990*, kterým se vydávají prozatímní vzorové ústavní řády, ze dne 15. března 1990. Prozatímní vzorový ústavní řád pro NVÚ, ve kterém je vykonáván trest odnětí svobody v I. NVS, §§ 5-10, 16-18, 20-23, 25, 28, 40, 48, 49. Prozatímní vzorový ústavní řád pro NVÚ, ve kterém je vykonáván trest odnětí svobody ve II. NVS, §§ 5-10, 12, 16-18, 20-23, 25, 28, 40, 48, 49.
Tamtéž, *Bilance pracovní sil z řad odsouzených na rok 1990*, č.j. SSNV-02379/2505-89, Praha, říjen 1989, s. 21.
Zákon č. 294/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 59/1965 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody, ze dne 17. června 1965 ve znění pozdějších změn a doplňků.

z 29 organizačních složek tehdejšího SNV ČSR včetně Útvaru SNV č. 2 Praha. Vedle této skutečnosti ukončili služební poměr další příslušníci na vlastní žádost nebo odchodem do starobního důchodu. Tím došlo v průběhu let 1990-1993 ke značné obměně vězeňského personálu. Ve druhém pololetí 1990 bylo nově systemizováno celkem 488 funkčních míst, z toho pro vedení útvaru 4 místa, personální skupinu 4 místa, vnitřní oddělení 15 míst, oddělení penitenciární výchovy (dříve NVČ) 74 míst, oddělení věznice (vazby) 79 míst, oddělení ochrany a obrany 137 míst, oddělení týlové 75 míst, oddělení finanční 12 míst, oddělení ZVO 15 míst, oddělení prevence 3 místa a pro nemocnici 70 míst. V oddělení penitenciární výchovy bylo systemizováno 17 vychovatelů, 3 pedagogové, 4 psychologové a 4 sociální pracovnice. V letech 1990-1991 docházelo k častým změnám v řídících funkcích. V květnu 1990 nastoupil do zdvojené funkce náčelníka útvaru Jaroslav Smítka a do září 1990 působil vedle svého předchůdce RSDr. Františka Chlupáče. Ve funkci náčelníka oddělení NVČ - penitenciární výchovy se vystřídali PhDr. Jiří Štraub a PhDr. Karel Heinrich, ve funkci náčelníka věznice (vazby) JUDr. Václav Jakubík a Miroslav Bodický a do funkce náčelníka oddělení ochrany a obrany nastoupil Vladimír Černoch. Na podzim roku 1990 se stal náčelníkem útvaru JUDr. Miroslav Bednář a po roce na jeho místo nastoupil Ing. Zbyněk Čeřovský. Ve funkci vedoucího oddělení penitenciární výchovy se vystřídali Jiří Antal a PhDr. Jiří Adámek, ve funkci vedoucího oddělení věznice (vazby) Vladimír Školud a Štefan Šogan. Vedoucím zvláštního oddělení PL Praha Bohnice se stal Jiří Antal a novým ředitelem nemocnice byl jmenován MUDr. Antonín Veselý. V souladu s novým organizačním řádem v roce 1991 bylo upuštěno od názvu funkce „náčelník“ a nahrazeno názvy ředitel (útvaru) a vedoucí (oddělení). Do funkce psychologa nastoupila PhDr. Jana Sýkorová, do funkce sociologa Ivana Bodláková a sociální pracovnicí se stala Andrea Pechová. Již v roce 1990 zahájili duchovenskou činnost v pankrácké věznici katoličtí kněží MUDr. Jiří Slabý, Václav Malý, Ing. Aleš Opatrný a ThDr. Stanislav Prokop. Dále evangeličtí duchovní Mgr. Jan Klas, Mgr. Pavel Klinecký, Mgr. Michael Otřísal, Mgr. Bohdan Pivoňka, Mgr. Petr Šmíd a Mgr. Miloslav Plecháček. Z církve českobratrské-husitské docházel do věznice Jiří Kostelecký a z církve pravoslavné d.o. Martin Krupica. Obnovení bohoslužeb a pastoračních návštěv ve věznici umožnil vzorový ústavní řád, vydaný správou SNV v březnu 1990. Legislativní oporou se stala novela zákona o výkonu trestu odnětí svobody z května 1990 a Listina základních práv a svobod, ve smyslu ústavního zákona z ledna 1991.

Konečnou reformní úpravu činnosti ve vězeňství stanovil zákon o Vězeňské službě a justiční stráži, a to s účinností od 1.1.1993. Specifickým úkolem v personální oblasti bylo postupné zcivilňování zaměstnanců na úseku správní služby. Jeho účelem bylo odstranění zbytečných militantních prvků z výkonu vazby a trestu odnětí svobody a vytvoření příznivého sociálního klimatu ve vazebních věznicích a věznicích, založeného na profesionálním přístupu. Zcivilňování se uskutečňovalo jednak přirozenou obměnou personálu, jednak postupným převodem stávajících zaměstnanců správní služby ze služebního do pracovního poměru. K 1.1.1993 bylo plánováno 635 zaměstnanců Vězeňské služby (VS), z toho 565 příslušníků

ve služebním poměru a 70 občanských pracovníků v pracovním poměru. Skutečný stav činil 565 zaměstnanců VS, z toho 483 příslušníků a 82 občanských pracovníků. V dubnu 1993 byl jmenován ředitelem vazební věznice Josef Hvězda. Novým úkolem se stalo zajišťování výkonu služby justiční stráže v určených soudních budovách. V souvislosti s požadavky zákona o výkonu vazby a novely zákona o výkonu trestu odnětí svobody ohledně zabezpečování potřeb náboženského života obviněných a odsouzených se staly partnery zaměstnanců věznice kvalifikovaní duchovní, kteří byli k této činnosti schváleni příslušným církevním ústředím. Noví zaměstnanci věznice získávali potřebné znalosti a praktické dovednosti pro výkon služby a pracovní činnosti v nástupních kurzech, organizovaných Střední odbornou školou SNV v Brně, kterou v roce 1993 nahradil Institut vzdělávání Vězeňské služby ČR. Obsah nástupních kurzů byl upraven v souladu s novými úkoly VS a déle sloužící zaměstnanci byli postupně zařazováni do rekvalifikačních kurzů podle požadavků a potřeb věznice.

Až do vzniku VS ČR používali všichni příslušníci SNV původní stejnokroje s tím rozdílem, že v roce 1990 byl zaveden provizorní čepicový odznak – státní znak ČR a z nárameníků byl odstraněn tzv. rozlišovací odznak – rudá hvězdička s lipovými listy. V souvislosti se vznikem VS ČR došlo v roce 1993 k zásadnímu přestrojení příslušníků ve služebním poměru do nových stejnokrojů. Blůza (sako) nebo bunda byla tmavomodré barvy a kalhoty s čepicí v barvě šedé, s výjimkou modrého kloboučku pro ženy. Byly zavedeny smaltované čepicové odznaky se státním znakem ČR a rovněž hodnostní označení se změnilo použitím rozet na tmavě modrých nárameních. Ve výzbroji k výkonu strážní a eskortní služby byly zrušeny kulomety a samopaly vz. 58 a postupně nahrazovány brokovnicemi.[72]

---

[72] KDH, neuspořádáno, *Zákon č. 169/1990 Sb, o občanských komisích působících v resortech ministerstva vnitra a o změně a doplnění zákona č. 100/1970 Sb., o služebním poměru příslušníků Sboru národní bezpečnosti*, ze dne 9. května 1990, ve znění zákonů č. 63/1983 Sb. a č. 73/1990 Sb.

Tamtéž, *Rozkaz ministryně spravedlnosti ČR č. 18 o ověřování způsobilosti příslušníků Sboru nápravné výchovy ČR k výkonu služby*, ze dne 13.června 1990.

Tamtéž,.*Základní informace o vazebních věznicích a věznicích v ČR*, časopis České vězeňství č. 4 a 5/1995, s. 10,11.

NA Praha, f. SSNV, *Kádrové rozkazy náčelníka (ředitele) útvaru č. 2 Praha z let 1990-1991*, č. 19,20,26,27,29, 31,34,35, 51/1990 a č. 9,32,34,35,38/1991.

KDH, neuspořádáno, *Rozkaz ministra spravedlnosti ČR č. 4/1991*, kterým se vydává prozatímní organizační řád ředitelství Sboru nápravné výchovy ministerstva spravedlnosti ČR, ze dne 30. ledna 1991.

Tamtéž, Zákon ČNR č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráži České republiky, ze dne 17.listopadu 1992.

Tamtéž, *Rozkaz ministra spravedlnosti ČR č. 17/1992*, kterým se vydává organizační řád Vězeňské služby České republiky.

Tamtéž, Stavy příslušníků a občanských pracovníků k 31.12.1992.

Tamtéž, *Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby* , ze dne 10.listopadu 1993, § 15, *Zákon č. 294/1993 Sb., novela zák.č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody*, ze dne 17.června 1965, ve znění pozdějších změn a doplňků, § 48.

Tamtéž, *Seznam duchovních pověřených katolickou a nekatolickými církvemi pro práci v SNV ČR* ze dne 12.4.1990, k č.j. SSNV-287/402-90.

Cela pro obviněné (foto: Vazební věznice Praha Pankrác)

Ložnice pro odsouzené (foto: Vazební věznice Praha Pankrác)

Zákon č. 179/1990 Sb. kterým se mění a doplňuje zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody ze dne 2. května 1990, § 48.

Ústavní zákon č. 23/1991 Sb., kterým se uvádí Listina základních práv a svobod jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské federativní republiky, čl. 15 a 16.

Josef NEJEDLÝ, *Vybrané stejnokrojové doplňky českého vězeňství*, in: příloha časopisu České vězeňství č. 1/2003, s. 40-45.

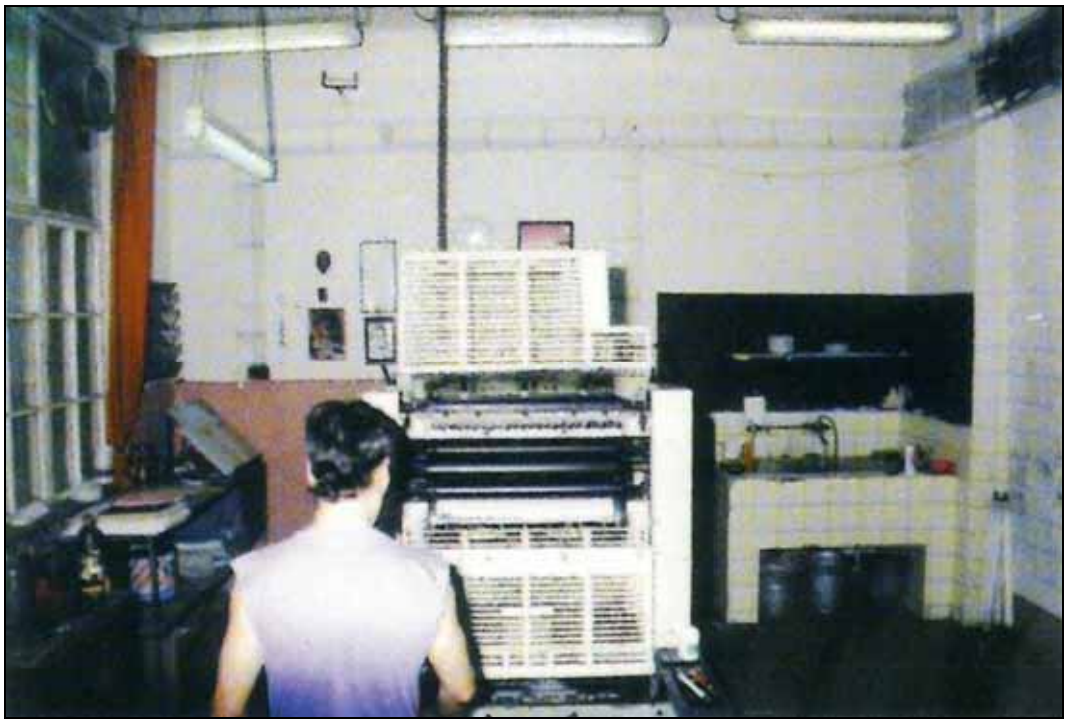

Pracoviště odsouzených v tiskárně (foto: Vazební věznice Praha Pankrác)

Hřiště pro odsouzené (foto: Vazební věznice Praha Pankrác)

Příloha

Personální přehled vedoucích funkcionářů (1889-2009)

Doba výkonu funkce	*Jméno funkcionáře*	*Funkční zařazení*
1889-1890	Eduard FISCHER	vrchní ředitel trestnice
1890-1891	ČERMÁK	vrchní ředitel trestnice
1901-1911	Jaromír JANOTA	vrchní ředitel trestnice
1912-1921	Emil LEHMANN	vrchní ředitel trestnice
15.5.1921-31.12.1930	Karel VLASÁK	vrchní ředitel věznice
1.1.1931-1936	Norbert KÜHNEL	vrchní ředitel věznice
1937-30.9.1948	Josef BOHDANECKÝ	vrchní ředitel/přednosta věznice
1.10.1948-21.5.1951	Přemysl JANKOVSKÝ	přednosta věznice
22.5.1951-31.12.1951	Karel KRAML	přednosta věznice
1.1.1952-31.12.1952	Alois SVOBODA	přednosta věznice
1.1.1953-1.11.1953	Eduard SKÁLA	náčelník věznice
15.10.1953-30.7.1955	Vincenc KOMÁREK	náčelník věznice
31.7.1955-30.8.1960	Otto TVRZ	náčelník věznice
1.9.1960-30.10.1969	Jaroslav KOLÁŘ	náčelník věznice
1.11.1969-30.9.1971	JUDr. Stanislav VÝBORNÝ	náčelník věznice
1.10.1971-21.10.1974	Jan BÁRTA	náčelník věznice
1.11.1974-31.12.1985	Vladislav PÁTEK	náčelník věznice
1.1.1986-15.9.1990	RSDr. František CHLUPÁČ	náčelník věznice *
1.5.1990-15.2.1991	Jaroslav SMÍTKA	náčelník věznice *
19.9.1990-30.9.1991	JUDr. Miroslav BEDNÁŘ	náčelník/ředitel věznice *
1.10.1991-9.4.1993	Ing. Zbyněk ČEŘOVSKÝ	ředitel vazební věznice
9.4.1993-31.12.1993	Josef HVĚZDA	ředitel vazební věznice
1.1.1994-31.7.2007	JUDr. Jaroslav GRUBER	ředitel vazební věznice
1.10.2007-31.7.2008	Mgr. Petr DOHNAL	ředitel vazební věznice
1.8.2008-31.10.2008	JUDr. Jaroslav GRUBER	ředitel vazební věznice
1.11.2008-současnost	Mgr. Radek KUTIŠ	ředitel vazební věznice

Poznámka:

Personální přehled vedoucích funkcionářů věznice byl sestaven z dostupných archivních pramenů, které neumožňovaly v některých případech přesnější dataci výkonu funkce, u vrchního ředitele trestnice Čermáka se nepodařilo dohledat též jeho křestní jméno.

V letech 1948-1952 byl přednosta věznice zároveň velitelem oddílu Sboru vězeňské stráže (SVS), v letech 1953-1965 byl náčelník věznice nebo nápravně pracovního tábora (NPT) zároveň náčelníkem útvaru NZ MV, v letech 1965-1991 byl náčelník věznice nebo nápravně výchovného ústavu (NVÚ) zároveň náčelníkem útvaru SNV a v letech 1991-1992 byl ředitel věznice nebo NVÚ zároveň ředitelem útvaru SNV.

* zdvojená funkce

Karel Vlasák (1921-1930)
(foto: NA Praha)

Norbert Kühnel (1931-1936)
(foto: NA Praha)

Karel Kraml (1950-1951)
(foto: ABS Brno Kanice)

Alois Svoboda (1952)
(foto: ABS Brno Kanice)

Eduard Skála (1953)
(foto: ABS Brno Kanice)

Vincenc Komárek (1953-1955)
(foto: ABS Brno Kanice)

Otto Tvrz (1955-1960)
foto: ABS Brno Kanice)

Jaroslav Kolář (1960-1969)
(foto: ABS Brno Kanice)

JUDr. Stanislav Výborný (1969-1971)
(foto: KDH VS ČR)

Jan Bárta (1971-1974)
(foto: KDH VS ČR)

Použité prameny a literatura

Národní archiv Praha:
- f. Vrchní státní zastupitelství
- f. Správa Sboru nápravné výchovy
- f. Mimořádný lidový soud
- f. ÚV KSČ
- f. Krejčí

Zemský archiv Opava: fond Výnosy presidia Vrchního soudu v Brně
Archiv bezpečnostních složek:
- f. 310-45-10 spisy MNB-vel. StB
- f. E-SB-1 zrušené předpisy
- f. A 2/1 TR MNB
- f. A 6/3 TR MNB a MV

Archiv Vězeňské služby ČR: fond SSNV
Archiv Vazební věznice Praha Pankrác: fond Investice a správa nemovitostí
Kabinet dokumentace a historie VS ČR: neuspořádáno

Václav BUBEN, *Pankrác – památník českého utrpení,* in: Sborník č.2 Šest let okupace Prahy, Praha 1946.
Jiří ČEPELÁK, *Deset let VÚP*, in: časopis Zpravodaj SNV ČSR, květen 1977.
L. Brian DAVIS, Pierre TURNER, *Stejnokroje třetí říše*, Praha 2006.
Libuše DRŠKOVÁ, *První pětiletka,* in: časopis Zpravodaj SNV ČSR, prosinec 1981.
František FLANDERKA, *Z našich trestnic*, in: Týdeník Soudní síň, roč. IV., čís. 6/1927.
Petr GALUŠKA, *Čtvrt století*, in: časopis Zpravodaj SNV ČSR, duben 1978.
Jaromír HLAVÁČEK, Tomáš KAUCKÝ, *Ve spárech nacismu*, Praha 1985.
Dušan JANÁK, Aleš KÝR, *Nástin vývoje československého vězeňství v letech 1948-1989,* in: časopis Historická penologie č. 5/2004.
Alena KAFKOVÁ, *Trestanecký hřbitov v Praze na Zelené lišce*, in: Historická penologie č. 1/2004.
Koncepce rozvoje vězeňství v ČR, příloha časopisu České vězeňství č. 1/1988.
Václav KOZLÍK, *Pankrác,* příspěvek do soutěže vyhlášené Svazem protifašistických bojovníků, Praha 1981.
Karel Ladislav KUKLA, *Pražské bahno, 2. díl, Typy a figurky staré Prahy*, Praha 1927.
Aleš KÝR, *Zacházení se členy protektorátních vlád v pankrácké věznici*, in: Historická penologie č. 2/2006.
Aleš KÝR, *Způsoby zacházení s vězni v letech 1945-1955,* Opava 2002.
Aleš KÝR. *Vývoj situace ve vězeňství po 17. listopadu 1989,* in: časopis Historická penologie č. 3/2005.
Aleš KÝR, Alena KAFKOVÁ, *Nálezy při rekonstrukci kulturního sálu ve Vazební věznici Praha Pankrác*, in: časopis České vězeňství č. 3/2001.
Otakar LIŠKA a kol., *Tresty vykonané v Československu v letech 1918-1989*, Sešity ÚDV ZK č. 2, 2. vydání, Praha 2006.

Antonín MACHT, *Pankrác – Terezín, malá pevnost,* Praha 1946.
Jiří MASTEJ, *Trochu historie,* Zpravodaj SNV ČSR, červen 1977.
Jiří MASTEJ a kol., *Diferencovaný výkon trestu odnětí svobody v ČSR,* Správa SNV ČSR, Praha 1988.
František MATĚJKA, *Zásahy nacistů do výkonu spravedlnosti v Praze,* in: Sborník č.2 Šest let okupace Prahy, Praha 1946.
Franz MAURUS, *Die neue k.k. Männerstrafanstalt Prag (in Pankraz-Nusle),* Prag 1890.
Ministerstvo spravedlnosti, *Vězeňství v Československé republice,* Praha 1930.
Josef NEJEDLÝ, *Vybrané stejnokrojové doplňky českého vězeňství,* in: příloha časopisu České vězeňství č. 1/2003.
Pamětní kniha svatováclavské fary c.k. zemské trestnice v Praze, Praha 1836.
Karel RAMEŠ, *Žaluji – pankrácká kalvárie*, I. a II. díl, Praha 1946.
Vojtěch SUDA, *Vlastní výrobní provozy v SNV,* in: časopis Zpravodaj SNV, červen 1988.
Věra ŠPALKOVÁ, *Justiční palác Praha Pankrác*, Praha 2001.
Jan UHLÍK, *Svatováclavská trestnice,* in: České vězeňství č. 1/1993.
Jan UHLÍK, *Historie věznění a vězeňství v Čechách*, Praha 2006.
Jan UHLÍK, *Dne 5.5.1945 kolem 17.00 hodiny byla osvobozena pankrácká věznice,* in: časopis České vězeňství č. 2/1995.

Obsah

Úvod 2
C.k. mužská trestnice pro výkon trestu žaláře (1889-1918) 4
Od rakouské trestnice k československé soudní věznici (1918-1939) 16
Německá okupační a protektorátní soudní věznice (1939-1945) 30
Poválečná obnova věznice krajského soudu trestního (1945-1952) 40
Věznice v období sovětizace československého vězeňství (1953-1965) 50
Věznice v době reforem a politické normalizace (1965-1989) 62
Věznice v duchu nové koncepce českého vězeňství (1990-1993) 79
Příloha – Personální přehled vedoucích funkcionářů (1889-2009) 91
Použité prameny a literatura 94

Všechna dosud vyšlá čísla časopisu Historická penologie jsou k dispozici na internetových stránkách:

http://www.ivvs.cz/?m=6&s=7&typ=sub

http://institut.vscr.cz/clanky/?cl_id=89

Kabinet dokumentace a historie VS ČR
Redaktor: Bc. Ondřej Hladík
Adresa redakce:
Soudní 1672/1a, Praha 4, 14067
telefon: 244 024 711
e-mail: ohladik@grvs.justice.cz